

**ПРИРАЧНИК
СО НАСТАВНИ АКТИВНОСТИ ПО
ТЕРМИНОЛОШКИ ПРЕДМЕТИ ВО
НАСТАВА ПО ПРЕВЕДУВАЊЕ И
ТОЛКУВАЊЕ**

ПРИРАЧНИК
СО НАСТАВНИ АКТИВНОСТИ ПО
ТЕРМИНОЛОШКИ ПРЕДМЕТИ ВО НАСТАВА
ПО ПРЕВЕДУВАЊЕ И ТОЛКУВАЊЕ

Уредници:

проф. д-р Милена Саздовска-Пигуловска

проф. д-р Солзица Поповска

Филолошки факултет „Блаже Конески“ - Скопје

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје

Лектура:

Татјана Шахпаска

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

378.016:81'255.2(035)

ПРИРАЧНИК со наставни активности по терминолошки предмети во настава по преведување и толкување / [уредници Милена Саздовска-Пигуловска, Солзица Поповска]. - Скопје : Филолошки факултет "Блаже Конески", 2021. - 93 стр. ; 21 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-234-078-4

а) Преведување и толкување -- Терминолошки предмети -- Наставни методи -- Прирачници

COBISS.MK-ID 54802949

Прирачникот е објавен во рамките на научноистражувачкиот проект „Осовременување на методите и техниките во наставата по стручен јазик на интердисциплинарни студии по преведување и толкување“ финансиран од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Текстовите во прирачникот произлегуваат од работилницата „Методи на предавање терминологија во настава по преведување и/или толкување“ одржана во јуни 2021 година.

СОДРЖИНА

ЗА АВТОРИТЕ НА ПРИРАЧНИКОТ.....	5
ВОВЕД.....	9
Милена Саздовска-Пигуловска	
ПРЕДАВАЊЕ И УЧЕЊЕ ТЕРМИНОЛОГИЈА НА АКАДЕМСКИ СТУДИИ ПО ПРЕВЕДУВАЊЕ И/ИЛИ ТОЛКУВАЊЕ	11
Емилија Бојковска, Емина Авдиќ	
ТЕРМИНОЛОГИЈАТА ОД ПРЕВЕДУВАЧКО-ТОЛКУВАЧКИ АСПЕКТ	19
ОПИС НА УСПЕШНИ НАСТАВНИ АКТИВНОСТИ ПО ТЕРМИНОЛОШКИ ПРЕДМЕТИ ВО НАСТАВА ПО ПРЕВЕДУВАЊЕ И/ИЛИ ТОЛКУВАЊЕ	39
Татјана Панова-Игњатовиќ	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ДИПЛОМАТСКАТА КОМУНИКАЦИЈА.....	41
Катарина Ѓурчевска-Атанасовска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ВО РАМКИТЕ НА ПРЕДМЕТОТ ПОДГОТОВКА ЗА ПРЕВЕДУВАЊЕ И ТОЛКУВАЊЕ	45
Катарина Ѓурчевска-Атанасовска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ВО РАМКИТЕ НА ПРЕДМЕТОТ ДВОНАСОЧНО ТОЛКУВАЊЕ.....	48
Сања Гавриловска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ПОЛИТИЧКИТЕ НАУКИ	52
Сања Гавриловска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ПРАВОТО	55
Николче Мицкоски	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ИНФОРМАТИЧКИТЕ И КОМУНИКАЦИСКИТЕ ТЕХНОЛОГИИ.....	58
Милена Саздовска-Пигуловска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ЕКОНОМИЈАТА И ЕВРОПСКАТА УНИЈА	60
Мирјана Алексоска-Чкатроска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ЕКОНОМИЈАТА .	64
Солзица Поповска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА МЕДИЦИНАТА...	70
Даниела Димовска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ЕКОНОМИЈАТА .	73

Даниела Димовска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА МЕДИЦИНАТА...	76
Ивана Трајаноска	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ДЕЛОВНА ТЕРМИНОЛОГИЈА	79
Виолета Јанушева	
ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ИНФОРМАТИЧКАТА ТЕХНОЛОГИЈА.....	83
ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	89
Милена Саздовска Пигуловска, Солзица Поповска, Катарина Ѓурчевска Атанасовска, Сања Гавриловска	
ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ПРЕДАВАЊЕ И ИЗУЧУВАЊЕ ТЕРМИНОЛОГИЈА	91

ЗА АВТОРИТЕ НА ПРИРАЧНИКОТ

д-р Татјана Панова-Игњатовиќ е редовен професор на Катедрата за преведување и толкување при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Ги предава предметите *Британски и американски културолошки проучувања*, *Толкување од англиски на македонски јазик и обратно*, *Дипломатска комуникација*, *Интеркултурна комуникација*, а на постдипломските студии по конференциско толкување ги предава предметите: *Конференциско консекутивно толкување од англиски на македонски јазик и обратно* и *Интеркултурна комуникација*. Се стекнала со звањето доктор на филолошки науки во областа на споредбените културолошки студии. Се занимава со истражување во областа на културните студии, англо-американската книжевност, преведувањето и толкувањето.

д-р Солзица Поповска е редовен професор на Катедрата за преведување и толкување при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Предава *Теорија на преведување и толкување*, *Културолошки проучувања*, *Стручна терминологија за преведувачи и толкувачи*, *Меѓународните институции и преведувањето*, како и *Англиски јазик во функција на структурата* на Природно-математичкиот факултет и на Технолошко-металуршкиот факултет. На докторските студии од областа наука за јазик предава *Англиски јазик во функција на структурата*. Се стекнала со звањето доктор на филолошки науки во областа на книжевноста. Предмет на истражување ѝ се следниве области: споредбени културолошки студии, јазик во функција на структурата, преведување - теорија и практика, со посебен интерес на нови, хуманистички приоди во наставата.

д-р Милена Саздовска-Пигуловска е вонреден професор на Катедрата за преведување и толкување на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Предава *Преведување од македонски на англиски јазик и обратно*, *Контрастивна анализа за преведувачи и толкувачи*, *Терминологија за преведувачи и толкувачи* и *Преведувачки алатки*. На постдипломските студии по конференциско толкување го предава предметот *Контрастивна анализа на говор и на терминологија*. Се стекнала со звањето доктор на филолошки науки во областа на транслатологијата. Се занимава со истражување во областа на науката за преведувањето, терминологијата, преведувачките алатки и технологиии, еврожаргонот и други области.

д-р Катарина Ѓурчевска-Атанасовска е вонреден професор на Катедрата за преведување и толкување на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Ги предава предметите *Англиски јазик*, *Теорија на преведувањето и толкувањето*, *Подготовка за преведување и толкување* и *Двонасочно толкување* на Катедрата за преведување и толкување. Се стекнала со звањето доктор на филолошки науки во областа на транслатологијата. Се занимава со истражување во областа на науката за преводот, книжевното преведување, културолошките аспекти на преведувањето, евалуација на квалитетот на преводот и други сродни области.

д-р Мирјана Алексоска-Чкатроска е редовен професор на Катедрата за романски јазици и книжевности при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Ги предава предметите *Историја на францускиот јазик со историска граматика*, *Историја на шпанскиот јазик*, *Консекутивно и симултано толкување од француски на македонски јазик и обратно*, *Стручна терминологија*, *Подготовка за преведување и*

толкување и Двонасочно толкување. На магистерските студии по конференциско толкување предава *Техники за бележење при консекутивно толкување, Консекутивно и симултано конференциско толкување од француски (Б/В) на македонски јазик и обратно*, а на докторските студии по наука за јазик го предава предметот *Аргото и францускиот говорен јазик*. Се стекнала со звањето доктор на филолошки науки во областа на романистиката. Се занимава со истражување во областа на францускиот јазик, романските јазици, толкување (француски-македонски), лексикологија и терминологија и стручен француски јазик.

д-р Емилија Бојковска е редовен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Докторирала во областа контрастивна синтакса на македонскиот и на германскиот јазик. Ги истражува областите: контрастивната граматика и теорија и практика на преведувањето и на толкувањето. Ги држи следниве предмети на Катедрата за преведување и толкување: *Контрастивна анализа на македонскиот и на германскиот јазик за преведувачи и толкувачи*; а на Катедрата за германски јазик и книжевност: *Морфологија на германскиот јазик, Синтакса на германскиот јазик, Историја на германскиот јазик*; на двете катедри: *Стручна терминологија за преведувачи и толкувачи (право, германски јазик), Преведување од македонски на германски јазик и обратно и Толкување од македонски на германски јазик и обратно*. Одржува настава и на втор циклус студии: а) по конференциско толкување: *Конференциско консекутивно толкување од македонски на германски јазик и обратно, Конференциско симултано толкување од македонски на германски јазик и обратно; Контрастивна анализа на говор и терминологија*, б) по наука за јазикот: *Валентност, реакција и конгруенција, Именската и придавската синтагма во германскиот и во македонскиот јазик*, в) по дидактика и методика на наставата по германски јазик: *Методологија и техника на научното дело, Усвојување на германскиот како странски јазик, Германскиот како туѓ јазик*; како и на трет циклус студии по наука за јазикот.

д-р Емина Авдиќ е редовен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Докторирала во областа дидактиката и методика на наставата по германски јазик. Ги истражува областите: методика, теорија и практика на преведувањето и на толкувањето, културологија и меѓукултурна комуникација. Ги држи следниве предмети на Катедрата за преведување и толкување: *Теорија и преведување и толкување*; а на Катедрата за германски јазик и книжевност: *Методика на наставата по германски јазик*; на двете катедри: *Толкување од македонски на германски јазик и обратно и Стручна терминологија за преведувачи и толкувачи (медицина, германски јазик)*. Одржува настава и на втор циклус студии: а) по конференциско толкување: *Конференциско консекутивно толкување од македонски на германски јазик и обратно, Конференциско симултано толкување од македонски на германски јазик и обратно, Интеркултурна комуникација*; б) по наука за јазикот: *Наставата и усвојување на странските јазици – лингводидактички поставки, Интеркултурниот пристап во наставата по германски како странски јазик*, в) по дидактика и методика на наставата по германски јазик: *Наставни материјали и медиуми, Предметна програма и планирање на наставата, Задачи, вежби и интеракција*, како и на трет циклус студии по наука за јазикот.

д-р Ивана Трајаноска е вонреден професор на Факултетот за странски јазици при Универзитетот Американ колеџ - Скопје. Ги предава предметите *Деловна терминологија*, *Пишување извештаи*, *предлог-проекти и деловни планови*, *Интеркултурна комуникација* и *Деловна комуникација на англиски јазик*. Се стекнала со звањето доктор на филолошки науки во областа англистика. Предмет на интерес и истражување ѝ се следниве области: настава по англиски како странски јазик, интеркултурна комуникација, деловна комуникација и др.

д-р Николче Мицкоски е асистент истражувач во Лексикографскиот центар при Македонската академија на науките и уметностите. Истовремено, тој е ангажиран како стручњак од практиката на Катедрата за преведување и толкување при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, каде што ги предава предметите *ИКТ-терминологија* и *Симултано толкување од англиски на македонски јазик 1 и 2*. Докторирал во областа македонистика (македонски јазик и лингвистика) и се занимава со истражување во следниве области: лексикологија, терминологија, лексикографија, корпусна лингвистика, зборообразување, толкување и преведување.

д-р Виолета Јанушева е редовен професор на Педагошкиот факултет при Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола. Ги предава предметите *Фонетика и фонологија на СМЈ*, *Морфологија на СМЈ*, *Лексикологија со фразеологија на СМЈ*, *Зборообразување во СМЈ*, *Синтакса на СМЈ*, *Лингвостилистика*, *Вештини за академско пишување и оценување на учениците*, *Терминологија 1 и 2* на групата преведување од македонски на англиски јазик и од англиски на македонски јазик и други. Докторира во подрачјето хуманистички науки, поле наука за јазикот, област македонистика. Се занимава со истражување проблеми и појави поврзани со македонскиот стандарден јазик, особено во областите правопис, лексикологија, синтакса и стилистика, како и со оценувањето на постигнувањата на учениците.

м-р Сања Гавриловска е виш лектор по англиски јазик на Катедрата за преведување и толкување при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Магистрирала филолошки науки од областа на англиската граматика и англискиот правен јазик. Ги предава предметите *Англиски јазик*, *Стручна терминологија 1 и 2*. Се занимава со истражување во областа на англиската граматика, како и англиската правна и политичка терминологија.

Даниела Димовска е надворешна соработничка на Катедрата за преведување и толкување и на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и студентка на втор циклус студии по наука за јазикот (германски јазик). Држи вежби на следниве предмети: *Теорија на преведувањето и толкувањето*, *Преведување од македонски на германски јазик и обратно* и *Стручна терминологија за преведувачи и толкувачи по германски јазик (право, економија и медицина)*.

ВОВЕД

Милена Саздовска-Пигуловска

Раководител на националниот научноистражувачки проект „Осовременување на методите и техниките во наставата по стручен јазик на интердисциплинарни студии по преведување и толкување“

ПРЕДАВАЊЕ И УЧЕЊЕ ТЕРМИНОЛОГИЈА НА АКАДЕМСКИ СТУДИИ ПО ПРЕВЕДУВАЊЕ И/ИЛИ ТОЛКУВАЊЕ

1. Вовед во темата

Интердисциплинарните студии по преведување и толкување опфаќаат висок степен на практична настава надополнета со теоретска настава, при што целта е да се развиваат клучните компетенции за профилот преведувач, односно толкувач во согласност со меѓународните и европските стандарди. Во согласност со Рамката за компетенции од 2017 година на Европскиот мастер за преведување, којшто претставува референтен стандард за европските универзитети, се предвидени пет главни компетенции за преведувачите и тоа посебни компетенции за јазик и култура, за преведување, за примена на технологија, за персонални и интерперсонални вештини, како и за давање преведувачки услуги.¹ Во рамките на посебната компетенција за преведување се предвидува и стекнување термилошка (под)компетенција, односно стекнување познавања и изучување терминологија во определени стручни области. Меѓу другото, со Европската рамка се предвидува уште една клучна компетенција за студентите, а тоа е развивање дигитални вештини за примена на технологија, како што се софтверски и други алатки за компјутерски потпомогнато преведување и за уредување терминологија.

Од друга страна, со Европскиот мастер за конференциско толкување, којшто дава параметри за компетенциите на конференциските толкувачи, исто така се предвидува изучување терминологија и примена на информатичка технологија.²

Покрај тоа, со меѓународниот ИСО-стандард 17100 од 2015 година (ISO 17100:2015)³, којшто претставува референтен стандард не само за универзитетите туку и за професионалните субјекти што се занимаваат со преведувачки услуги, се предвидени шест главни компетенции за професионалните преведувачи, при што шестата група компетенции за стекнување познавања во определена стручна област исто така предвидува стекнување термилошка (под)компетенција. И со овој стандард неминовно се предвидува развивање технички компетенции на студентите, односно дигитални вештини за користење технологија и алатки за управување со процесот на преведување, вклучително и алатки за уредување терминологија.

---

¹ Преземена од https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/emt_competence_fwk_2017_en_web.pdf.

² Преземен од <https://www.emcinterpreting.org/emci/core-curriculum>.

³ Преземен од <https://www.iso.org/standard/59149.html>.

2. Опис на научноистражувачкиот проект за терминологија

Двете претходно опишани компетенции се еднакво важни за преведувачите и за толкувачите и тие се во фокусот на научноистражувачкиот проект за терминологија. Националниот научноистражувачки проект „Осовременување на методите и техниките во наставата по стручен јазик на интердисциплинарни студии по преведување и толкување“ има две главни цели, односно две компоненти:

1. Главна цел на проектот е осовременување на наставата по термилошките предмети на сите три групи на кои се изучува терминологија на Катедрата за преведување и толкување (англиски, германски и француски јазик), со цел студентите да стекнат соодветна термилошка (под)компетенција. Оваа цел може да се постигне преку јасно дефинирани наставни цели и содржина на термилошките предмети, со примена на современи дидактички материјали, како и со примена на современи методи на предавање, кои опфаќаат иновативни техники и наставни активности што придонесуваат за автономност, односно за поголема самостојност на студентите во процесот на учење и истражување терминологија, како и за поголема мотивираност на студентите.

Токму затоа во рамките на научноистражувачкиот проект се одржа онлајн-работилница „Методи на предавање терминологија во настава по преведување и/или толкување“, на која членовите на проектниот тим разменија искуства со наставниците што одржуваат настава по предмети по терминологија на германски и на француски јазик на Катедрата за преведување и толкување и со наставниците од други универзитети на кои има преведувачки насоки со предмети по терминологија. Работилницата претставуваше можност за дискусија за сите важни аспекти на наставата по термилошките предмети, а особено за областите што треба да се подобрат во иднина. Учесниците на работилницата, односно професорите што предаваат термилошки предмети, ги споделија своите искуства и претставија успешни примери од практиката и активности, што, според нивните сознанија, ја зголемуваат мотивираноста на студентите на часовите, но и нивната автономност во процесот на учење и истражување терминологија;

2. Втората компонента на проектот опфати набавка на софтверски алатки за управување со целокупниот процес на преведување и за управување со терминологија, кои ќе овозможат компјутерската лабораторија при Катедрата за преведување и толкување да прерасне во дигитална лабораторија, каде што студентите, покрај термилошките, ќе ги развиваат и своите дигитални вештини. Целта на втората компонента е да се напушти стариот начин на изготвување термилошки поимници во формат на „Ворд“ и „Ексел“ и начинот на споделување на тие поимници, односно усогласено на сите јазични групи, да се премине кон изработка на термилошки поимници во дигитален формат.

3. Вовед во Прирачникот

Прирачникот со наставни активности по термилошки предмети во настава по преведување и толкување е објавен во рамките на претходно споменатиот национален научноистражувачки проект, кој е финансиран од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а беше спроведен на Катедрата за преведување и толкување при

Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје во периодот 2020 - 2021 година. Членови на проектниот тим се наставниците што одржуваат настава на предмети по терминологија на англиски јазик на Катедрата за преведување и толкување.

Целта на *Прирачникот со наставни активности по термилошки предмети во настава по преведување и толкување* е да се дадат конкретни препораки и насоки како да се организира ваков вид настава по терминологија на факултетите во Република Северна Македонија, а во која наставниците со искуство во оваа област би ги опишале целите и наставната содржина на своите термилошки предмети и би предложили успешни практични активности кај наставата по терминологија, како и соодветен начин на оценување и евалуација на стекнатото знаење. Прирачникот е наменет за академскиот кадар на сите факултети на кои се изучуваат термилошки предмети на настава по преведување и/или толкување, а со цел да се обезбедат насоки за наставниците во оваа област, како и да се подобри сегашната настава по термилошките предмети.

На додипломските студии на Катедрата за преведување и толкување се нудат пет едносеместрални предмети по терминологија, на кои се изучува терминологија во актуелни области: право, политички науки, економија и Европска Унија, медицина, ИКТ-терминологија, како и еден воведен термилошки предмет со наслов Подготовка за преведување и толкување, кои се изучуваат на првиот странски јазик на студентите (англиски, германски или француски јазик). Терминологија се изучува и во рамките на други предмети, како што е Дипломатска комуникација и Меѓународните институции и преведувањето. Меѓутоа, со оглед на непостоењето јасни насоки за терминологијата како академски предмет (Montero Martínez; Faber 2009: 89), наставниците на овие предмети применуваат модели и методи на предавање што се покажале како успешни од нивното сопствено искуство. Тоа е случај со многу европски универзитети, а се должи на фактот што методите на предавање и теоретските начела за предметот Терминологија сè уште се дискутираат и дефинираат од страна на разни автори.

3.1. Опис на наставни активности на термилошки предмети во настава по преведување и толкување

Во *Прирачникот* се дава опис на наставни активности на разни предмети по терминологија, кои од искуството на наставниците ја зголемуваат автономноста на студентите во процесот на учење или ја поттикнуваат интерактивноста на часот (како и во услови на онлајн-настава). Секоја наставна активност се осврнува на следниве девет главни точки:

- 1) Наслов на термилошкиот предмет и факултет на кој се предава;
- 2) Вид наставни активности што се работат на предметот;
- 3) Наслов на конкретна наставна активност што се работи на предметот - се претставува активност која од искуството на наставникот ја зголемува автономноста на студентот во процесот на учење или поттикнува интерактивност на часот;
- 4) Цели на наставната активност/вежба - се наведуваат дидактичките цели, односно резултатите што очекуваме да ги постигнат студентите преку предложената наставна активност:

(1) стекнување знаење:

(а) опфаќа изучување факти и податоци што треба да ги запамети студентот;

(б) апликативна примена на претходно научени факти и податоци во нова ситуација; или

(в) учење преку решавање проблем преку примена на соодветен метод од страна на студентите и предлагање конкретни идеи и решенија;

(2) стекнување вештини: студентите развиваат конкретна вештина или компетенција (комуникациски или други вештини) и се оспособуваат за разбирање, пишување, критичка анализа, преведување или друго; или

(3) оформување став: оспособување на студентите да заземат став што се одразува преку нивното лично мислење за определена тема.

5) Содржина на наставната активност - се објаснува што се предава со конкретната активност, на пример, обработка на конкретна тема, изучување и споредба на разни системи итн. во согласност со професионалната реалност;

6) Методологија на конкретната наставна активност - го опфаќа следново:

(1) приод или метод на работа: комуникациски приод (приод насочен кон студентот), класичен приод преку предавања (приод насочен кон наставникот), комбиниран приод на работа и друго;

(2) примена на активности што му овозможуваат на студентот да ја разбере наставната содржина (предавања и теоретска настава, практични вежби во лабораторија, консултации, проектна задача, домашна задача, семинарска задача, учество на семинар, тимска работа, самостојна задача итн.); и

(3) примена на ресурси во процесот на предавање и учење (компјутер и интернет, софтверски алатки, библиографски ресурси, научни списанија итн.).

7) Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на часот:

Фаза 1: Вовед и објаснување на темата;

Фаза 2: Опишување конкретна задача што им се задава на студентите;

Фаза 3: Презентација на резултатите од студентот/студентите и дискусија на час;

Фаза 4: Евалуација на резултатите и на нивната корисност/примена.

8) Начин на оценување на предметот по терминологија - се однесува на начинот на кој се контролира процесот на предавање и учење, односно на кој се мерат резултатите на студентите во процесот на учење):

(1) сумативно оценување: го тестира нивото на студентот по определен временски период кога достигнал неколку цели, со цел да го потврди неговото/нејзиното знаење, на пример, завршен испит, семинарска работа и друго;

(2) формативно оценување: претставува дел од процесот на предавање и опфаќа широк спектар на методи што наставниците ги користат за да извршат процена

на разбирањето на учениците и на напредокот за време на часот, конкретна лекција или лекции, на пример, квизови, кратки тестови и друго;

(3) првично или дијагностичко оценување: дава информации за вештините на студентот или за нивото на претходни знаења со цел да го приспособи предавањето на неговите/нејзините вештини и интереси.

9) Што планира наставникот да промени и подобри на својот предмет по терминологија во иднина и зошто, како резултат на споделеното искуство од преостанатите наставници во областа.

4. Терминолошка (под)компетенција за преведувачи и толкувачи

Во согласност со европското искуство и наставните програми на реномирани европски универзитети, терминологијата претставува еден од столбовите на студиите по преведување и толкување, како и основен инструмент за работа на секој стручен преведувач и толкувач со цел остварување комуникација во определена стручна област. Голем број автори ја истакнуваат потребата од истражување нови наставни методи со цел наставниците да одговорат на предизвиците во наставата во оваа област и токму тоа е целта на овој научноистражувачки проект и на оваа публикација.

Како особено успешен модел за настава по терминологија се покажува шпанскиот модел, каде што терминологијата првпат била воведена како академски предмет во 1991 година, и тоа во рамките на студии по преведување и толкување. Овој модел е преземен на голем број европски универзитети, а меѓу најистакнатите истражувачи во оваа област спаѓаат шпанските професорки Монтеро Мартинез и Фабер, кои предаваат термилошки предмети на Универзитетот во Гранада, Шпанија. Тие во своите истражувања потенцираат дека наставната содржина, вежбите и активностите на академскиот предмет по терминологија (на студии по ПИТ) треба да им овозможат на студентите да стекнат соодветна термилошка поткомпетенција, која не подразбира само преведување термини и подготвување список со термини, туку, пред сè, разбирање на поимите во определена област (Montero Martínez; Faber 2009: 92).

Термилошката поткомпетенција подразбира студентите да се оспособат за следново (Montero Martínez; Faber 2009: 92):

- препознавање и усвојување стручни поими (концепти) во определен дискурс;
- пребарување и консултирање соодветни термилошки и други ресурси;
- изнаоѓање еквивалентни поими во определена стручна област; и
- управување со термилологија, односно нејзино одржливо документирање со цел да се користи и надградува во иднина.

Денес ретко се среќава литература за најсоодветните методи или модел на предавање термилологија или насоки како треба да изгледа еден курс по термилологија на студии по преведување и толкување. Меѓу авторите што се занимаваат со ова прашање се истакнуваат Алчина (Alcina 2011), Монтеро Мартинез и Фабер (Montero Martínez; Faber 2009), Фабер (Faber 2004) и други. Според Кабре, сè уште не е постигнат консензус во однос на содржината на академските предмети по термилологија (Cabré 2000: 42). Тоа е една од причините поради која претставува предизвик да се организира

наставата на предмети по терминологија. Токму затоа целта на овој *Прирачник со наставни активности по термилошки предмети во настава по преведување и толкување* е да обезбеди насоки и препораки за тоа како треба да изгледа еден академски курс по терминологија на студии по преведување и толкување.

5. Методи на предавање терминологија за преведувачи и толкувачи

Според Алчина, за успех во процесот на предавање и учење, студентот не смее да биде пасивен слушател ниту пасивен примател на знаењето што доаѓа од наставникот на тој начин што учи додека наставникот ја предава содржината на термилошкиот предмет (Alcina 2011: 3). Потребно е наставникот да ја насочува работата на студентите преку активности и вежби што ја поттикнуваат автономноста на студентите во процесот на учење и истражување терминологија. Ова подразбира разни активности преку кои студентите активно се вклучуваат во процесот на учење и истражување терминологија, на пример, преку индивидуална и групна работа на часовите, преку професионална пракса, преку дискусија на зададени материјали за читање, преку истражување и претставување разни термилошки ресурси, како и преку примена на вежби што ги поттикнуваат студентите самостојно да истражуваат нови поими во определна област и им овозможуваат стекнатото знаење понатаму да го применуваат во други ситуации. Применетите техники и активности треба да ги оспособат студентите за самостојно решавање термилошки проблеми со кои се среќаваат во процесот на преведување или толкување, а во насока на прецизно преведување стручни текстови или толкување.

Во однос на методите на предавање, на европските универзитети постојат два главни модела што се применуваат во наставата:

(1) Првиот модел опфаќа учење преку пренесување знаење (Learning through Transmission model), кадешто предавачот е главниот извор на знаење и тој/таа објаснува и го анализира нивото на разбирање на студентите. За таа цел се применуваат определени техники преку кои на организиран начин им се претставува знаење на студентите, на пример, преку анализирање клучни зборови, објаснување поими, правење споредби, претставување примери, дијаграми итн. (Alcina 2011: 3);

(2) Вториот модел опфаќа учење преку истражување (Learning through Discovery model), кадешто предавачот им дава задачи на студентите со цел да учат преку самостојно истражување и за таа цел се користат определени техники и активности, како што се симулации, играње улоги, игри со натпреварување или решавање проблеми преку примена на определена методологија (Bruner во Alcina 2011: 3).

Во минатото доминирал првиот модел во наставата по терминологија и тој веќе не се применува на европските универзитети. Иако првиот модел сè уште се применува на факултетите со настава по преведување и/или толкување во Република Северна Македонија, денес кај нас се преминува кон вториот модел на предавање терминологија преку самостојно истражување, а во согласност со европскиот модел на т.н. хибридно учење (англ. *Blended learning*).

6. Заклучок

Терминолошката (под)компетенција е од клучно значење за профилот преведувач, односно толкувач во согласност со меѓународните и европските стандарди. Во насока на успешно развивање на оваа (под)компетенција, анализата на досегашното искуство на наставниците вклучени во ваков вид настава покажува дека е потребно да се осовременат методите на предавање и учење терминологија преку примена на иновативни техники и наставни активности што придонесуваат за автономност, односно за поголема самостојност на студентите во процесот на изучување терминологија, како и за поголема мотивираност на студентите за истражување терминологија во различни области.

Покрај тоа, неопходно е и осовременување на наставните планови, како и на наставните материјали по терминолошките предмети за реализација на наставната содржина со цел обезбедување соодветна теоретска основа како и практична работа, почнувајќи од осовременување на применетите учебници во наставата по терминологија, воведување прирачници, претплата на меѓународни списанија што би овозможиле пристап до релевантни трудови и актуелни истражувања, споделување современи извори со стручни текстови или говори, терминолошки ресурси во печатена и електронска форма, како и онлајн-терминолошки бази на податоци и примена на софтверски апликации за уредување и истражување терминологија. Крајната цел е студентите да се оспособат и подготват во иднина успешно да функционираат во професионален контекст и да го применуваат стекнатото знаење и научени практики и по други предмети, но и понатаму во нивната идна професија како преведувач или толкувач. Токму затоа применетите техники и наставни активности треба да ги оспособат студентите за самостојно решавање терминолошки проблеми со кои се среќаваат во процесот на преведување или толкување, а во насока на прецизно преведување стручни текстови или толкување.

За таа цел, во *Прирачникот со наставни активности по терминолошки предмети во настава по преведување и толкување* се претставува каков модел применуваат наставниците на предмети по терминологија на универзитетите во Република Северна Македонија, кадешто постојат катедри или насоки по преведување и/или толкување. Во претставувањето на својот терминолошки предмет секој од авторите на овој прирачник ќе ги претстави главните елементи на својот наставен план: целите, содржината, методологијата, успешна практична активност од нивното искуство и најсоодветен начин на оценување.

Крајната цел на *Прирачникот* е да се дадат конкретни препораки за сегашните и за идните наставници за тоа како да се организира ваков вид настава по терминолошките предмети на факултетите во Република Северна Македонија, а со цел да се обезбедат насоки за академскиот кадар на сите факултети на кои се изучуваат терминолошки предмети на настава по преведување и/или толкување, како и да се подобри сегашната настава по терминолошките предмети.

7. Користена литература

7.1. Примарна литература

Алчина 2011. Alcina, Amparo: *Teaching and Learning Terminology: New Strategies and Methods*. John Benjamins Publishing Company.

Монтеро Мартинез/Фабер 2009. Montero Martínez, Silvia/Faber, Pamela: “Terminological Competence in Translation”. *International Journal Terminology*. DOI: 10.1075/term.15.1.05mon. John Benjamins Publishing Company. pp. 88-104.

7.2. Секундарна литература

Кабре 2000. Cabré, M. T. “La enseñanza de la Terminología en España: Problemas y propuestas.” *Hermèneus* 2, 41–94.

Фабер 2014. Faber, Pamela. 2004. “Terminological competence and enhanced knowledge acquisition.” In Fleischmann, P.A., J. Schmitt and G. Wotjak (eds.). *Translationskompetenz*. 479–499. Tübingen: Stauffenburg.

7.3. Терцијарна литература

Европска рамка за компетенции. *European Master's in Translation*. <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/emt_competence_fwk_2017_en_web.pdf>; пристап: 27.7.2021.

Европски мастер за конференциско толкување. *European Masters in Conference Interpreting*. <<https://www.emcinterpreting.org/emci/core-curriculum>>; пристап: 27.7.2021.

ИСО стандард 17100. *ISO 17100:2015 Translation Services-Requirements for Translation Services*. <<https://www.iso.org/standard/59149.html>>; пристап: 27.7.2021.

ТЕРМИНОЛОГИЈАТА ОД ПРЕВЕДУВАЧКО-ТОЛКУВАЧКИ АСПЕКТ

1. Вовед

Ставовите изнесени во овој труд се насоки за реализација на предметите по терминологија и по теорија и практика на преведувањето и на толкувањето, чија цел е идните преведувачи⁴ и толкувачи да ја стекнат соодветната вештина, да усвојат и да применуваат преведувачки и толкувачки стратегии, да умеат да се подготвуваат за ангажманите, континуирано да си го надградуваат општото знаење итн. Терминологијата е значаен сегмент од наведените активности.

Освен терминологија, во која се вклучени и жаргонски називи, во овој труд се разгледуваат и сопствени именки (називи на институции и на политички партии, наслови на уметнички дела итн., кои обично имаат културноспецифичен белег) бидејќи предизвикуваат слични проблеми и тешкотии за преведувачите и за толкувачите како терминологијата. Потврдите во овој труд потекнуваат претежно од германскиот, од англискиот и од македонскиот јазик. Илустрирани се областите: политика, право, историја, медицина, економија, земјоделство, информатика итн.

Трудот почнува со нашите наставни и преведувачко-толкувачки ставови а) за значењето на терминологијата и на сопствените именки за преведувањето и за толкувањето, б) за преведувачко-толкувачките проблеми и тешкотии при употребата на терминологијата и за стратегиите за нивното решавање, односно надминување, в) за изборот меѓу потуѓувањето и одомаќувањето, г) за употребата на земјоспецифични (културноспецифични) изрази д) за терминологијата како поле на кое може да се ограничи напливот на туѓојазични влијанија врз македонскиот јазик и ѓ) за терминологијата и за сопствените именки како огледало на успешната примена на преведувачката и на толкувачката вештина.

Познатата мисла на австриско-британскиот филозоф Лудвиг Витгенштајн: „Was ein Wort bedeutet, kann ein Satz nicht sagen“, ‘Значењето на зборот не може да го изрази ни цела реченица’, ги отсликува неговите филозофски ставови за ограниченоста на научната анализа на јазикот, која не може целосно да ја опише јазичната единица (Литерзонке/Екхартсберг/Верк-www). Меѓутоа, едновременно е и наслов и мото на трудот за техничката комуникација и за стручното преведување од Шмиц (2010), кој ја објаснува на следниов начин: ако не е јасно значењето на зборовите, тогаш ни реченицата, без оглед колку е генијална, не може да го отстрани овој кусок.

Цитираниот став може да наведе на погрешен заклучок дека при преведувањето и толкувањето во центарот на вниманието е зборот. Ова не би ѝ противречело само на суштината на наведените активности, која се состои во меѓујазично и меѓукултурно

---

⁴ Називите за лица од машки пол се употребуваат генерички и во метајазикот и во примерите, освен во т. 5.

пренесување содржина (порака), а не зборови, туку и на ставот на Витгенштајн, кој истакнува дека зборот го придобива своето значење во рамките на реченицата.⁵

Термините се подмножество на лексиката: значи, секој термин е лексичка единица, а секоја лексичка единица не е термин. Зад терминот, по правило, следува дефиниција (реченица) што го објаснува именуваниот поим. Поимот се манифестира во јазичниот контекст во кој се јавува називот (името)⁶. Во идеален случај, терминот е толку транспарентен што самиот го објаснува поимот (Шмиц 2010: 189). Значи, терминот е специфичен збор (јазична единица) што (треба да) задоволува дополнителни критериуми во споредба со другите зборови (јазични единици); меѓу другото, (треба да) е компримиран, еднозначен, прецизен, себеобјаснувачки јазичен израз (в. д.).

Стручното преведување и толкување е неуспешно без употреба на правилна терминологија. Не е тешко да се замисли одговорноста на стручниот преведувач и толкувач што ги измешал термините, на пример, при судење или при лекарски преглед, чиј исход може да има судбоносен карактер за примачот на пораката. Затоа, студентите како идни преведувачи и толкувачи се оспособуваат за самостојна термилошка работа како дел од подготовката за преведување и толкување и од реализацијата на овие активности и усвојуваат начини (техники, стратегии) за меѓујазично и за меѓукултурно пренесување на термините како значајни елементи на содржината. Но, од друга страна, како мерка на претпазливост, толкувачите секако стекнуваат и итни стратегии за примена во случај на нужда.

2. Терминологијата како камен на соннување

Норд (1989) разликува објективно забележливи преведувачки проблеми и субјективно условени тешкотии. Проблемите потекнуваат а) од изворниот текст (содржина, терминологија итн.), б) од прагматскиот аспект (односот спрема испраќачот и примачот итн.), в) од културната особеност (на конвенциите за видот на текстот, формулациите на насловите, единиците мера итн.) и г) од меѓујазичниот однос (т. е. разликите во семантичката, синтаксичката, супрасегменталната, конотациската структура меѓу изворниот и целниот јазик итн.). Преведувачот и толкувачот мора да знаат како да се справат со проблемите за да не преминат во тешкотии.

Термилошките проблеми потекнуваат од сите четири извори, на пример, изворниот текст е изготвен од стручни лица на стручен јазик и е наменет за нивните колеги, а се однесува на малку општопозната тема, со која преведувачот и толкувачот

---

⁵ Според Витгенштајн, значењето на зборот зависи од т. н. јазична игра во која се употребува, на пример, лексемата со значење 'вода' може да се употреби како извик, наредба, молба или како одговор на прашање (Измирли 2014: 296).

⁶ Предметот, поимот и знакот (зборот) се темињата на семантичкиот триаголник на Огден и Ричардс (1923), кој има долга традиција. Темињата се состојат од мисла или референција (поим како наша субјективизирана претстава за референтот), симбол (јазична единица) и референт (исечок од надворешнојазичната дејствителност). Меѓу мислата и симболот постои директна причинска врска. Врската меѓу мислата и референтот е директна (ако го гледаме) или индиректна (ако мислиме на него). Меѓу симболот и референтот нема релевантна врска, туку само индиректна; симболот го претставува референтот бидејќи некој го употребил симболот на тој начин. Трите елементи мора заедно да си одговараат (Огден и Ричардс 1923: 11 и натаму).

немаат големо искуство или испраќачот е стручно лице, а примачот е лаик или судската пресуда во изворниот и во целниот јазик има инаква структура или изворниот и целниот јазик содржат денотативни и конотативни лажни двојки.

Во продолжение следува обид за откривање потенцијални проблеми во врска со терминологијата и со сопствените имиња од аспект на нивните позначајни карактеристики. Кога термините (и сопствените имиња) ги задоволуваат соодветните критериуми (сп. Бугарски 1986: 84 и натаму, Шмиц 2010), тоа им оди во прилог на преведувачот и на толкувачот, а преведувачко-толкувачките проблеми, кои особено доаѓаат до израз при толкувањето поради неопходноста од брза анализа и брзо создавање на целниот текст и од неможноста да се истражува по восприемањето на изворниот текст, произлегуваат и од нивното (делумно) неисполнување.

2.1. Формален аспект

Овие критериуми се однесуваат на должината на терминот, на подобноста за изведување зборови, на односот спрема другите термини итн. Кога треба да се избере, на пример, меѓу изразите: *фирма*, *претпријатие* и *компанија*, се забележува дека именката *фирма* е најкратка, но необични се придавските изведенки: *фирмин*, *фирмски*, а *претпријатие* е именка најдолга и најтешка за изговор што не дава можност за изведување придавка. Се чини дека *компанија* е најпогодна за придавски изведенки: *компанија* (*компаниски*, *интеркомпаниски*, *меѓукомпаниски*, *интракомпаниски*, *внатрешнокомпаниски*). Слично е со *зависност* и *депенденција* (*депенденциски*, *интердепенденциски*). Изборот меѓу домашен и туѓ јазичен израз нема само формална (квантитативна, артикулациска, зборобразувачка) димензија туку има и општественојазична (и социолингвистичка), како и јазичноидентитетска димензија (в. т. 2.4. и т. 3.).

Ризичен е обидот кога преведувачот, а особено толкувачот, самиот си изведува термини по аналогија на веќе познати термини бидејќи изведувањето од разни аспекти не е секогаш доследно, на пример, во однос на изведувачките суфикси: англ. *logic*, герм. *Logik* (*логика*) е именка, а придавката гласи англ. *logical*, герм. *logisch* (*логички* и *логичен*), додека именката што од која потекнува придавката: англ. *pedagogical*, герм. *pädagogisch* (*недагошки*), гласи: англ. *pedagogy*, герм. *Pädagogik* (*недагогија*).

2.2. Семантички аспект

Семантичките критериуми ги опфаќаат индикативноста, транспарентноста, мотивираноста, прецизноста, еднозначноста, синонимијата, полисемијата, хомонимијата, паронимијата, конотацијата итн.

Дури и кај мотивираните називи се можни повеќе начини на разбирање. Топонимот *Black Country*, букв. 'Црна Земја', е мотивиран од бојата на рудата, но може да асоцира и на претполаганата боја на кожата на жителите. За ова веројатно придонесува и повеќезначноста на англиската лексема *country*, 'земја, држава', 'вонградска област' итн. (сп. Кембриџ-www). Ако не е доволен контекстот, овој топоним може да асоцира на африканска земја наместо на рударската област околу Бирмингем (Англија). И англискиот збор *gig* има повеќе значења, во кои спаѓаат и 'единичен настап (на музичка

група или на комедијант)’ и скратеница од *gigabyte* (сп. Кембриџ-*www*). Изразот *gig economy* се однесува на хонорарно работење, т. е. на оној дел од пазарот на трудот што се одликува со мали ангажмани на надворешни лица, кои вршат услуги за клиентите на нарачателот. Мотивацијата потекнува од првонаведеното значење ‘единичен настап’ (макар што дигитализацијата секако влијае врз овој вид работење), но често се поврзува со второто, а преку ова значење со компјутерите, па неправилно се пренесува со *работа на/со компјутери*.

Мотивираноста може да има и толку широк опсег што само упатува на врската со одреден претполаган настан или белег, па дури и на неговата спротивност. Терминот *Röhm-Putsch*, ‘Ремов пуч’, покрај кореферентните називи *Nacht der langen Messer*, ‘Ноќ на долгите ножеви’, ги означува убиствата планирани од Хилтер и од Геринг, во кои настрадале водачот Ернст Рем и водечките членови на Јуришните бригади (СА) на 30 јуни и на 1 јули 1934 година. Објаснувајќи ја причината, планирачите на чистката изјавиле дека Рем подготвувал насилно уривање на власта. Терминот се задржал макар што подоцна се докажало дека информацијата за претстојниот пуч била лага. И во други области е слично. Терминот *Verben mit Rückumlaut*, букв. ‘глаголи со исчезнат преглас’ (на пример, герм. *senden, sandte, gesandt*) потекнува од Јакоб Грим, кој сметал дека овие глаголи немале преглас само во инфинитив/презент туку и во претеритум и во партицип претеритум и дека прегласот во последните две форми едноставно исчезнал. Со подоцнежните истражувања се докажало дека прегласот се извршил само во инфинитив/презент, т. е. дека никогаш немало преглас во другите две форми. Меѓутоа, лингвистите не успеале да најдат посоодветен термин и си го задржале Гримовиот. Уште еден пример: именките *сол* и *шеќер* се нарекуваат неизбројливи. Ако не може да се избројат, од каде тогаш знаеме дека се две? Значи, неизбројлив е денотатот, а не терминот. Имено, тоа се називи за нешто неизбројливо. Но и покрај тоа, терминот не треба/мора да се менува (традицијата и економичноста се доволни причини да се зачува), туку мора само да се има свест за значенската несоодветност. Со други зборови, во некои случаи ќе се направи поголема штета отколку корист ако се менува веќе утврден термин, макар што е значенски неточен.

Полисемите и хомонимите се потенцијален извор на грешки ако е недоволен контекстот. Ова го отсликува исказот на Јакобсон (1959: 236) дека загубата на информации при преведувањето е обратнопропорционална на големината на контекстот и дека јазиците во суштина се разликуваат според тоа што мораат да изразат, а не според она што можат да изразат.⁷ Контекстот, но и упатеноста на преведувачот и на толкувачот имаат решавачка улога при изразувањето значење на јазикот во кој мора да се изрази одреден белег.

Како илустрација служат називите за надмножества и за подмножества на дадени елементи. Се чини дека нема камења на сопнување кај хиперонимот герм. *Melone*, мак. *бостан* и кај хипонимите: герм. *Wassermelone*, *лубеница*; *Honigmelone*, *диња*. Нерамнините почнуваат кај следниов пример. Хиперонимот во изворниот јазик е симплекс: герм. *Nuss, јаткаст плод*, а хипонимите се сложени зборови: *Walnuss, орев*; *Haselnuss, лешник* итн. Но, авторот на пораката може да ја употреби само главната

---

⁷ “[...] the richer the context of a message, the smaller the loss of information”. Languages differ essentially in what they must convey and not in what they may convey (Јакобсон 1959: 236).

конституента (*Nuss*) како скратен назив за да изрази и хипоним (а не само хипероним). Таква можност не постои во македонскиот јазик, каде што има посебни називи на хипонимите (*орев, лешник*) и за хиперонимот (*јаткаст плод, оревов плод*). Така е и со герм. именка *Kirsche*, која може да ги опфаќа и црешата (*Süßkirsche*) и вишната (*Sauerkirsche*), но може да биде и скратен назив и за едното и за другото. Слично е со герм. лексема *Land*, која се јавува и како самостоен симплекс со значење ‘земја, држава’ и како скратен назив на сложена именка во која е втора конституента: *Bundesland*, ‘сојузна покраина, сојузна држава како дел од федерација’. Ако авторот на пораката каже: *Die Firma hat Vertretungen in drei Ländern*, преведувачот, а особено толкувачот, треба да знае од подготовката за ангажманот или да дознае од контекстот дали фирмата има претставништа во неколку земји (држави) или во неколку сојузни покраини (на Германија) или сојузни држави (на САД). Ако не ја дознае информацијата, тогаш најдобро е да обопшти (на пример, со *региони*; в. т. 4.).

Хомонимите по правило имаат значења од несродни области, но ако отсуствува контекстот, претставуваат проблем, на пример, прашањето дали дадена држава е богата со бор како вид руда (герм. *das Bor*, англ. *boron*) или како вид дрво (герм. *die Kiefer*, англ. *pine tree*) ако во областа се застапени двата вида природни ресурси и ако станува збор за патување со љубопитен гостин.

Паронимијата (во смисла на формално слични зборови, без оглед на потеклото) како извор на грешки станува „поопасна“ кога има шумови во комуникацискиот канал. Тука спаѓаат примерите: *споредна*, ‘неважна’, *појава* и *спорадична*, ‘повремена’, *појава*, *ефектно*, ‘продуктивно како мера на постигнување на целта’, и *ефикасно*, ‘економично како поволен однос меѓу трошоците и користа’; спорадичната појава нема секогаш споредно значење, а ефективното работење може да е неефикасно и обратно. Така е и со примерот: *Die Lebensmittelkontrolle ist nichts Statisches*, букв. ‘Контролата на храна не е нешто статично’. Ако на толкувачот му се стори дека слушал: *Die Lebensmittelkontrolle ist nichts Staatliches*, букв. ‘Контролата на храна не е нешто државно’, и ако не ја познава стручната област, ќе пренесе дека контролата на храна не е обврска на државата наместо дека контролата на храна не е статична појава. Во германскиот јазик слично звучат *Europarat* (*Советот на Европа*) и *Europäischer Rat* (*Европскиот совет*), а во англискиот јазик: *silicon* /'sɪl.ɪ.kən/ (*силициум*) и *silicone* /'sɪl.ɪ.kən/ (*силикон*), што е веројатно причина за неправилниот топоним *Силиконска Долина* (наместо *Силициумска Долина*), потоа *econotic* (*економски*) и *econotical* (*економичен*) итн.

Ситуацијата е уште покомпликувана кога паронимите се јавуваат во целниот јазик како резултат на Колеровата денотативна дивергенција (диференцијација, т. е. однос еден спрема многу) кај повеќезначен изворнојазичен термин (Колер ⁴1992: 230 и натаму). Англиската именка *technology* се предава на македонски и со *технологија* и *техника* (герм. *Technologie* и *Technik*), а *methodology* – и со *методологија* и со (*системна*) *методи*. Германската придавка *logisch* ги опфаќа значењата и на *логички* и на *логичен*, а првата конституента *Leder-* (*кожа*) изразува и однос спрема кожа: *Lederindustrie* (*кожна/кожарска индустрија*) и својство да е сочинето од кожа: *Lederschuhe* (*кожени чевли*) итн. Тешкотијата се состои во тоа што преведувачот и толкувачот, кои од паронимната двојка или низа мора да изберат една лексема, може да се поведат по изворнојазичниот термин (кај *technology* и *methodology*) или едноставно да ги измешаат јазичните изрази, особено кога се под временски притисок. Затоа, може да

се слушне дека претпријатието купило нова технологија иако купило само нова машина (техника), а не ја купило науката за техниката.

Паронимите се јавуваат и заедно со хомонимите. Ако се јави изразот *месен производ*, тогаш референтот или содржи месо или е резултат на месење, а ако стане збор за *местен производ*, тогаш тој има локален карактер. Во друг контекст, *местен резултат* може да значи и ‘локален резултат’ и ‘наместен резултат’.

Меѓујазичен пандан на внатрешнојазичните пароними се лажните двојки: герм. *Zitrone*, мак. *лимон*; герм. *Limone, Limette*, мак. *лимета, зелен лимон* (макар што и *Limone* е синоним за *Zitrone*, но ретко, сп. Дуден-www). Во правниот јазик, германскиот термин *Initiative* значи ‘предлог за донесување закон’, додека за македонската *иницијатива* (за испитување на уставноста), германскиот еквивалент е проблематичен поради разликите во процесното право, значи улога има и културната димензија; еден може да еквивалент е генеричниот израз: *Antrag auf Normenkontrolle*, букв. ‘барање за контрола на норма’.

Лажни двојки нема само на денотативното рамниште (илустрирано со горенаведените примери) туку и на конотативното. Во ТРМЈ (V, 2011: 190) кај одредницата *режим* стои: „Начин на владеење и систем на државно уредување. Народен режим. Капиталистички режим. Демократски режим.“ Наспроти тоа, употребата на одредницата *Regime* во Дуден-www е опишана како „meist abwertend“, ‘најчесто обезвредувачка’, и е илустрирана со примерите: „ein totalitäres, autoritäres, kommunistisches Regime“. Оттаму произлегува дека изразот *демократски режим* не се пренесува со **ein demokratisches Regime* бидејќи се добива *contradictio in adjecto* на конотативно рамниште, туку, на пример, со *demokratische Staatsordnung*, ‘демократски државен поредок’. Се чини дека терминот *режим* како ‘вид државно уредување’ и во македонскиот јазик полека се пејоризира.

Некои сопствени именки во англискиот, во германскиот јазик и во францускиот јазик конвергираат во македонскиот јазик од транскрипциски и од транслитерациски аспект: франц. *Cannes* [kan] и *Caen* [kã]⁸, мак. *Кан*; герм. *Keller, Kehler, Köller, Köhler, Koehler*, мак. *Келер*; герм. *Deutschland*, ‘име на држава’ и *Germania*,⁹ ‘националсоцијалистички назив за Берлин’, мак. *Германија*. Кога треба да се пренесат овие примери од македонски на англиски, на германски или на француски јазик, преведувачот и толкувачот во зависност од контекстот и од своите познавања за областа треба да изберат еден назив, т. е. еден референт, на пример, *the Battle for Caen* (1944), *Битката за нормандискиот град Кан*, но *the Cannes Film Festival* (*Канскиот филмски фестивал*, *Филмскиот фестивал во Кан*).

Друг вид компликација се јавува кога сопствената именка не се пренесува директно од јазикот од кој потекнува, туку од трет јазик бидејќи постои опасност да не се земе предвид потеклото на референтот. Кога се предава на македонски јазик антропонимот *Louis XIV* или топонимот *Liège* од германски изворен текст, во кој стои *Ludwig XIV.* и *Lüttich*, се случува да се јават неправилните називи *Лудвиг XIV* и *Лутих*

---

⁸ Во практиката се среќава транслитерацијата *Каен*, која се коси со правилата за транскрипција и транслитерација. На сметка на економичноста, „нашиот“ топоним гласи: *Кан* (*Нормандија*).

⁹ Предавањето на *Germania* со *Германија* се коси во правописното правило.

наместо правилните *Луј XIV* и *Луеж*, називи што во македонскиот јазик се преземени од францускиот (а не од германскиот јазик). Некаде, пак, постои двоен изворен назив: франц. *Fribourg* и герм. *Freiburg* бидејќи овој швајцарски кантон им припаѓа и на франкофонскиот и на германскојазичниот дел на Швајцарија: *Фрибур/Фрајбург* (но само *Фрајбург* како назив на германскиот град *Freiburg*). Понекогаш во целниот јазик (на пример, македонскиот) се користи меѓународен назив инаков од тој во изворниот јазик: герм. *Ostsee*, букв. ‘Источно Море’, мак. *Балтичко Море*, герм. *die Niederlande*, мак. *Холандија*, што значи дека во целнојазичниот текст не смее да се јави хомологно пренесување, т. е. пренесување „збор по збор“ во смисла на Прунч (2000: 21).¹⁰ Топонимите може да имаат и историски, политички, идеолошки и други импликации: герм. *Laibach* или *Ljubljana*; мак. *Штрајсбург* или *Стразбург*. Особено е важно прецизното пренесување оспорени називи, како името на Македонија бидејќи е израз на политички став.

Значенски различни, а кореферентни може да бидат насловите на уметничките дела (сп. Бојковска 2016). Ако има среќа толкувачот (преведувачот може да истражува!), тогаш целнојазичниот наслов не е преведувачка иновација, на пример, оригинален англ. наслов: *The Merchant of Venice*, букв. ‘Трговецот од Венеција’, превод на герм. *Der Kaufmann von Venedig*, букв. ‘Трговецот од Венеција’. Среќата го напушта толкувачот во следниве случаи: а) преведувачка иновација: оригинален франц. наслов: *La vie d'Adèle*, букв. ‘Животот на Адел’, преводи: англ. *Blue Is the Warmest Colour*, букв. ‘Сината е најтоплата боја’, герм. *Blau ist eine warme Farbe*, букв. ‘Сината е топла боја’, мак. *Сината е најтоплата боја*; б) оригиналниот наслов е формулиран на јазик различен од јазикот на интегралниот текст на делото; оригинален герм. наслов: *Arc de Triomphe*, преводи: англ. *Arch of Triumph*, мак. *Триумфална капија*; в) за оригиналниот наслов постои внатрешнојазичен (меѓувариететски превод), оригинален брит. наслов: *Hummingbird*, букв. ‘Колибри’, превод: амер. *Redemption*, букв. ‘спасение, искупување, откупување, откуп’; г) преводот е на јазик различен од преводот на интегралниот текст: оригинален франц. наслов: *L'Immortel*, букв. ‘Бесмртниот’, преводи: англ. *22 Bullets*, букв. ‘22 куршума’, герм. *22 Bullets*; д) постојат повеќе целнојазични преводи: оригинален рус. наслов: *Преступление и наказание*, преводи: герм. *Verbrechen und Strafe, Schuld und Sühne, Rodion Raskolnikoff. Schuld und Sühne, Raskolnikov. Schuld und Sühne durch Verbrechen und Strafe* (мак. *Злосторство и казна*).

Меѓутоа, на толкувачот не му треба среќа за да ја пренесе пораката ако не го знае целнојазичниот превод на насловот на уметничкото дело, туку тој треба да примени соодветна стратегија за да не премине проблемот во тешкотија. Се препорачува да се доближи до насловот на изворнојазичниот текст и да го пренесе дословно со коментар. На пример, ако во оригиналниот текст на македонски се спомене македонскиот превод на насловот: *22 куршума*, толкувачот што толкува на француски вели: ‘Францускиот оригинален наслов е преведен на македонски со: *22 куршума*’. Можно е колегата во кабината за симултано толкување во меѓувреме да го открие оригиналниот наслов на

---

¹⁰ Внимание заслужуваат и изразите: *the Near East, the Middle East; der Nahe Osten, der Mittlere Osten; Блискиот Исток, Средниот Исток*. Определбата на референтот се менувала со текот на времето, а се чини дека денес е утврден односот на начелна кореференција меѓу англискојазичниот *Среден Исток*, од една страна, и на македонско- и германскојазичниот *Близок Исток*, односно *der Nahe Osten* од друга.

француски јазик и/или слушателите да го препознаат насловот бидејќи веќе чуле за истозначен превод на друг јазик, на пример, на англиски јазик (*22 Bullets*).

2.3. Прагматски аспект

Според прагматските критериуми, примачите полесно ја разбираат пораката ако термините се одомаќени во целниот јазик, ако се економични, ако постои можност за меѓујазична унификација итн. Проблем може да се јави ако терминот е употребен, на пример, во ироничен исказ. Преведувачот и толкувачот (овој и преку интонацијата, мимиката, гестиката итн.) треба да го препознаат ироничното значење на реченицата: *Зелените во Германија се заложуваат за примена на нуклеарната / атомската енергија за спас на климата*, во која *нуклеарен* и *атомски* се конотативни синоними и која треба да ја пренесат на германски јазик. За да успеат во тоа, преведувачот и толкувачот мора да знаат дека во Германија постои широк меѓупартиски и граѓански консензус за замена на нуклеарната енергија со обновлива и дека како прва конституента во сложената именка со значење ‘нуклеарна / атомска енергија’, противниците на овој вид енергија (а тука секако спаѓаат и Зелените) ја употребуваат именката *Atom-* (веројатно поради асоцијацијата со негативно конотираната именка *Atombombe*), а не *Kern-* ‘јдро, нуклеус’. Значи, овде треба да стои *Atomenergie*, а не *Kernenergie*.

Прагматска димензија има и изборот меѓу домашен и туѓ јазичен израз. Употребата на интернационализми на погрешно место може да предизвика одбивност кај примачите на пораката затоа што ја сфатиле како ароганција на говорникот или на преведувачот и толкувачот.

2.4. Социолингвистички аспект

Со изборот меѓу *Atom-* и *Kern-*, всушност, се завлегува во социолингвистичките критериуми, кои се тесно поврзани со прагматските мерила и со културната димензија. За примачот на пораката е особено важно да му е познат терминот. Во зависност од образовниот, културниот, возрасниот и родовиот идентитет на примачите на пораката, како и од нивната припадност кон одреден општествен слој, преведувачот и толкувачот избираат стручнојазичен или општојазичен израз, домашен или туѓ израз, позитивно или негативно конотиран израз итн.

Некои термини се среќаваат и во општиот и во стручниот јазик. Веројатно најпознат пример е именката *човек*. Во областа на медицината овде спаѓаат и *вирус*, *бактерија*, *епидемија*, *пандемија* итн., кај кои општојазичното и стручнојазичното значење (во голема мера) се совпаѓаат. Но, ситуацијата се компликува кога овие две значења меѓусебно се разликуваат: *инспирација*, ‘вдишување’ (во медицината) и ‘вдахновение’ и ‘поттик’ (во општиот јазик) бидејќи преведувачот, а особено толкувачот може да се поведе во општојазичното значење на полисемот иако толкува во областа на медицината.

Во комуникацијата меѓу стручни лица, предност имаат интернационализмите и заемките (*хепар*, *канцер*, *инфекција*, *трансмисија на вирусот*, *пневмонија*), а општојазичните изрази превладуваат кај слушателите лаици (*црн дроб*, *рак*, *зараза*,

пренесување на вирусот, воспаление на белите дробови), на пример, при преведување или толкување медицински наод.

Овде спаѓа и решението дали од перспектива на примачот на пораката да се одомаќи или да се потуѓи називот (терминот, културниот елемент, сопствената именка итн.). Во македонскиот јазик има недоследност: потуѓување (преземање) кај *Schwarzwald*, *Шварцвалд* (а не *Црна Гора/Шума*, веројатно поради совпаѓањето со истоимената словенска држава) и одомаќување кај *Rocky Mountains*, *Карпестите Планини*. При преведувањето и толкувањето, изборот меѓу одомаќувањето и потуѓувањето секако зависи од горенаведените карактеристики на примачите на пораката, од степенот на општата познатост на називот, но и од начелниот став на преведувачот и толкувачот. Во овој труд, општо земено, се препорачува потуѓување (на пример, *Бундестаг*), по потреба со објаснувачки коментар (*германскиот Бундестаг*) бидејќи на тој начин примачот на пораката ќе запознае елемент од изворниот јазик и од изворнојазичната култура, но секако не на сметка на разбирливоста, која би се загрозила при преземањето, на пример, англосаксонски мерни единици (*милја*, *Фаренхајтови степени* итн.) и помалку познати називи (*Националрат*, *австрискиот Националрат* наместо, на пример, *Австрискиот парламент*). Германскиот назив *Steuerbehörde*, букв. ‘државна институција за даноци’, чиј носител по функција ѝ одговара на македонската *Управа за јавни приходи*, не мора да се пренесе со македонскиот назив, туку со елементи на туѓото (*Даночна служба/управа*, *Служба/Управа за даноци*), кои не ја попречуваат разбирливоста.

Од културноисториски аспект, некои изрази во едниот јазик имаат специфично значење. Во германскиот јазик посебно место зазема т. н. националносоцијалистичка лексика (в. Авдик 2017). По аналогија на сложените зборови со *End-*, ‘крај’, како прва конституента: *Endnote*, *Endergebnis*, *Enstand*, на кои значенски им одговараат македонски именски синтагми со атрибутот *конечен*: *конечна оцена*, *конечен резултат* (во општиот јазик), *конечен резултат* (во спортот), преведувачот и толкувачот може да ја употребат лексемата *Endlösung* со значење ‘конечно решение’ ако не знаат дека со овој циничен еуфемизам, кој целосно гласи *Endlösung der Judenfrage*, ‘конечно решение на еврејското прашање’, националносоцијалистите го именувале целосното истребување на европските Евреи. Слична е ситуацијата со мак. *евтаназија* и герм. *Euthanasie*, ‘националносоцијалистички убиства на лица со пречки во развојот’. Еквивалентни германски лексеми се: *endgültige Lösung*, букв. ‘конечно решение’¹¹ и *Sterbehilfe*, букв. ‘помош за/при умирање’.

Овие примери покажуваат дека семантичкиот и социолингвистичкиот критериум се испреплетуваат со оглед на тоа што не се работи само за националносоцијалистичка лексика, од една страна, и за општо- или стручнојазична лексика, од друга, туку и за различни референти.

---

¹¹ И горенаведените сложени именки со *End-* имаат истозначни или блискозначни именски синтагми со придавката *endgültig*: *endgültige Note*, ‘конечна оцена’; *endgültiges Ergebnis*, ‘конечен резултат’; *endgültiger Stand* ‘конечна состојба’.

Посебно место заземаат вариететските разлики¹², кои најсилно се изразуваат преку нетранспарентни лексички варијанти на синхрониско рамниште. Ова се гледа од односот меѓу северногерманската и средногерманска лексема *Apfelsine* (*порткал*), навлезена од холанскиот јазик, букв. ‘јаболко-Кина’, т. е. ‘јаболко од Кина’, јужногерманската лексема *Orange* (*порткал*) и општогерманската лексема *Apfel* (*јаболко*). Лексемата *Apfelsine* ја содржи именката *Apfel* така што може погрешно да се смета за нејзин синоним. Но, уште поважни се варијантите што се културно условени, на пример, уставот во Германија се вика *Grundgesetz*, ‘основен закон’, а во Австрија *Verfassung*, ‘устав’; премиерската функција на сојузно ниво: во Германија и во Австрија: *Bundeskanzler* (*сојузен канцелар*) и премиерската функција на покраинско ниво: во Германија, во повеќеопштинските покраини (*Flächenländer*): *Ministerpräsident*, букв. ‘претседател на министрите’, а во градовите покраини (*Stadtstaaten*): Берлин: *regierender Bürgermeister*, букв. ‘владејачки/управувачки градоначалник’; Хамбург: *Erster Bürgermeister und Präsident des Senats*, букв. ‘прв градоначалник и претседател на Сенатот’; Бремен: *Bürgermeister und Präsident des Senats*, букв. ‘градоначалник и претседател на Сенатот’; во Австрија: *Landeshauptmann*, букв. ‘покраински главатар’ од *Haupt-* ‘глава’ + *-mann* ‘човек, маж’; *Hauptmann* е и сегашен воен чин што обично се пренесува со *канетан* (и *Haupt-* и *канетан* се поврзани со лат. *caput*, ‘глава, врв’). Згора на тоа, во четири од 16-те германски покраини има и едно ниво меѓу федерацијата и покраината: *Regierungspräsident*, букв. ‘претседател на владата’, кој е надлежен за *Regierungsbezirk*, ‘адиминистративен округ’. За пандани во Обединетото Кралство може да се сметаат: *prime minister* (на ниво на Кралството) и *first minister* (на ниво на деволуираните земји). Примерите содржат потенцијал за воспоставување неправилни врски меѓу значењето и референтот бидејќи од горенаведените називи за ‘покраински премиер’ не произлегува информацијата дека се работи токму за покраинското ниво (а не за сојузното), а некои изрази што ја содржат лексемата со значење ‘градоначалник’, упатуваат на нивото на град, но не укажуваат на тоа дека градот има статус и на сојузна покраина, т. е. дека извршува и покраински и комунални задачи. Уште повеќе збунува австрискиот назив за ‘покраински министер’, кој може да го одвлече толкувачот (преведувачот има време да провери!) во областа на воените чинови.

3. Терминологијата како „мегдан“ за одбрана на јазикот

Станува збор за туѓојазичните влијанија, кои може да се разгледуваат од сите досега наведени аспекти (формалниот, семантичкиот, прагматскиот и социолингвистичкиот), но и од аспект на зачувување на јазичниот идентитет на македонскиот јазик. Се забележува наплив од англизми, кои се прифаќаат спонтано, без критички однос, а има и други туѓојазични влијанија. Загрозени се сите јазични рамништа, не само лексиката.

---

¹² Јазичните варијанти се вредности на јазичните варијабли, на пример: *Kartoffel* (во Германија) и *Erdapfel* (во Австрија) се варијанти на варијаблата ‘КОМПИР’. Варијантата е дискретна единица (*Kartoffel*, *Erdapfel*), а вариететот е јазичен систем сочинет од избрани варијанти за варијаблите (сојузногермански јазик, австриски германски јазик, швајцарски германски јазик). Варијантата и вариететот се во меѓусебен однос еднаков на односот меѓу атомистичкото и структуралистичкото набљудување на јазикот (Амон 1995: 61 и натаму; сп. Бојковска/Авдик 2018).

Долунаведените ставови не произлегуваат од стремежот за јазичен пуризам, туку за обмислен однос при прифаќањето на туѓото. При јазичните контакти (географски, трговски итн.), заемањето не е необична појава. Меѓутоа, се чини дека заемањето од англискиот јазик во последно време ја пречекори мерата, па јазичниот израз звучи неприродно: *дава контрибуција (дава придонес); есеј (труд, реферат), концепт (поим), регистар (јазичен стил, израз), резиме, си-ви/CV (биографија, животопис), преферира (претпочита), адне (додаде), генерално, дури и со првосложно акцентирање (општо, општо земено), дефинитивно (сигурно, секако, несомнено)* итн. Но, и други јазици, на пример, српскиот, имаат влијание: *друштвени мрежи (општествени мрежи), превладува (превладува), делува (изгледа; дејствува).*

Термините како дел од зборовното богатство се област за одбрана на јазикот од напливот на туѓи зборови и на туѓојазични колокации. Во овој дел од трудот превладуваат термини што се дел и од општиот јазик, а се опфатени и само општојазични изрази: *споделува екран (покажува нешто на екран), социјална дистанца (физичка дистанца, физичко растојание, растојание), социјални мрежи, друштвени мрежи, (општествени, комуникациски, друштвени мрежи), милениумска буба/бубалка (милениумска грешка), администрира/аплицира вакцина (дава/става вакцина)* итн. Прекршени се повеќе правила. На пример, глаголот *споделува* се однесува на чувствената сфера (*споделува тага, радост*), што значи дека не може да се сподели дел од машина. Глаголот *сподели* толку навлезе во македонскиот јазик што многу почесто од порано се слуша: *да споделам нешто со некого* наместо: *да (му) (рас)кажам некому нешто*. Нема потреба од придавката *социјален* во синтагмата *социјални мрежи* бидејќи *општествен* има предност како домашен збор исто како што во српскиот јазик предност има *друштвен* со истото значење. Во македонскиот јазик со *друштвен* се изразува карактерна особина на човек, а не на дигитален производ, кој може да биде опишан како *друштвен*. Именката *bug* во англискиот јазик значи и ‘грешка, проблем во компјутерска програма’ (Кембриџ-www), значење што отсуствува и кај *буба* и кај *бубалка* (ТРМЈ I, 2003: 190). Англискиот глагол *administer*, меѓу другото, значи и ‘дава некому (лек)’, *to administer drugs to somebody* (Кембриџ-www), значење што не ја карактеризира лексемата *администрира; аплицира* е веројатно посоодветен глагол, но излишна е употребата на туѓиот збор.

Лексичкото влијание, кога е изнасилено, го расипува месото, но барем скелетот (структурата) останува. Меѓутоа, влијанието ги зафаќа и синтаксата (морфосинтаксата, збороредот), прагматиката итн., значи зглобовите и лигаментите, па дури и коските, што го ослабнува скелетот. Негрижа на родените говорители е кога не ги искористуваат можностите за предлошки конструкции: *контакт-лице (лице за контакт)*¹³ и за изведување придавки: *интернет-страница*¹⁴ (*интернетска страница*), *корона-вирус (коронски вирус, вирус корона), корона-пандемија (пандемија на/од корона, коронска пандемија)*¹⁵ Претпоследниов пример го отсликува збороредот карактеристичен за

---

¹³ Вреди да се размисли за *контактно лице*.

¹⁴ Изразот *интернет страница* се коси и со правописот.

¹⁵ Сложените зборови *коронавирус* и *коронапандемија* не го задоволуваат правописното правило (в. Бојковска/Саздов 2020).

македонскиот јазик: категорија + поткатегија: *река Вардар*, а не *Вардар-река* (в. Бојковска/Саздов 2020).

Засегнати се и други јазични рамништа.¹⁶ Во врска со согласувањето, збирната множина во македонскиот јазик бара множинско согласување, кое се занемарува, меѓу другото, (на пример, по аналогијата на именките од среден род на *e*: *поле* итн.), и под влијание на српскиот јазик (кој овде не е единствениот извор на влијание!): **бело робје* (*бели робје*) итн. (в. Минова-Ѓуркова 2000: 35 и следн.). Под влијание на српскиот јазик, прилозите *после* и *ширум* се употребуваат како предлози: **после часот* (*по часот*), **ширум светот* (*во/низ светот*, *во целиот свет*).

4. Терминологијата како доказ за преведувачко-толкувачката вештина

Алтернативниот наслов на оваа точка може да гласи: како да се заобиколат или да се прескокнат камењата на сопнување?

Меѓутоа, од досегашното излагање не треба да се стекне впечаток дека наставата по предметите наведени во т. 1 се состои само од справување со проблеми. Во зависност од изворниот текст и од ситуацијата, студентите се оспособуваат за примена на „мировременски“ стратегии, но и за ургентни стратегии во „вонредни“ ситуации, како и за долгорочна и краткорочна подготовка за ангажманот.

Кога ги учат термините, толкувачот и преведувачот (уште во текот на студиите) не учат само називи туку се запознаваат и со основните поими од стручната област. Тие не се задлабочуваат колку стручното лице, но не се ниту (целосни) лаици какви што веројатно биле (пред студиите и) пред ангажманот. Меѓу другото, изготвуваат термилошки глосари. Важно е да се напомене дека суштината не е во нивната изработка, туку во способноста за правилна употреба на термините. Ова особено важи за толкувачот, кој мора да ги научи термините напамет.

Освен краткорочно за конкретниот ангажман, преведувачот и толкувачот мораат да се подготвуваат и долгорочно, т. е. секојдневно да си ги прошируваат општите знаења, во кои спаѓаат и термините (во прв ред тие што се навлезени во општиот јазик). Ова е неодминлив услов за успешно преведување и толкување, особено за втората професија бидејќи толкувачот нема време да истражува по восприемањето на оригиналот, туку мора да ја знае историската заднина на поимите. На тој начин нема да биде погрешно наведен од значенски несоодветните термини, туку ќе знае дека терминот *Ремов пуч* се однесува на настан во кој Рем не подготвувал пуч, дека глаголите со некогашен преглас (*Verben mit Rückumlaut*) се глаголи што никогаш немале преглас во соодветните форми и дека неизбројливите именки се избројливи.

Преведувањето и толкувањето почнуваат со анализа на внимателно восприемениот изворен текст. Особено се води грижа за контекстот, кој е во корелација со познавањето на областа. Врз основа на овие елементи се моносемира значењето на полисемите и се

---

¹⁶ Влијанието врз комуникациските чинови е едно од најпенетрантните, на пример, кога продавачот му се обраќа на купувачот со: *Како можам да Ви помогнам?* наместо со: *Повелете* (небаре купувачот треба да качи потезок куфер на четвртиот кат без лифт). Врз основа на овој и на други вакви потврди за српскиот јазик, Прќиќ (2000) си го нарекува мајчниот јазик англосрпски.

препознава правилниот хомоним, се скратува времето на колебање (хезитација) и се намалува ризикот од грешка ако толкувачот не слушнал добро, на пример, кога се работи за пароними. Особено се значајни и постапките проверка на плаузибилноста и контрола на излезниот резултат. Со други зборови, преведувачот, а особено толкувачот, мора да се запраша дали е веродостојно тоа што сака да го каже. Кога ќе се спомене *Messe*, тогаш во зависност од контекстот, тоа е *богослужба*, *обожавање* (религија) или *саем* (трговија). Ако станува збор за тоа дека Македонија е членка на институција чие име толкувачот не го слушнал добро, па се колеба меѓу *Europarat* или *Europäischer Rat*, тој треба да се реши за *Советот на Европа* (а не за *Европскиот совет*). Ако се работи за *Silicon Valley*, преведувачот и толкувачот мора да знаат дека силициумот е хемиски елемент, а дека силиконот е артефакт, значи во природата може да постои наоѓалиште на силициум, но не и на силикон. На истиот начин се постапува и со сопствените именки: *Ludwig XIV., der Sonnenkönig* се предава со *Луј XIV, Кралот на Сонцето*, а *Ludwig van Beethoven* и *Ludwig II., König von Bayern* се пренесуваат со *Лудвиг ван Бетовен*¹⁷ и *Лудвиг II, кралот на Баварија*; *John the Baptist* и *John F. Kennedy* на македонски се нарекуваат *Јован Крстител*, односно *Џон Ф. Кенеди*.

Но, колку и да се подготвуваат преведувачот и толкувачот, не може да се исклучи опасноста од непријатно термилошко изненадување, кое го погодува толкувачот како гром од ведро небо. Може да не го знае изворнојазичниот или целнојазичниот термин или, пак, во целниот јазик да нема термин на истото ниво на апстракција. Тогаш ги применува итните стратегиите во случај на нужда: обопштување (генерализација), замена (супституција), опишување (парафразирање), избор и изоставување (селекција и елиминација), дословно пренесување (аналогија) со коментар, пренесување „збор по збор“ (хомологија) со коментар итн. На пример, за *Haselnuss* (*лешник*), ќе го употреби терминот со поопшто значење *јаткаст плод*, а ако не се осмели да навлегува во називот на премиерската функција, ќе го употреби хиперонимот *Regierungschef* (*шеф на влада*). Обопштувањето може да оди и до таму што ќе го употреби изразот *вид риба* или *вид растение* (со надеж дека колегата во кабината за симултано толкување ќе го најде соодветниот назив на рибата или на растението пред следното споменување на терминот). При споредбата на големината на планетите Сатурн и Меркур, наместо однос меѓу *Apfel* и *Erbse* (*јаболко* и *грашок*), може да изврши споредба со помош на називите *јаболко* и *мала јагода*. Ако не се сети на терминот *устав*, ќе го опише поимот како *највисок законски акт*. При набројување може да ги изостави помалку важните елементи. И да нема набројување, мора да го изостави терминот (т. е. односниот дел од пораката) ако не разбрал за што станува збор. Кога не го знае насловот на уметничко дело што е резултат на преведувачка иновација, пренесува дословно или збор по збор со соодветно укажување.

Примерот со називите за планети и за овошје покажува дека појавата на термините е непредвидлива. При преведување и толкување во областа на астрономијата може да се јави назив на плод, но и во која било друга област може да слушне, на пример, спортски жаргон, имено дека некоја појава била автогол (англ. *an own goal*, герм. *ein Selbsttor*) или дека некое лице добило црвен картон (англ. *a red card*, герм. *eine rote Karte*, не: *ein roter Karton*). Во стручен текст не се исклучени дури ни игрите на зборови. Укажувајќи на тоа

---

¹⁷ По традиција: *Бетовен*; според правилата на транскрипција и траслитерација би требало: *Бетховен*.

дека Обединетото Кралство треба да престане со опсесивиот однос спрема новите соеви (варијанти) на вирусот, британскиот вирусолог Лоренс Јанг ги нарекува *scariants* (Фарел 2021). Како што е познато, при преведувањето и толкувањето треба да им се даде предност на некои обележја (овде: на формално-естетското) и да се занемарат други (овде: домашното и вообичаеното), при што никогаш не се жртвува содржинското. Иако во македонскиот јазик превладува изразот *сој*, овде може да се употреби *варијанта*, поточно *стравијанти*, за да се постигне ефектот. Ако не успее да го манипулира зборот, тогаш преведувачот, а особено толкувачот, кој е под временски притисок, може да ги создаде духовитите групи зборови *соеви плашила* или *соеви страшила* (последниов има предност поради алитерацијата) или *соеви како плашила/страшила за луѓе*, при што доаѓаат до израз неговата јазична инвентивност и креативност. Инаку, познат е кошмарот на толкувачот дека при релејно толкување само неговите клиенти не се смеат бидејќи не успеал да го пренесе комичниот ефект.

Важен аспект е почитувањето на т. н. политичката коректност. Во германскиот јазик се наведуваат и називи за лица од женски пол и називи за лица од машки пол. Тоа значи дека преведувачот и толкувачот мораат да ја почитуваат дивергенцијата кога изворен јазик е македонскиот. Реченицата: *Граѓаните ќе гласаат за...* на германски треба да гласи: ‘Граѓанките и граѓаните ќе гласаат за...’ (*Die Bürgerinnen und die Bürger werden ... wählen*). Ако се освои со *госпоѓица* помладо, но возрастно лице од женски пол, тогаш на германски ќе се пренесе со ‘госпоѓа’ (*Frau*, а не *Fräulein*) бидејќи деминутивот се смета за застарен и омаловажувачки израз.

5. Вежба

Во овој труд нема простор за повеќе од една вежба, со која се илустрираат сојузногерманскиот и австрискиот јазичен вариетет во однос на називи од областа на државното уредување. Во текстот со празнини, студентот треба да ги вметне австриските називи раководејќи се според сојузногерманските називи ставени во заграда.

Das österreichische Parlament hat zwei Kammern: 1. d.. ..... (Bundestag) und 2. d.. ..... (Bundesrat), die gemeinsam für die Gesetzgebung des Bundes zuständig sind. 3. D.. ..... (Bundesversammlung) bestätigt die Wahl der/des neu gewählten Bundespräsidentin/Bundespräsidenten. Die/der Vorsitzende der Bundesregierung ist 4. die/der ..... (Bundeskanzler/-in). Die/der Vorsitzende einer Landesregierung in Österreich ist 5. die ..... / der ..... (Ministerpräsident/-in). Die Grundrechte stehen 6. in d.. ..... (Grundgesetz).

Решенија: 1. den Nationalrat, 2. den Bundsrat, 3. Die Bundesversammlung, 4. Bundeskanzler/-in, 5. Hauptfrau/ Hauptmann, 6. der Verfassung.

Австрискиот парламент има два дома: 1. .... (Бундестаг) und 2. .... (Претставнички дом на покраините), кои заеднички се надлежни за законодавството на Федерацијата. 3. .... (Сојузното тело за избор на претседателот на државата, букв. ‘Сојузното собрание’ го потврдува изборот на новоизбраниот претседател на државата. Претседателот на Сојузната влада е 4. сојузниот канцелар. Претседателот на покраинска влада е 5. покраинскиот премиер. Основните права се наведени во 6. Уставот [во вежбата на германски јазик се употребени мовирани именки].

6. Заклучок

При употребата на термините, преведувачот и толкувачот треба да се раководат според следниве најважни начела: разбирливост, еднозначност и конзистенција (сп. Шмиц 2010).

Разбирливоста се постигнува со мотивираност, имено со употреба на термини од кои се препознава поимот, и со соодветност (познатост на термините за примачите на пораката, отсуство на недолични конотации, задоволување на т. н. политичка коректност итн.). Секој термин треба да има едно значење и секогаш треба да го има истото значење. Поимот треба да се именува со истиот термин во целиот текст, а ова се однесува и на правописот и на изговорот. Не треба да се употребуваат синоними и хомоними. Улога играат и економичноста, јазичната правилност и претпочитањето домашна лексика кога е туѓиот збор излишен. Ако мора да создадат нов термин во целниот јазик, преведувачот и толкувачот треба да водат грижа за значенската, зборообразувачката и конотативната правилност, како и за другите аспекти на неологизмот (Шмиц 2010: 194 и натаму).

Горенаведениот став за предноста на домашниот збор мора се релативизира, особено за термините (в. т. 2.1.). Замената на интернационализмите со домашни изрази при преведувањето и толкувањето би ја отежнало комуникацијата, на пример, *крунски отров* или *венечен отров* (наместо *вирус корона* или *коронски вирус*); од лат. *corona*, ‘круна, венец’, и *virus* ‘отров, слуз, сок’ (Бојковска/Саздов 2020).

Како што беше кажано, употребата на правилната терминологија е неодминлив услов за успешно преведување и толкување. За таа цел, идните преведувачи и толкувачи мораат:

а) да ги владеат јазиците, да ја владеат преведувачката, одн. толкувачката вештина и преведувачките, одн. толкувачките стратегии;

б) постојано да си го надградуваат општото знаење, со што ќе си ја задоволуваат љубопитноста, и да се подготвуваат за секој конкретен ангажман;

в) да се подготват и во однос на терминологијата, но не само со изготвување глосари, туку и со учење на терминологијата; со ова се поврзани и јазичните вариетети;

г) да соработуваат со колегите и заемно да си помагаат;

д) и покрај преземени мерки за правилна употреба на терминологијата, да ги владеат стратегиите во случај на нужда.

Трудот за техничката комуникација и за стручното преведување, Шмиц (2010: 196) го завршува со следниов цитат од Витгенштајн: „Was sich überhaupt sagen lässt, lässt sich klar sagen; und wovon man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen“, ‘Она што воопшто може да се каже, може да се каже јасно; а за она за што не може да се зборува, за тоа мора да молчи’, и му препушта на читателот да си го протолкува. Оваа (тавтолошка) мисла ги отсликува филозофските ставови на Витгенштајн за искажливото и за неискажливото и не може да се сведе на обичен совет за преведувачот и толкувачот, на пример: „Ако не знаеш, молчи“. Витгенштајн смета дека ако за дадена појава може да се каже нешто, тоа мора да се каже јасно (значи искажливото е всушност јасно искажливо), а ако не може да се каже нешто јасно, тогаш не може да се каже ништо,

значи, ако не може ништо да се каже јасно, тогаш треба да се молчи (Литерзонке/Екхартсберг/Верк-www). Искажливото го опфаќа докажаното, фактот. Не навлегувајќи во филозофските дискусии за тоа дали е противречно да се говори за неискажливото и за определбата на јасното, сепак, поттикнати од оваа мисла, можеме да заклучиме дека се прифатливи само „искажливи“ нешта; во врска со преведувањето и со толкувањето, прифатливи се само разбирливи, прецизни, компримирани, еднозначни и конзистенти јазични изрази (в. т. б.).

7. Користена литература

7.1. Примарна литература

Ферел 2021. Farell, Kyle: “‘I call them scariants!’ Virologist explains why ‘obsessed’ UK should stop mutation worry”. *Express*. 27.5.2021. <<https://headtopics.com/uk/i-call-them-scariants-virologist-explains-why-obsessed-uk-should-stop-mutation-worry-20305984>>. Accessed: 15.7.2021.

7.2. Секундарна литература

Амон 1995. Ammon, Ulrich: *Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz: Das Problem der nationalen Varietäten*. Berlin: de Gruyter.

Авдиќ 2017. Авдиќ, Емина: „Преведување националсоцијалистичка лексика од германски на македонски јазик врз примерот на романот ВИДИ КОЈ СЕ ВРАТИ од Тимур Вермеш“, Зборник на трудови: *XLIII Меѓународна научна конференција на XLIX Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*. Охрид, 25–26 јуни 2016. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, стр. 144–161.

Бојковска 2016. Bojkovska, Emilija: „Nähe und Distanz zwischen Original- und übersetztem Titel im Hinblick auf die Strategie der Identität“, *Nähe und Distanz in Sprache, Literatur und Kultur. Beiträge der VIII. Jahres-konferenz des Südosteuropäischen Germanistenverbandes (SOEGV)*. Kragujevac, 11.–15.11.2015. Kragujevac, S. 90–99.

Бојковска/Авдиќ 2018. Бојковска, Емилија / Авдиќ, Емина: „(Зло)употреба на германскиот и на македонскиот јазик во политиката и преведувањето“, Зборник на трудови: *XLIV Меѓународна научна конференција на Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*. Охрид, 17–18 јуни 2017: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ 2018, стр. 151–180.

Бојковска/Саздов 2020. Бојковска, Емилија / Саздов, Симон: „За конструкциите составени од именките вирус и корона“, *Литературен збор*, 1–3, год, LXVII, Скопје, стр. 19–23.

Бугарски 1986. Bugarski, Ranko: *Lingvistika u primeni*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Витгенштајн 2010. Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus logicophilosophicus*. Aus dem Englischen: C. K. Ogden. Projekt: Gutenberg. EBook #5740. [Englisches Original.] *Tractatus logicophilosophicus*. London 1922). <https://www.gutenberg.org/files/5740/5740-pdf.pdf>. Accessed: 16.7.2021.

- Измирли 2014.** Izmirli, Ilhan M.: “Wittengstein’s Language Games and Forms of Life from a Social Constructivist Point of View”. *American Journal of Educational Research*, Vol. 2, No. 5, pp. 291–298. <<http://pubs.sciepub.com/education/2/5/9/index.html>>. Accessed: 16.7.2021.
- Јакобсон 1959.** Jakobson, Roman. 1959. “On Linguistic Aspects of Translation”. *Achilles Fang et al. On Translation, Cambridge, Mass: Harvard University Press.*, pp. 232–239 <https://monoskop.org/images/6/68/Jakobson_Roman_1959_On_Linguistic_Aspects_of_Translation.pdf>. Accessed: 15.7.2021.
- Јитерзонке/Екартсберг/Верк-www.** Jütersonke, Stephanie / Eckartsberg, Burkhard von / Werk, Jan-Moritz. „Worüber man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen.“ (TLP, 7), Poster. https://www.ruhr-uni-bochum.de/philosophy/wittgenstein/poster/Poster_Gruppe_6.pdf. Zugriff: 16.7.2021.
- Колер 1992.** Koller, Werner: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg: Quelle & Meyer (1979).
- Минова-Ѓуркова 2000.** Минова-Ѓуркова, Лилјана: *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор.
- Норд 1989.** Nord, Christiane 1989. „Textanalyse und Übersetzungsauftrag“, Königs, Frank G. (Hg.). *Übersetzungswissenschaft und Fremdsprachenunterricht. Neue Beiträge zu einem alten Thema*. München: Goethe-Institut. S. 95– 119.
- Огден/Ричардс 1923.** Ogden, C. K. / Richards, I. A.: *The meaning of Meaning. A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc. < https://pure.mpg.de/rest/items/item_2366948/component/file_2366947/content>. Accessed: 16.7.2021.
- Орос 1999.** Orosz, Réka: *Übersetzungsprobleme und Lösungsstrategien bei Übersetzungen vom Ungarischen ins Deutsche. Eine empirische Untersuchung von Übersetzungstexten ungarischer Studenten in der Deutschlehrausbildung*. (Promotionsarbeit). Universität Passau. Philosophische fakultät (pdf).
- Прќиќ 2000.** Prčić, Tvrtko: „O sindromu milenijumske bube i jeziku anglosrpskom”. *Јужнословенски филолог*, LVI, 3–4, стр. 863–873. <<https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/3160/3238.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, pristup 15.7.2021.
- Прунч 2000.** Prunč, Erich (2000): „Vom Translationsbiedermeier zur Cyber-translation“, *TcT 14 = NF 4*, S. 1–71.
- Шмиц 2010.** Schmitz, Klaus-Dirk: „Was ein Wort bedeutet, kann ein Satz nicht sagen. Zur Bedeutung der Terminologiearbeit für die Technische Kommunikation und das Fachtextübersetzen“. In: *Íkala, Revista de Lenguaje y Cultura*, 15(25), 189–197. <<http://www.scielo.org.co/pdf/ikala/v15n25/v15n25a08.pdf>>. Zugriff: 9.7.2021.

7.3. Терцијарна литература

- Дуден-www.** *Duden Wörterbuch*. <<http://www.duden.de/rechtschreibung/>>; пристап: 15.7.2021.

Кембриџ-www. *Cambridge Dictionary*. <[http:// dictionary. cambridge. org/dictionary/ british/](http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/)>; пристап: 8.2.2017.

ТРМЈ I, 2003. Велковска, Снежана, раководител на проектот. *Толковен речник на македонскиот јазик*. Том. I. А – Ж. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ V, 2011. Велковска, Снежана, раководител на проектот. *Толковен речник на македонскиот јазик*. Том. V. Р – С. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

**ОПИС НА УСПЕШНИ НАСТАВНИ
АКТИВНОСТИ ПО ТЕРМИНОЛОШКИ
ПРЕДМЕТИ ВО НАСТАВА ПО
ПРЕВЕДУВАЊЕ И/ИЛИ ТОЛКУВАЊЕ**

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ДИПЛОМАТСКАТА КОМУНИКАЦИЈА

Предметот Дипломатска комуникација се изучува на Катедрата за преведување и толкување и толкување на англиски наставен јазик во текот на првиот семестар.

Освен активностите за усвојување на специфичната терминологија, во рамките на предметот Дипломатска комуникација се работат и вежби за спознавање на правилата и начините на писмено и усно изразување што се користат во дипломатијата, како и карактеристиките и нијансите на дипломатскиот протоколарен дискурс со цел развивање стил соодветен за преведување дипломатски документи. Вежбите се најчесто во вид на текст (најчесто автентични дипломатски писма) со празнини во кои се вметнуваат одредени изрази и фрази специфични за дипломатскиот дискурс. Освен тоа, се работат и вежби за јазична редакција, односно коригирање куси текстови во кои има намерно вметнати погрешни изрази, кои студентите треба да ги откријат и да ги коригираат. Текстовите се вообичаено преводи, а ги споредуваат и со автентичниот оригинален текст. Исто така, вршат корекција на реченици во оригинал на англиски јазик со намерно вметнати граматички грешки за да имаат увид во најчестите грешки во однос на изразување при користење формален дискурс.

Конкретната вежба што ќе биде претставена подолу е **усвојување терминологија ориентирана кон превод од областа на дипломатијата преку изработка на поимник и континуирана проверка на усвоената терминологија.**

Цел на оваа наставна активност е стекнување знаење, односно оспособување за истражување стручна терминологија од областа на дипломатијата и користење соодветни референтни материјали и извори и развивање стил соодветен за преведување дипломатски документи.

Во однос на содржината на наставната активност, секоја седмица студентите добиваат домашна задача. Потоа наредната седмица, на почетокот од часот, студентите треба да решат кус тест за зададените термини. Прашањата во врска со обработените термини исто така ќе бидат зададени на завршниот испит.

Методологијата на работа при реализацијата на овој вид вежби го опфаќа следново:

(1) комбиниран приод или метод на работа;

(2) примена на активности што му овозможуваат на студентот да ја разбере наставната содржина (предавања - теоретска настава, преведување автентични текстови од разни области на дипломатијата и меѓународната политика, при што се опфатени најчестите видови формати и типови дипломатски документи, домашна самостојна задача за усвојување на терминологијата); и

(3) примена на ресурси во процесот на предавање и учење: (компјутер и интернет, специјализирани речници: G.R. Berridge, Alan James, Lorna Lloyd, The Palgrave Macmillan Dictionary of Diplomacy. Palgrave Macmillan, 3rd edition, 2012 (pdf). Д. Бојчев,

Англиско-македонски политички и дипломатски речник, 2001 и др.), стручна литература од областа на дипломатијата на англиски и на македонски јазик, автентични дипломатски документи од разни области на дипломатијата и меѓународната политика на англиски и на македонски јазик).

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по Дипломатска комуникација:

Фаза 1: Вовед и објаснување на темата

- термилошка работа ориентирана кон преводот;
- монолингвално (со цел да се анализира значењето на поимот на изворниот јазик и/или значењето на еквивалентен поим на целниот јазик); и
- двојазично (со цел да се споредат резултатите од еднојазичните анализи за да се согледа дали постои еквивалентност помеѓу нив), но секогаш со цел да се преведе, каде што ефикасноста и ефикасноста на процесот на преведување и брзината се најважни.

Фаза 2: Конкретната задача што им се задава на студентите опфаќа:

- самостојна домашна задача со список од 10 до 12 специфични термини;
- обработката на термилошките податоци подразбира определување на поимите со помош на дефиниција или контекст, што наложува студентите да ги побараат овие термини во посочените основни специјализирани монолингвални речници (Dictionary of Diplomacy) и да ги научат нивните дефиниции (т. е. генерално, првата реченица од записот, а потоа и какви било други важни информации. Не треба да го меморираат целиот запис (речничка статија) на заглавниот збор, или друга дополнителна дефиниција;

- изнаоѓање значенски еквиваленти во јазикот-цел (МК); и
- вршење проверка на опсегот на поимот во специјализирани стручни текстови.

Фаза 3: Презентација на резултатите од студентот/студентите и дискусија на час:

- дискусија со анализа на термините и специфичните фразеолошки изрази и нивните преводни решенија, категоризација на термините:
  - строго стручни: Agrément (агреман, одобрување), Chargé d'Affaires (в.д. амбасадор), Aide-Memoire (меморандум), Demarché, Nuncio (нунциј), Persona Non Grata, Détente (детант), Credentials (акредитив), Communiqué (коминике), Non-paper (нон пејпер) и др.
  - карактеристични за дипломатијата и политиката, како: Envoy (специјален пратеник), Conciliatory (помирувачки), Impasse (безизлезна ситуација), Rapporteur (известувач), Intercession (посредување), Extradition, Consensus decision-making, Ex gratia (гест на добра волја),
  - дел и од општиот јазик: Facilitator, Red line, All necessary means, Round table, итн.

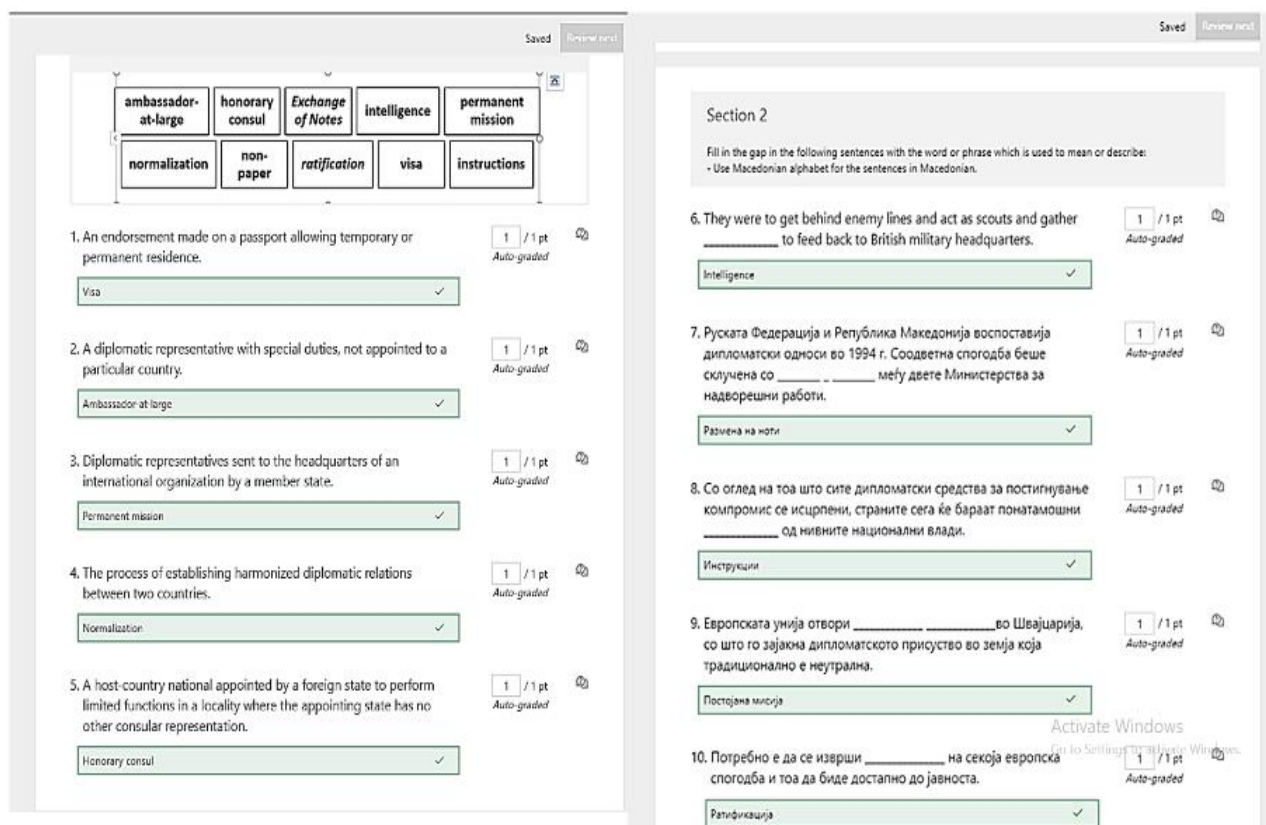
Полисимијата е најчесто јасно разграничена. На пример:

- Audience (A formal meeting granted by a head of state given to a head of mission or other high official.) = аудиенција;
- Blue berets (Military members of a UN peacekeeping operation) = сини баретки;
- Eleventh hour (во последен момент);
- Kite-flying (a political tactic where a politician, through the media, raises an idea to gauge public reactions to it) = пробен балон;
- Modus vivendi (модус вивенди - израз со кој се означува привремена спогодба, во писмена форма, со привремен карактер, со што се очекуваат преговори за конечен договор или аранжман).

Фаза 4: Евалуација на резултатите и на нивната корисност/примена

Студентот го изработува зададениот квиз во рок од 10 минути на почетокот на часот. Наставникот го доставува прегледаниот тест наредната седмица на час (со физичко присуство). Во услови на онлајн-настава преку платформата Ms Teams студентот во рок од 10 минути го изработува и го доставува зададениот квиз (изработен во Ms Forms), а наставникот го прегледува онлајн и му го препраќа на студентот со оценката и коментарите преку истата платформа.

Слика 1

Конечно, за секој квиз Ms Teams генерира преглед на одговорите и табела со сумирани резултати за секој студент. Преку интензивната термилошка работа студентите се оспособуваат за составување и одржување сопствени поимници и термилошки бази од предметната специјализирана област (дипломатија). Преку

континуираната проверка студентите имаат можност да увидат колку ги разбрале термините и дали ги употребиле соодветните преводни решенија и да ги усвојат соодветно. Освен тоа, ги спознаваат меѓукултурните разлики во дипломатскиот дискурс и се оспособуваат за справување со нив.

На овој предмет се применува:

(1) сумативно оценување: го тестира нивото на студентот по определен временски период кога достигнал неколку цели, со цел да го потврди неговото/нејзиното знаење, на пример, завршен испит (70 %), семинарска работа, квизови за терминологија (20 %), изработување поимник (5 %) и активно учество на час 5 %; и

(2) формативно оценување: опфаќа проверка на усвоената терминологија преку квизови секоја седмица во рамките на часот:

- секој квиз содржи 10 прашања за претходно зададените термини (дефиниција, преводно решение во конкретен контекст - автентични реченици, со вк. 10 поени);

- вкупно се спроведуваат 10 контролни тестирања, поените се трансферираат процентуално во сумативното оценување;

- се следи и активното учество на часот во однос на дискусиите во врска со анализа и превод на дипломатски документи и соодветните термини и изрази;

- конечно, студентот изработува кумулативен аотиран поимник на дипломатски термини со цел да се обезбеди правилно толкување на поимите и изразите што се користат при дипломатска комуникација и изнаоѓање соодветни еквиваленти на македонски јазик. Процесот на селекција на термините во поимникот одразува за кого е тој наменет: студенти на преведување и толкување.

Во однос на подобрување на наставата по овој предмет, развојот на терминологијата е тесно поврзан и со развојот на преведувачката дејност. Имајќи предвид дека непосредните корисници се специјалисти од одредена област, за кои терминологијата е неопходен инструмент за комуникација, а посредни корисници се преведувачите и толкувачите, оваа двојна функција на терминологијата ја наложува потребата за стандардизација како процес при кој се утврдуваат поимите и се определуваат соодветните називи. Првенствено е важно што термилошката работа е во служба на промовирање на употребата, како и на зачувување на интегритетот на македонскиот јазик. Особено сериозно се чувствува недостигот од англиско-македонски термилошки ресурси од овој домен. Во таа насока многу е важно да се споделуваат аотираните поимници помеѓу студентите. Особено корисно би било да се оспособат студентите за управување со термилошките бази на податоци како дел од термилошките ресурси, односно внесување, уредување, одржување, размена и претставување на термилошките податоци. Но, мора да се изработи стандардизирана и униформирана централна термилошка база на Катедрата за преведување и толкување, која би била со отворен пристап за преведувачите и толкувачите, како и за научноистражувачки цели. Така, студентите би можеле да дадат значаен придонес кон креирање термилошка база од областа на дипломатијата во рамките на централната база.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ВО РАМКИТЕ НА ПРЕДМЕТОТ ПОДГОТОВКА ЗА ПРЕВЕДУВАЊЕ И ТОЛКУВАЊЕ

Имајќи го предвид профилот на идните преведувачи и толкувачи, на Катедрата за преведување и толкување предметните програми се дизајнирани така што студентите се среќаваат со терминологијата во рамките на повеќе предмети. Еден од тие предмети е и Подготовка за преведување и толкување, кој се слуша во третиот семестар пред студентите формално да изберат насока (преведувачка или толкувачка). Во рамките на овој предмет, кој се изведува комбинирано на македонски и на првиот странски јазик што студентот го има во својата јазична комбинација (англиски, француски или германски), се совладува методологија за пребарување на пишан и на електронски материјал поврзан со работните јазици (веб-страници, бази на податоци, електронски и конвенционални терминологички речници, енциклопедии и слично).

Во рамките на предметот Подготовка за преведување и толкување студентите треба да изработат и да елаборираат сопствени бази на податоци и терминологички поимници на работните јазици во одредени стручни области, како што се: економија, право, политика, медицина, техника, технологија и други, како и да развијат свест за неопходноста од соодветна подготовка за разбирање на материјата и на концептите што ќе ги преведуваат, односно толкуваат. Откога ќе заврши наставата по овој предмет, студентите се охрабрени да продолжат со овој начин на работа сè до крајот на студиите, како и во текот на нивната професионална надградба. На тој начин стануваат свесни за важноста на истражувањето пред преведувачкиот/толкувачкиот ангажман не само во поглед на терминологијата и на лексиката туку и во поглед на разбирање и на совладување на материјата и концептите со кои ќе работат.

За таа цел, се настојува предметната програма по овој предмет да се реализира најсеопфатно во услови на далечина и за тоа се користат одредени методи, кои, според мислењето на студентите, се ефикасни и успешни. Две такви активности се **истражувањето на одредена тема** и **изготвувањето поимник**. Овие активности се насочени кон зголемување на самостојноста на студентот во процесот на учење и кон поттикнување интерактивно учество на студентите на самиот час.

Целите, односно резултатите што се очекуваат од примената на овие наставни активности, се следниве:

(1) стекнување знаења со цел студентите да се информираат и да усвојат одредени податоци и факти за конкретна област и подобро да се запознаат со одредени концепти и феномени, како и да станат свесни за одредени културолошки разлики меѓу две јазични култури, што е особено битно за преведувачите и толкувачите;

(2) стекнување комуникациски и јазични вештини со фокус на писменото рабирање, пишувањето и усното изразување во однос на презентирањето на собраните систематизирани податоци од дадената област;

(3) претходното секако помага и за оспособување на студентите за критичко размислување и формирање став за одредена тема/област, а кој имаат можност да го изразат преку учество во дискусии во рамките на наставата.

Методологијата што се користи во рамките на овие активности опфаќа комбиниран приод на работа, кој подразбира:

(1) комуникациски приод насочен кон студентот од кој се бара самостојно да истражува, да анализира и да сумира сознанија што потоа треба да ги презентира во одредена форма која треба да биде едукативна и за другите студенти; и

(2) класичен приод, во кој наставникот исто така дава објаснувања, насоки, сугестии, ресурси и евалуација со цел задачите да се сработат ефикасно и квалитетно.

Во однос на активностите што се применуваат, овие две активности претставуваат своевидна проектна задача, која е услов за полагање на писмениот испит по предметот Подготовка за преведување и толкување. Во услови кога има повеќе студенти што го слушаат предметот, а во интерес на времето и ефикасноста, оваа проектна задача може да се изведува и тимски во група од 2 или 3 студенти, кои работат самостојно на зададена тема. Во процесот на учење се користат разни алатки, како што се компјутер и интернет, специфични компјутерски програми, разновидни библиографски ресурси во пишана или електронска форма, како, на пример: учебници, научни статии и трудови, речници, енциклопедии, сајтографија и слично.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по Подготовка за преведување и толкување:

Фаза 1: Нема посебен вовед, туку на почетокот на семестарот студентите добиваат задача да направат истражување на одредена тема. Студентите не ги бираат темите, туку наставникот назначува тема за секој студент/група студенти со цел да се заинтересираат и за теми што можеби не им се многу познати за да ги прошират сознанијата.

Фаза 2: Конкретната задача што им се задава на студентите опфаќа изработка на презентација и поимник. Наставникот го надгледува целиот процес и дава насоки и сугестии, посочува информациски и лексикографски ресурси, како и корекции во однос на материјалот што студентите треба да го подготват за презентација, а исто така ги охрабрува, доколку имаат можност, да се консултираат и со стручни лица од областа со цел подобро да ги разберат концептите. Презентациите и поимниците ги опфаќаат следниве теми: Environment and pollution, Courts, Criminal justice and criminal proceedings, civil procedure, European Union and NATO, The United Nations Organisation/Council of Europe, Financial institutions, Taxation, Stock market, stocks and shares, Insurance, Elections, Political institutions, Media, Medicine, Technology, Sports, и други.

Студентите прават презентации што најчесто се изготвени во програмата PowerPoint, а во услови на настава на далечина тие може да се презентираат преку некоја од многуте платформи за видеоконференции (Teams, Zoom, Google Hangout и други). Презентациите се куси, но информативни во времетраење од 10 до 15 минути. Особено е интересно тоа што во рамките на овие активности и други студенти што во дадениот момент не презентираат се поттикнати да споделат сопствени сознанија на одредена тема, некои дури и самостојно истражуваат на темата и се информираат, што резултира со интересни и поучни дискусии и енергична и продуктивна атмосфера на часовите.

Фаза 3: Студентите прават презентација на клучни поими и термини од дадената област, односно презентираат поимник со минимум 20 термини од областа што ја истражуваат. Поимниците се изготвуваат во програмите Word или Excel и се презентираат преку истата платформа како и презентацијата. Термините се дадени по азбучен ред на првиот странски јазик во јазичната комбинација на студентот. Терминот содржи објаснување на странскиот јазик и преводен еквивалент на македонски јазик проследен со објаснување на македонски. Често студентите ги дополнуваат поимите и со пример на употреба на терминот во контекст.

Фаза 4: Откога ќе презентираат, студентите треба да ги споделат презентацијата, поимникот и лексикографските и сајтографските податоци со другите колеги од групата. Тоа го прават на разни начини преку можностите што ги нудат современите алатки за работа на далечнина (Files или SharePoint на Teams, Google Drive или други) со цел на крајот на курсот сите студенти да добијат солидна термилошка и информациска база на податоци што ќе ја користат и ќе ја надградуваат во текот на студиите, а и понатаму во текот на професионалните ангажмани.

Во однос на начинот на кој се оценува и контролира процесот на предавање и учење, односно на кој се мерат резултатите на студентите во процесот на учење, оценката по предметот Подготовка за преведување и толкување главно се формира сумативно. На крајот на семестарот студентот треба да освои одреден број поени (100), што се реализираат по неколку основи: термилошки писмен тест (70 поени), кој се базира на термилошки вежби со фокус на вокабуларот во разни области (разбирање и дефинирање термини, употреба на термини и вокабулар во контекст, употреба на колокации и преведување кратки текстови со фокус на специфична терминологија од странскиот јазик на македонски и обратно). Значителен дел од оценката се и усната презентација (10 поени), поимникот (10 поени) и присуството на час (10 поени). Потоа, во согласност со скалата пропишана со актуелната акредитирана наставна програма се формира крајна оценка за предметот.

Квалитетот на наставата по предметот Подготовка за преведување и толкување би можел дополнително да се подигне со навремено запознавање на студентите со специјализирани компјутерски алатки за изготвување и манипулирање со термилошки бази и поимници. На тој начин поимниците што ги изготвуваат би биле во соодветен формат кој нуди подобри можности за чување и пребарување поими и надградба на поимниците, а тоа овозможува и олеснување на процесот на преведување/толкување, кој сè повеќе се одвива со помош на компјутерски алатки (CAT Tools). На тој начин тие би биле и поконкурентни на пазарот на труд бидејќи однапред би се подготвиле за современиот начин на работа што ги очекува. Исто така, сумативното оценување би можело да се комбинира или да се дополни со методи што овозможуваат да се направи процена на разбирањето на учениците и достигнувањата за време на самиот час со куси квизови, прашалници или игри, кои на наставникот би му дале уште подетален увид во напредокот на студентот. Тоа секако е во полза на објективното и сеопфатно оценување. Во овој контекст може да се размисли и за евентуално ревидирање на прераспределбата на поените за активностите предвидени на часот во насока на тоа усната презентација и поимникот да претставуваат поголем процент од крајната оценка, што исто така може да претставува мотивација за студентите и позитивно да влијае на нивниот ентузијазам за работа.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ВО РАМКИТЕ НА ПРЕДМЕТОТ ДВОНАСОЧНО ТОЛКУВАЊЕ

Предметот Двонасочно толкување се изучува на Катедрата за преведување и толкување во четвртиот семестар. Предметот овозможува активирање и соодветно користење на терминолошките компетенции стекнати од предметот Подготовка за преведување и толкување, развивање комуникациски способности, како и способност за коректно изразување на странскиот и на македонскиот јазик и добро владеење на лексичките, граматичките и цивилизациско-културните специфичности на обата јазика.

Предметот Двонасочно толкување ја претставува основата на толкувањето и има цел да ја развие способноста за толкување кратки содржини (говор) од македонски на првиот странски јазик и обратно.

Во рамките на овој предмет студентите максимално ја користат терминолошката база подготвена во претходниот семестар и работат на **куси симулации на секојдневни говорни ситуации**.

Оваа наставна активност овозможува зајакнување на самостојноста на студентот во текот на едукативниот процес и поттикнување на интерактивното учество на студентите на самиот час. Резултатите што се очекуваат од примената на оваа активност се:

(1) стекнување знаења, што подразбира апликативна примена на претходно научени факти и податоци во нова ситуација и учење преку решавање проблеми и предизвици, што опфаќа утврдување проблем, наоѓање метод на решавање и предлагање конкретни идеи и решенија во контекст на толкувањето; и

(2) стекнување комуникациски и јазични вештини со фокус на усното разбирање и изразување во функција на толкувањето.

Вежбата симулација на говорни ситуации во разни општествени контексти е усна вежба. Предвидува толкување говорни секвенции од странски јазик на македонски и обратно со цел воведување во толкувањето како техника. Во рамките на оваа активност, потпирајќи се на веќе изготвените терминолошки бази сработени за потребите на предметот Подготовка за преведување и толкување, студентите преку симуларане реални говорни ситуации од секојдневниот живот усвојуваат професионални и јазични вештини за толкување во разни општествени контексти. Ова е можност научената терминологија да се примени практично во реални околности и да се активира вокабуларот со кој располага студентот. Исто така, се посочуваат евентуални професионални проблеми и предизвици, а студентите, во соработка со наставникот, се поттикнуваат самите да нудат решенија и да ја проверуваат својата ефикасност преку симулациите.

Методологијата што се користи во рамките на оваа активност главно подразбира комуникациски приод на работа со фокус на студентот, од кого се бара да сумира сознанија со цел да сработи одредена активност или повеќе активности, а наставникот е насочен кон давање помош и менторирање на процесот на изработка на задачите и

дискусија за и евалуација на сработените активности со цел да се оптимизира професионалниот профил на студентот. Во однос на активностите што се применуваат, тие подразбираат тимска работа (најчесто во група од 2 студенти) на проектна или на домашна задача на зададена тема. Во процесот на учење се користат разни алатки, како што се: компјутер и интернет, специфични компјутерски програми, разновидни библиографски ресурси во пишувана или во електронска форма, како, на пример: учебници, научни статии и трудови, речници, енциклопедии, сајтографија и слично, од кои секако најважни се претходно сработените терминологички поимници во рамките на предметот Подготовка за преведување и толкување.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по Двонасочно толкување:

Фаза 1: Одбирање конкретна тема.

Фаза 2: Во однос на начинот на реализација на гореспоменатата активност, врз основа на книгата *Community Language Interpreting: A Workbook* (Jieun and Buzo, 2009), студентите секој час добиваат задача во група со колешка или колега да подготват куси симулации во дијалогска форма на говорна ситуација во разни контексти (полициска, станица, болница, училиште и слично) и краток поимник. Генерално, тоа е домашна задача, но може да се работи и на самиот час. Во услови на онлајн-настава се користи опцијата Breakout Rooms за групна работа на платформата Teams.

Фаза 3: Студентите прават сумулација, која претставува разговор меѓу лекар и пациент суспектен на Ковид-19 и која се одвива во лекарска ординација:

This dialogue takes place between a doctor and a patient who is experiencing symptoms suggesting a possible COVID-19 infection.

Doctor: Good afternoon. Please sit down and tell me what problems you have and have you taken any medication?

Patient: Имам треска веќе три дена, а вчера имав ужасна главоболка поради што се напив лек против болки. Се чувствувам преморено и го изгубив апетитот. Исто така, имам тешкотии при движење бидејќи ме боли целото тело. Но, најмногу ме плаши тоа што чувствувам болка во градите, која се шири низ целиот грб.

Doctor: When did you first experience the chest pain? Was it sharp or mild? Did you have difficulty breathing? Do you have a cough? Do you feel dizzy? When was the last time you underwent blood tests?

Patient: Последните крвни иследувања ги направив пред 6 месеци. Редовно ја проверувам мојата здравствена состојба и до сега не сум имал поголем проблем. Болката се појави пред два дена и не беше остра, туку се чувствував како да губам здив. Не кашлам, но ми се врти често.

Doctor: Have you ever done echocardiography? When was the last time you did a chest X-ray? Do you have high blood pressure or diabetes? Do you eat healthy food? Do you take some kind of supplements? All these factors greatly affect your health, therefore, I would like you to think hard before answering.

Patient: Никогаш не сум направил ехо на срце, а последниот рендген го направив пред 10 години кога бев хоспитализиран поради пневмонија. Крвниот притисок го мерам

редовно, но во последно време забележувам дека е повисок. Немам шеќерна болест. Најчесто јадам домашно приготвена храна и не пијам суплементи.

Doctor: In order for me to complete the diagnosis, you will have to undergo blood tests again and have an echocardiography and a chest X-ray. In addition, just to exclude the presence of the corona virus, you will have to do a PCR test. Now I would like to perform a physical exam on you. (the doctor examines the patient). I can conclude that your blood pressure is higher and your heart rate is accelerated, but regular. There is a lot of secretion in your lungs which is causing you difficulty while breathing. How much fluids do you consume daily?

Patient: Обично внесувам околу 2 л течности, но поради заморот и болките во телото, овие два-три дена внесувам помалку, па затоа и се чувствувам дехидрирано.

Doctor: I suggest we start with intravenous infusion with vitamin therapy, analgesics and antipyretics. This will rehydrate you and get you back on your feet. The elevated blood pressure, the accelerated heart rate and the pain in your chest are due to the secretion accumulated in the lungs, which you cannot excrete. Therefore, I am adding inhalation therapy.

Patient: Колку време треба да ја примам терапијата? Дали ќе почнам веднаш или, пак, по завршувањето на испитувањата што ги споменавте? Треба ли да пијам некои таблети во меѓувреме?

Doctor: I will schedule the tests for tomorrow. Meanwhile, you will start receiving therapy, and when I receive the tests results, I will determine the duration of your therapy. If needed, an antibiotic will be added. Do you have any questions?

Patient: Не, ви благодарам многу.

Потоа, студентите ги симулираат овие ситуации во форма на дијалог, а адхок се назначува студент што толкува. Другите студенти треба да ја следат неговата работа и потоа да ја оценат изведбата во согласност со професионалните и етичките стандарди за толкување што се претходно усвоени на часовите. Наставникот го мониторира процесот и учествува со коментари и забелешки кога е потребно.

Фаза 4: Откога ќе презентираат, се посочуваат позитивните практики и решенија за да се подигне самодовербата на студентите, но и да се укаже на грешките со едукативна цел. Исто така, студентите не само што може да се потпрат на информациите и на терминологијата на која работеле во текот на претходниот семестар, туку симулациите им помагаат и тие нешта да ги практикуваат и да ги стават во функција и на тој начин да ги подобрат јазичните и комуникациските вештини.

Во однос на начинот на оценување и на кој се мерат резултатите на студентите во процесот на учење, оценката по предметот Двонасочно толкување се формира комбинирано. На крајот на семестарот студентот полага устен испит, на кој треба да покаже способност за усно толкување куси параграфи од македонски на странскиот јазик и обратно во согласност со јазичните (лексички, граматички и културолошки) и професионалните стандарди за толкување. Испитот е многу сличен на симулациите што се работени на часовите. На тој начин оценката се формира сумативно, но истовремено и формативно, со оглед на тоа дека наставникот секој час ги следи перформансите на студентите во текот на практичните симулации и води своевидно досие за нивниот напредок, што секако влијае на крајната оценка по предметот.

Во однос на можните промени што може да се воведат во рамките на предметот Двонасочно толкување со цел да се подобри ефикасноста на наставата, како што беше наведено и за предметот Подготовка за преведување и толкување, квалитетот на наставата би можел дополнително да се подигне доколку студентите се навремено запознаени со специјализираните компјутерски алатки за изготвување и манипулирање со термилошки бази и поимници. На тој начин тие полесно ќе ја користат терминологијата што им е потребна за симулациите, полесно ќе пристапуваат до термините, а со тоа ќе се подобри и ефикасноста на практичната работа со симулациите.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ПОЛИТИЧКИТЕ НАУКИ

Предметот Стручна терминологија 1 (политички науки) се изучува на Катедрата за преведување и толкување на англиски наставен јазик во текот на третиот семестар. Овој предмет опфаќа обработка на разни теми од областа на политичките науки: вовед во политичките науки, демократија, јавно мислење, политичка кампања, избори, Европската Унија, британскиот систем на владеење, владата на САД, Министерство за надворешни работи, дипломатија, дипломатска кореспонденција, меѓународни спогодби и друго. Целта на овој предмет е стекнување основни знаења од областа на политичките науки, оспособување на студентите да дискутираат на теми од политичката теорија и практика и нивно оспособување за примена на овие знаења при преведување текстови со политичка содржина.

Вежбите што се работат на часовите по Стручна терминологија 1 (политички науки) и кои следуваат по секоја наставна единица содржат прашања од лекциите и се од следниов вид:

- *Answer the following questions (Одговори ги следните прашања); и*
- *Translate the following political terms into Macedonian (Преведи ги следните политички термини на македонски јазик), во која се дадени термини и нивните дефиниции на англиски јазик, при што се бараат нивните преводни еквиваленти.*

Со овој вид вежби студентите се стекнуваат со знаења од определената област на политичка терминологија преку изучување факти и податоци што треба да ги запаметат. Меморирањето на овие податоци (дефиниции) има теориска примена со цел стекнување способност за разбирање на значењето на термините, но и апликативна примена при нивното преведување на македонски јазик.

Конкретната вежба што ќе биде претставена подолу е преземена од интерната скрипта за предавања и вежби на овој предмет *A Selection of Texts on Political Studies and Foreign Policy* (Gavrilovska 2020). Насловот на една од најчесто работените вежби по овој предмет е **преведување правни термини од областа на избори од англиски на македонски јазик.**

Цел на оваа наставна активност е:

- стекнување знаење: студентите првенствено треба да се запознаат со видовите избори и изборни системи во разни земји во светот, со посебен акцент и споредба на изборните системи во Велика Британија, Соединетите Американски Држави и Република Северна Македонија; и

- стекнување вештини: оспособување на студентите да дискутираат и да пишуваат на теми од политичката теорија и практика и нивно оспособување за примена на овие знаења при преведување текстови со политичка содржина.

Во однос на методологијата на работа при реализацијата на овој вид вежби се применува следново:

- комбиниран метод на работа, кој опфаќа класичен приод преку предавање, т.е. објаснување на соодветната тема и клучните поими, и;

- комуникациски приод (приод насочен кон студентот), кој се реализира преку претходна дискусија во врска со темата и откривање на познавањата на студентите на соодветната тема.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по терминологија од областа на политичките науки:

Фаза 1: Се почнува со вовед во темата *Elections (избори)* и нејзино објаснување. Откога студентите детаљно ќе се запознаат со темата, во овој случај преку презентирање на наставната единица од професорот и дискусии со студентите, се преминува на конкретната вежба: преведување правни термини од областа на избори од англиски на македонски јазик.

Фаза 2: Конкретната задача што им се задава на студентите опфаќа читање на дадените термини и нивното објаснување на англиски јазик од страна на студентите. Потоа тие се обидуваат да најдат соодветен преводен еквивалент на македонски јазик, на пример, за следниве термини:

- **representative democracy** (indirect democracy) - democracy founded on the principle of elected persons representing a group of people as opposed to direct democracy;
- **presidential election** - the election of any head of state whose official title is President;
- **general election** - the election of representatives to a legislature from constituencies through the country;
- **primary election** - a preliminary election to appoint delegates to a party conference or to select candidates in an upcoming election;
- **by-election** - an election held in a single political constituency to fill a vacancy arising during a government`s term of office;
- **local election** - an election to select office-holders in local government, such as mayors and councilors;
- **early election** - elections which are to be held before the scheduled time due to a vote of no confidence in the government;
- **suffrage** - right to vote in an election;
- **dark horse** - a candidate considered to have only the slimmest chance to win a nomination or election;
- **favourite son** - a person nominated for president by his own state`s delegates at a national political convention;
- **tally** - a record of how much you have spent or won.

Фаза 3: Презентација на преводните еквиваленти од студентите и нивна дискусија на час. Со оглед на различноста на политичките системи на Велика Британија, САД и на Република Северна Македонија, дискусиите најчесто се фокусираат на тешкотии да се изнајде соодветен преводен еквивалент, па терминот се преведува описно, како што е

тоа случајот со *dark horse* или *favourite son*, кои не постојат како термини во политичката терминологија на македонскиот јазик.

Фаза 4: Примена на резултатите и во други вежби, на пример: во преведување делови од Уставот на САД (од англиски на македонски јазик) и преведување на Уставот на Република Северна Македонија (од македонски на англиски јазик).

На овој предмет се применува сумативно оценување на студентите, кое опфаќа повеќе делови што носат одреден број поени: завршен испит (70 поени), активност на час (10 поени), домашни задачи и проектна задача (10 поени) и присуство на часовите (10 поени). Студентите изработуваат проектна задача на една од темите, домашни задачи поврзани со содржината и вокабуларот и изработуваат поимници како основа за нивното понатамошно усовршување во областа на политичката терминологија.

Во однос на методите за подобрување на наставата по овој предмет во иднина, потребно е да се воведат повеќе тестови во текот на семестарот (најмалку три теста), кои би придонеле за континуирана проверка на знаењата на студентите и би се избегнало т.н. кампањско учење од студентите непосредно пред испитот, кое може да даде добри резултати на испитот, но и да резултира со брзо заборавање на набрзина научениот материјал.

Исто така, потребно е да им се препорача на студентите редовно следење вести и важни политички настани на англиски јазик на разни странски телевизиски канали или на интернет-портали, како и следење вести и политички настани на македонски јазик. Овие настани потоа треба да се дискутираат на часовите и на овој начин студентите ќе бидат редовно информирани за тековите на политиката кај нас и во светот, а воедно постојано ќе го збогатуваат својот политички вокабулар на англиски и на македонски јазик.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ПРАВОТО

Предметот Стручна терминологија 2 (право) се изучува на Катедрата за преведување и толкување на англиски наставен јазик во текот на четвртиот семестар. Изучувањето на овој предмет опфаќа разни области од правото, на пример: извори на англиското право, граѓанско и јавно право, судски институции, правната професија, договори, кривично право, кривична постапка, видови одбрана, прекршоци во граѓанското право, доверителски односи, стварно право, брачна заедница и брачни односи, тестамент и наследство и слично. Целта на овој предмет е запознавање на студентите со основните поими од областа на правото, со правните системи на Велика Британија и САД, стекнување теориски и практични знаења и вештини за преведување текстови и документи од областа на правото и збогатување на вокабуларот.

Секоја наставна единица од учебникот *English for Law Students* содржи текст од соодветната област по кој следуваат разни вежби, како што се вежби за разбирање на текстот (прашања и одговори), вокабуларни вежби, во кои треба да се поврзат правните термини со нивните дефиниции, решавање проблеми поврзани со конкретни ситуации, како и многу теми за дискусија од областа на правото (легализација на евтаназија, легализација на истополови бракови, легализација на лесни дроги, опишување на кривични дела за кои не би требало да постои ослободување со кауција, дали телевизиското пренесување на судењата е оправдано или не, дали ставањето во затвор треба да биде одмазда на општеството или рехабилитација и слични теми. Вежбанката за правна терминологија *Check your Vocabulary for Law* (Riley 1998) содржи четири многу корисни и практични делови: 1. Зборообразување (каде што се вежбаат морфолошки поврзани зборови, на пример, глаголи и именки со ист корен); 2. Делови од говор каде што акцентот се става на разбирањето на значењето и употребата на термините во нивната точна граматичка форма; 3. Изговор и како различниот изговор на еден збор може да продуцира поинакво значење; и 4. Вокабулар во контекст, во кој дел се претставени вежби за категоризација на кривичните дела и нивна реконструкција.

Конкретната вежба што ќе биде претставена подолу е преземена од учебникот за овој предмет *English for Law Students* (Gavrilovska 2005: 85, 86). Насловот на една од најчесто работените вежби по овој предмет е **Анализа на правен поим**.

Цел на оваа наставна активност е:

- стекнување знаење: студентите првенствено треба да стекнат нови теориски знаења од областа на правната терминологија преку изучување факти и податоци што тие треба да ги разберат и запаметат; и

- стекнување вештини: оспособување на студентите да дискутираат и да пишуваат на теми од правната област и нивно оспособување за апликативна примена на овие знаења при преведување текстови со правна содржина.

Студентите првично се запознаваат со значењето на терминот *tort* (прекршок во граѓанското право) и со сите прекршоци од ваков вид преку конкретни примери од

секојдневниот живот. За секој вид прекршок се бара и соодветниот преводен еквивалент на македонски јазик. Исто така, се врши споредба помеѓу граѓанските прекршоци и кривичните дела, при што се претставуваат термините со кои се означуваат странките во граѓанската и во кривичната постапка.

Во однос на методологијата на работа при реализацијата на овој вид вежби се применува следново:

- комбиниран метод на работа, кој опфаќа класичен приод преку предавање, т. е. објаснување на соодветната тема и клучните поими; и

- комуникациски приод (приод насочен кон студентот), кој се реализира преку претходна дискусија во врска со темата со наведување примери за определен правен поим од страна на студентите и изнаоѓање на нивните преводни еквиваленти.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по терминологија од областа на правото:

Фаза 1: Се почнува со вовед во темата *Torts (прекршоци во граѓанското право)* и нејзино објаснување. Откога студентите ќе се запознаат со темата, се преминува на дадената вежба: Анализа на правен поим.

Фаза 2: Конкретната задача што им се задава на студентите опфаќа читање конкретни примери од секојдневниот живот и се обидуваат да откријат дали се работи за прекршок, за кривично дело или за нешто друго. Доколку се работи за прекршок, треба да го именуваат на англиски јазик и да го преведат на македонски јазик. Потоа студентите ја работат следнава вежба:

Exercise 1: Examine each of the following situations and determine whether a tort has been committed or not. If there is a tort, say what kind of tort it is.

a) Five years old Michael opens a gate and walks into his neighbor`s yard to play with their dog. The neighbor`s pit bull attacks Michael, badly mauling his hand. Michael`s parents sue the dog`s owners for not keeping the animal inside or in a pen in the yard. The owners defend themselves by saying that their dog had never shown any dangerous or destructive tendencies.

b) Sharon is caught smoking marijuana in school and suspended by Ms. Powers, the vice-principal. Although Sharon`s mother knows her daughter sometimes used this drug, she tells all the parents that Ms. Powers is a liar and a bad administrator.

c) Mr. Koop buys a strong pain killer at the drugstore and takes the capsules according to the directions on the package. He has an extremely bad reaction to the drug and has to be taken to hospital.

d) Mike drinks too much alcohol at the office Christmas party. His supervisor Rose advises him to take a taxi home, but he thinks he will be all right if he drives slowly. Not noticing a stop sign, he strikes and kills a pedestrian.

e) After raking the leaves from their lawn, Sam and his father move the pile of leaves to an open area near the street and light it. A sudden gust of wind blows flaming leaves into a neighbor`s garage and sets it on fire.

Фаза 3: Со ваквиот вид вежби се поттикнува логичкото размислување на студентите и се поврзува теориското објаснување на термините со нивната практична

примена. Студентите дискутираат за дадените примери (на англиски јазик) и ги изразуваат своите мислења и ставови, кои понекогаш се различни, па дури и спротивни.

Фаза 4: Примена на резултатите и во други вежби по преведување од македонски на англиски јазик.

На овој предмет се применува сумативно оценување на студентите, односно оценката претставува збир на поени од повеќе делови: завршен испит (70 поени), активност на час (10 поени), домашни задачи и проектна задача (10 поени) и присуство на часовите (10 поени). Студентите изработуваат проектна задача на една од темите, домашни задачи поврзани со содржината и вокабуларот и изработуваат поимници како основа за нивното понатамошно усовршување во областа на правната терминологија.

Во однос на методите за подобрување на наставата по овој предмет во иднина, постои проблем со малиот фонд на часови неделно (1+1), кои го ограничуваат наставникот. Затоа е потребно да се воведат дополнителни активности, како, на пример: почесто давање тестови за континуирана проверка на знаењата на студентите, читање книги со правна содржина и криминалистички романи, следење криминалистички серии, судења и слично, како и дискусии на часовите во врска со овие активности на студентите.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ИНФОРМАТИЧКИТЕ И КОМУНИКАЦИСКИТЕ ТЕХНОЛОГИИ

Предметот ИКТ-терминологија се изучува на Катедрата за преведување и толкување во текот на вториот семестар и се предава на македонски и англиски јазик.

Вежбите што се работат на часовите по предметот ИКТ-терминологија опфаќаат дефинирање преводни еквиваленти за нови термини, избор на најсоодветен преводен еквивалент за одреден термин, изработка на специјализирани поимници од одредени подобласти и локализација на акроними (скратеници).

Конкретната вежба што ќе биде претставена подолу е **примена на начелата за создавање терминологија и начините на зборообразување во практиката.**

Цел на оваа наставна активност е:

(1) стекнување знаење: изучување факти и податоци што треба да ги запамети студентот, апликативна примена на претходно научени факти и податоци во нова ситуација и учење преку решавање проблем и предлагање конкретни идеи и решенија; и

(2) оформување став: оспособување на студентите да заземат став, што се одразува преку нивното лично мислење за определена тема.

Во однос на содржината, наставната активност е насочена кон запознавање на студентите со основните начела за создавање терминологија и начините на зборообразување за да може да ги применуваат во секојдневната работа како преведувачи и толкувачи.

Методологијата го опфаќа следново:

(1) комбиниран приод или метод на работа: преведување, истражување, дискусија и утврдување на најсоодветните решенија;

(2) примена на активности што му овозможуваат на студентот да ја разбере наставната содржина: предавања - теоретска настава, проектна задача и истражување; и

(3) примена на ресурси во процесот на предавање и учење: компјутер и интернет, апликација за обработка на текст, речници и енциклопедии.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по ИКТ-терминологија:

Фаза 1: Студентите се запознаваат со принципите за создавање терминологија (транспарентност, доследност, соодветност, јазична економија, продуктивност, јазична коректност, предност на мајчиниот јазик) и начините на зборообразување (деривација, образување сложени термини, скратени форми, проширување на семантичкото поле на постојни зборови од општата лексика, заемки од други термилошки области, семантички пренос на термини, конверзија);

Фаза 2: Студентите добиваат текст со наслов *Electronic mail*, што треба да го преведат на македонски јазик. Релевантните термини се означени во текстот и студентите треба да предложат соодветни преводни еквиваленти за нив. Исто така, за сите предложени преводни еквиваленти треба да наведат дефиниција и извор на дефиницијата.

Фаза 3: Студентите ги презентираат преводните еквиваленти за термините. При презентацијата треба да го наведат процесот што го користеле за да дојдат до конкретен преводен еквивалент (кои принципи за создавање терминологија и кои начини на зборообразување ги користеле).

Фаза 4: Сите студенти дискутираат за соодветноста/несоодветноста на секој предложен преводен еквивалент. Ако за еден термин има неколку предложени преводни еквиваленти, преку дискусија се утврдува кој преводен еквивалент е најсоодветен.

Се применува формативно оценување, кое претставува дел од процесот на предавање и опфаќа широк спектар на методи што наставниците ги користат за да извршат процена на разбирањето на учениците и на напредокот за време на часот, конкретна лекција или лекции, на пример, квизови, кратки тестови и друго. Преку преведување стручни текстови од одредена тематска област се оценуваат знаењата и вештините на студентите во однос на примената на основните принципи за создавање терминологија од областа на информатичките и комуникациските технологии и начините на зборообразување.

Во однос на начините за подобрување на наставата по овој предмет, во иднина ќе се воведат понапредни софтверски алатки за создавање и организирање термилошки бази на податоци. Исто така, ќе се посвети внимание на запознавање на студентите со процесот на извлекување и дефинирање термини од специјализирани корпуси.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ЕКОНОМИЈАТА И ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Предметот Стручна терминологија 3 (економија и Европска Унија) се изучува на Катедрата за преведување и толкување на англиски наставен јазик во петтиот семестар. Целта на овој предмет е запознавање на студентите со економски поими и термини, како и со поими и терминологија карактеристична за Европската Унија, стекнување теориски и практични знаења за разбирање стручна содржина и терминологија, односно стекнување вештини за преведување и толкување во оваа област.

Секоја наставна единица опфаќа актуелни теми и современи случувања, како што е глобалната финансиска криза, европската должничка криза, видови трговски друштва во ЕУ и во Република Северна Македонија, европски економски интеграции и слично. Притоа целта е студентите да ги развиваат сите вештини, односно се работат вежби преку кои студентите се оспособуваат за разбирање, пишување и комуникација во оваа стручна област. Вежбите се работат од интерната скрипта на предметниот наставник *Terminology for Translators and Interpreters in Economics and European Union*, како и од учебници за економско-финансиска терминологија од *Cambridge*.

Конкретната активност што ќе биде претставена подолу е **изработка на терминолошки бази на податоци во софтверската алатка „Мултитерм“**.

Цел на оваа наставна активност е:

- стекнување знаење: апликативна примена на претходно научени факти и податоци од студентите во нова ситуација;

- стекнување вештини: студентите развиваат дигитални вештини, покрај терминолошката поткомпетенција; и

- оформување став: оспособување на студентите да заземат став за важноста на терминолошките бази на податоци за нивната идна професија, кои треба да им послужат како појдовна основа и во иднина да ги надополнуваат тие бази со нови поими и термини кога повторно ќе преведуваат или ќе се подготвуваат да толкуваат во оваа област.

Софтверската алатка „Традос студио 2021“ ќе придонесе компјутерската лабораторија при Катедрата за преведување и толкување да прерасне во дигитална лабораторија, каде што студентите ќе ги развиваат и своите дигитални вештини. „Традос студио“ содржи и посебна алатка за уредување терминологија - „Мултитерм“, која овозможува внесување и организирање термини, кои се зачувуваат во терминолошки бази на податоци, и тоа на десктоп-компјутер или онлајн. За секој внесен термин во терминолошките бази на податоци може да се додаваат метаподатоци, како што е опис или дефиниција на термин, област, пример за употреба во контекст, синоними, преводни еквиваленти на повеќе јазици, извор за преводните еквиваленти, слика или видео и други полиња што корисникот може сам да ги определи.

Во однос на методологијата на работа при реализацијата на наставната активност се применува следново:

- комуникациски приод, кој се реализира преку претходна дискусија во врска со темата на истражување што ја задава наставникот и практични вежби во лабораторија во вид на тимска работа или самостојна задача; и

- примена на ресурси во процесот на предавање и учење (компјутер и интернет, софтверски алатки, библиографски ресурси, научни трудови, итн).

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по терминологија од областа на економијата и Европската Унија:

Фаза 1: Се почнува со вовед во темата што студентот самостојно ја избира или ја добива од наставникот. Откога студентите ќе се запознаат со темата, преминуваат на истражување материјали за изработка на термилошки поимник во дигитален формат со помош на „Мултитерм“.

Фаза 2: Конкретната задача што им се задава на студентите опфаќа внесување и организирање најмалку 30 термини на избраната тема, кои се зачувуваат во термилошки бази на податоци во „Мултитерм“. За секој внесен термин, студентите во термилошките бази на податоци задолжително додаваат метаподатоци, како што е опис или дефиниција на термин, област, пример за употреба во контекст, преводни еквиваленти на повеќе јазици и извор за преводните еквиваленти. Дополнително, студентот може да внесе синоними, слика или видео и други полиња што може самостојно да ги додаде.

Фаза 3: Студентите ги испраќаат термилошките бази на податоци до предметниот наставник за да ги провери термините, а по добивањето повратна информација од наставникот, студентите ги прават потребните промени и потоа ги презентираат поимите и термините на час. Од клучно значење е по презентацијата сите студенти да се вклучат во дискусија на одредена тема со цел практично да ги употребуваат термините што ги истражувале. На крајот од семестарот наставникот ги спојува сите поимници во една заедничка термилошка база во „Мултитерм“, која потоа ја испраќа до целата група со цел студентите да ја користат понатаму и да ја надополнуваат со нови поими и термини во текот на студиите, па и по дипломирањето кога ќе почнат професионално да се занимаваат со преведување и толкување. Тоа им овозможува на студентите максимално да го искористат сето тоа што го сработиле на термилошките предмети и да добијат почетна термилошка основа во областа на економијата и Европската Унија.

Една од најголемите предности е што студентите може да работат колаборативно и истовремено со други колеги преку алатката *Language Cloud Terminology*, односно да работат на иста термилошка база на податоци во исто време, без да бидат присутни на иста физичка локација. Потоа термилошката база може да ја споделуваат со преостанатите студенти и со наставникот. Друга предноста на „Мултитерм“ е можноста за едноставно споделување терминологија со другите студенти во групата преку облак. Имено, термилошките бази на податоци може да се креираат и онлајн преку *MultiTerm Server* и *MultiTerm Online* кога е потребно повеќе студенти да уредуваат и да споделуваат терминологија додека работат на заеднички проект или задача. До нив се пристапува едноставно преку кој било интернет-пребарувач и овозможуваат групно споделување

онлајн-терминолошки бази на податоци, каде што на корисниците им се доделуваат привилегии, само да ги гледаат или да ги уредуваат термините.

„Мултитерм“ им овозможува на студентите и на професионалците да изберат не само на кој начин ќе работат туку кога и од каде сакаат да работат. Со оглед на тоа што не може сите терминолошки предмети да се одржуваат во истата компјутерска лабораторија, студентите може да работат на демо-верзии на своите сопствени компјутери, со што нема потреба да бидат физички присутни во компјутерската лабораторија. Тоа значи повеќе студенти може да работат истовремено во истата терминолошка база, но од разни физички локации.

Фаза 4: Опфаќа примена на резултатите и во други ситуации, односно „Мултитерм“ се поврзува со алатката за преведување во „Традос студио 2021“, што значи дека кога ќе преведуваат со „Традос“ на часовите по преведување во четврта година, студентите ќе може да ги користат истите терминолошки бази на податоци што ги изработиле на терминолошките предмети, со што ќе добијат веќе проверени преводни еквиваленти. Целта е студентите да креираат сопствени терминолошки бази на податоци, што може да ги користат во иднина со оглед на тоа што податоците во „Мултитерм“ не може да се изгубат бидејќи може да се снимат во облак и потоа да се менуваат и подобруваат кога ќе биде потребно да ги користат во иднина со терминологија во истата област, односно терминолошките бази на податоци остануваат за цел живот.

На овој предмет до моментот на објавување на публикацијата се применуваше сумативно оценување на студентите, односно оценката претставува збир на поени од повеќе делови. По положување на завршниот испит (70 поени) со најмалку 60 %, се додаваат поените од посебна вежба за слушање на испитот (10 поени), домашни задачи (10 поени) и проектна задача, што опфаќа изработка на терминолошки поимник (10 поени).

Постои голем простор за подобрување на наставата по овој и по преостанатите терминолошки предмети во иднина. Прво, потребно е напуштање на стариот начин на изготвување терминолошки поимници во „Ворд“ и „Ексел“ и нивно традиционално споделување, односно потребно е усогласено на сите јазични групи да се премине кон изработка на терминолошки поимници во дигитален формат со помош на алатката „Мултитерм“. Терминолошките бази на податоци во „Мултитерм“ не може да се изгубат бидејќи може да се снимат во облак и потоа да се менуваат и подобруваат кога ќе биде потребно да ги користат студентите во иднина со терминологија во истата област, односно тие остануваат за цел живот.

Вториот недостиг што може да се издвои кај терминолошките предмети е тоа што иако некои од студентите се свесни за предностите на софтверските алатки, тие се недоволно користени во практиката, а тоа делумно се должи и на фактот што не се доволно застапени на додипломските студии. Затоа, потребно е да се стимулираат студентите, а особено наставниците по терминолошките предмети е потребно да ги истакнат предностите на алатките како „Мултитерм“, со цел да се мотивираат студентите да ги користат и на часовите и надвор од нив и тоа да им премине во практика и по дипломирањето, односно да се истакнат придобивките од разни софтверски алатки за нивната идна професија како преведувач и толкувач.

Трето, потребна е промена во начинот на оценување, односно потребно е да се воведат редовни тестови за да се провери колку студентите ја совладуваат терминологијата што ја изучуваат. Тоа ќе му овозможи увид на наставникот во ефикасноста на методите на работа што ги применува во текот на семестарот и би се избегнало т.н. кампањско учење од студентите непосредно пред испитот. Затоа се препорачува напуштање на сумативното оценување преку завршен испит и целосен премин кон формативно оценување преку квизови, кратки тестови и слично, преку кои наставникот врши континуирана процена на разбирањето на учениците и на напредокот за време на часовите.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ЕКОНОМИЈАТА

Предметот Стручна терминологија 3 (економија) се изучува на Катедрата за преведување и толкување на француски наставен јазик во петтиот семестар. На Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје студиските планови и програми за обука на преведувачи/толкувачи и на наставници по странски јазик предвидуваат предмет чија цел е стекнување посебни знаења, вештини и компетенции од терминологијата. Овој предмет претставува посебен предизвик кога станува збор за обуката и подготовката на студентите во рамките на универзитетските студии, чија цел е да се создаде квалитетен преведувач/толкувач или квалитетен наставник, кој би бил вклучен во наставата по стручен странски јазик. Во рамките на овој текст ќе си согледме главните аспекти од наставата по предметот Стручна терминологија 3 (економија), целите и предизвиците со кои се соочува студентот, но и наставникот. Првин ќе ги наведеме главните области за кои се организира овој вид настава, потоа разните видови автентичен материјал што се користи за совладување на соодветната терминологија, како и методите и компетенциите неопходни за создавање успешен преведувач/толкувач или наставник. Исто така, ќе стане збор за соодветно користење на расположливите ресурси со цел изнаоѓање соодветно преводно решение од француски на македонски јазик и обратно.

На Катедрата за преведување и толкување и на Катедрата за романски јазици и книжевности (група француски јазик) областите што се изучуваат во поглед на терминологијата се економија, медицина, политички науки и правни науки имајќи предвид дека на Катедрата за преведување и толкување се обучуваат исклучиво преведувачи и толкувачи, а на Катедрата за романски јазици и книжевности се обучуваат наставници и преведувачи/толкувачи. Според тоа, наставникот се соочува со посебен предизвик, т. е. тој треба внимателно да пристапи кон различната цел за првата група студенти (преведувачи/толкувачи) и втората група студенти (наставници), со оглед на тоа дека директната примена на стекнатите знаења ќе се разликува од контекстот во кој дипломираниот студент ќе работи. Поточно кажано, преведувачите и толкувачите ќе ги применуваат своите знаења само при процесот на преведување/толкување од француски на македонски јазик и обратно, а наставниците ќе предаваат стручен француски јазик, а притоа не би требало да се повикува на македонскиот преводен еквивалент. Покрај овие согледувања, и двете групи на студенти треба во прво време да стекнат општи знаења од областа што е предмет на наставата, на пример, да имаат добро разбирање на функционирањето на политичките и правните системи на Франција, на дел од најпознатите франкофонски земји, како Канада, Белгија или Швајцарија, и на Македонија, и само потоа може да се пристапи кон изучување на специфичната терминологија. Конкретната активност што ќе биде претставена подолу е **истражување ресурси со цел совладување економска терминологија на францускиот јазик.**

Во рамките на наставата по стручна терминологија целта на наставникот е да се осигури дека студентите ќе ги стекнат сите потребни знаења, вештини и компетенции за да бидат успешни професионалци. Значи, предметот има цел да ги подготви студентите

за нивната идна професија: преведувач, толкувач, професор по стручен француски јазик. Со совладувањето и разбирањето на обработената област студентите треба да се оспособат да дојдат до најсоодветни преводни решенија при процесот на преведување/толкување од француски на македонски јазик и обратно. Исто така, тие треба лесно и природно да ги употребуваат стручните термини во францускиот јазик со оглед дека се работи за странски јазик.

Покрај соодветната примена на термините, студентите треба да стекнат аналитички способности и способности за синтетизирање на информациите, како и логички да расудуваат со цел да обезбедат соодветно семантичко толкување на текстот. Овие процеси се особено важни за носење одлуки при употребата на терминот во контекст, а притоа и да се решат кој преводен еквивалент би го употребиле доколку имаат дилеми во поглед на друг синонимен збор. Исто така, неминовно е претходно студентите да поминат низ процес на темелно истражување преку читање обемен материјал од соодветната област, при што желбата да се истражува, да се проверуваат информации и да се споредуваат јазиците мора да биде многу голема за успешно исполнување на поставените задачи. Наставникот има цел да им пренесе на студентите строго дефинирана и етапна постапка на работење, односно учење, и да ја поттикне љубопитноста кај нив.

Примарна цел на наставната активност е да се осигури во прво време дека студентите преку читање и консултирање стручни текстови ќе обезбедат точно разбирање на францускиот термин во контекст на строго дефинираната стручна тематика за да бидат способни да ги препознаваат стручните термини и да ги разликуваат од поимите што се општо употребени, односно наставникот треба да им ја посочи разликата што постои меѓу општиот и стручниот јазик. Потоа се пристапува кон опишување на препознаените стручни термини на одредена област и се наоѓа и проверува дефиницијата на терминот и, конечно, се задржува или отфрла терминот како релевантен или како нерелевантен за стручната област. Се разбира дека при оваа постапка се размислува и за преводниот еквивалент, а тој треба точно да го отсликува значењето на изворниот текст. Паралелно со оваа постапка е можно и читање и консултирање текстови напишани на другиот јазик кон кој се преведува, така што повторно со препознавање на термините и со вкрстено пребарување студентите може побргу да ја напишат стручната терминологија и да ги истакнат нијансите или разликите меѓу францускиот и македонскиот јазик.

Втората цел е изработка на поимници во програмата „Ексел“, каде што студентите определуваат повеќе колони за опишување на термините и за нивно полесно пребарување. Првата колона во „Ексел“ ги прикажува француските влезни единици (термини) за кои во втората колона се прикажува дефиницијата на француски јазик, а во третата колона се внесува преводниот еквивалент на македонски јазик за кој може да се прикаже дефиницијата на македонски јазик во четвртата колона во зависност од целта на наставникот. Исто така, студентите се советуваат да предвидат и петта колона за дополнителни забелешки или коментари од историски, општествен, цивилизациски, културен, јазичен карактер и друго. Всушност, студентите стекнуваат методологија за изработка на поимник, кој ќе им користи во текот на целата нивна кариера и кој би требало да го надградуваат и дополнуваат постојано. Поимникот може да вклучува термини од пошироката обработена област или да се однесува на определена категорија

термини, на пример: „Скратеници на институции и организации“, односно студентите треба да најдат сопствен начин за изработката на поимникот што ќе одговара на нивната концептуализација и категоризирање со цел полесно меморирање и прагматична употреба на поимникот.

Но, најважниот елемент на поимникот се преводните еквиваленти, така што насловот на поимникот го определува конкретниот контекст на употреба на термините и тие преводни решенија треба да бидат точни, прецизни, експлицитни, јасни и недвосмислени, соодветни на обработената тематика (област), но и на јазикот-цел, современи, односно да ја отсликуваат современата реалност. Изработката на поимникот со изнаоѓање преводни еквиваленти треба исто така да отвора можност за иновативни решенија, т. е. ковање и зборообразување нови термини во македонскиот јазик доколку тоа е неопходно за да се пренесе странската реалност.

Мора да истакнеме дека пристапот што го применуваме во наставата е исклучиво прагматичен кога станува збор за предметот Стручна терминологија 3, односно студентите работат на автентични материјали со цел изнаоѓање најсоодветни преводни решенија. Општите теоретски согледувања и теории за терминологијата како научна дисциплина се обработуваат во рамките на посебен предмет со наслов Терминологија на Катедрата за романски јазици и книжевности. Овие автентични материјали може да бидат многу разнообразни со посложена или помалку сложена содржина во зависност од семестарот во кој се слуша предметот и во зависност од областа.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по терминологија од областа на економијата:

Фаза 1: Вовед во темата од страна на професорот;

Фаза 2: Со цел да се воведат во одредена проблематика, студентите ги обработуваат, анализираат, коментираат и (делумно) ги преведуваат следните видови материјали:

- новинарски текстови и статии со цел да се воведат читателот во одредена проблематика или, пак, да се информира општата јавност за некоја новина во конкретната област, за дневнополитички настани, за нови техники и технологии, за некои трендови во економијата, итн;

- научни трудови и статии од областа на економијата, политиката и правото, кои наложуваат од студентот поголемо знаење и поголема стручност во областа и кои како текст содржат специфични јазични формулации и особено стручна терминологија за која студентот треба да ја спознае конкретната дефиниција;

- учебници строго наменети за учење и обучување идни професионалци, т. е. економисти, правници, дипломати и политичари, а во кои материјалот предмет на учење е целосно систематизиран и сеопфатен. Овој вид материјал е корисен за студентите со оглед на тоа дека обезбедува оптимална можност за воведување на студентите по преведување/толкување и по странски стручен јазик во конкретната област и за совладување на неопходните знаења со цел да се постигне максимално разбирање на стручната област;

- интернет- и веб-страници на познати владини институции, државни или меѓународни институции и организации, како, на пример: веб-страницата на

претседателот на државата, на републичкото Собрание, на премиерот и на министерствата, на Заводот за статистика, на невладини организации, на Обединетите нации, на Европската Унија и на Европската комисија, на Судот на правдата на Европската Унија, на Светската здравствена организација итн. Предноста на овие веб-страници е што тие се повеќејазични и им овозможуваат на студентите примена на споредбен пристап при изучување на конкретната терминологија;

- повеќејазични или еднојазични термилошки книшки, каде што, покрај попишаниот термин, најчесто се наоѓа и дефиницијата за неговата конкретна употреба;

- стручни речници, како речник на економски термини, речник на правни термини итн., кои за разлика од термилошките книшки се сеопфатни и ги попишуваат речиси сите термини со нивната дефиниција, но најчесто се еднојазични;

- поимници што изгледаат посувопарни во поглед на информациите што ги обезбедуваат и кои попишуваат значително помал број термини, но сепак се од голема важност за студентите;

- дигитални термилошки ресурси на француски јазик;

- табели, органограми, графикони, шеми, цртежи, слики, пити, скици за полесна визуализација, концептуализација и читање на информациите, кои се особено корисни за совладување на економските термини (статистики, органограмска структура на државна институција, автентични трговски договори, закони, меѓународни договори итн.) и за разбирање на функционирањето на некој систем.

Фаза 3: Опфаќа анализа и дискусија. Имено, факт е дека во целиот процес на совладување и разбирање на стручната терминологија се јавуваат голем број предизвици за кои наставниот треба да е свесен со цел да ги насочи студентите кон најсоодветното решение. Имено, студентите треба да спознаат дека реалноста во системите се разликува, на пример: политичките системи во Франција, Канада, Белгија и Швајцарија сосема се разликуваат. Покрај тоа што во сите овие земји се употребува францускиот јазик, тие имаат различно политичко и административно уредување како резултат на различни историско-општествени настани. Покрај овој аспект, се дискутираат другите главни предизвици за студентите по стручна терминологија:

- реалии: студентите треба да спознаат за термините наречени реалии (*realia*) и за кои треба голема претпазливост при преведувањето, како што се, на пример: француските термини *canton*, *province*, *département*, *arrondissement*, *fleur-de-lis*, *la République*, *la Restauration (de la monarchie)* итн.;

- интернационализмите се многубројни и претставуваат посебен предизвик. Студентите се советуваат секогаш да го претпочитаат македонскиот збор наместо интернационалниот;

- лажните парови (заемки) претставуваат дополнителен предизвик за кои на студентите им треба доста време за да ги разберат и совладаат бидејќи често се фаќаат во стапцата на полесното решение:

* францускиот термин *participation* може да се преведе во зависност од областа како: *odsub* (избори), *учество* (настан), *партиципација* (медицина и образование);

* терминот *abstention* може да се преведе како *воздржаност* (избори), *апстиненција* (храна, пијалаци);

* македонскиот термин *параван* се преведува како *isoloir* (избори), *paravent* (мебел);

- потребно е да се знае поширокото семантичко поле на одреден збор;

- познатите сопствени имиња од културолошки и цивилизациски аспект, кои се многу звучни и полни со семантички конотации во едниот јазик, а воопшто не се во другиот, претпоставуваат голем предизвик во политичката терминологија и за читателот што не ги знае даваат чувство дека нешто недостига во јазикот-цел;

- синтагми или целосни синтаксички смисловни единици кои треба да се препознаат како такви;

- реформулации и перифрастички конструкции;

- недоволно присутна тематика во македонскиот јазик за која сè уште нема прифатена терминологија;

- народен наспроти научен термин, особено во медицината или во ботаниката и др.

Само доколку студентите се свесни за овие предизвици, тие ќе бидат во можност потоа соодветно да ги решаваат дилемите што се јавуваат при преведувањето.

Фаза 4: Опфаќа поширок контекст за примена на дигиталните ресурси што им се на располагање на студентите, покрај најпознатите ресурси што се лесно достапни на интернет. Дигиталните ресурси претставуваат корисни и целосни бази на податоци за студентите со француски јазик, при што знаењето или пасивното познавање други јазици им го олеснува пребарувањето и наоѓањето преводни решенија во македонскиот јазик:

- Dictionnaire de l'Académie française <https://www.dictionnaire-academie.fr/>
- Trésor de la Langue française informatisé <http://atilf.atilf.fr/>
- Langue française et langues de France <https://www.culture.gouv.fr/Sites-thematiques/Langue-francaise-et-langues-de-France>
- FranceTerme, Dispositif d'enrichissement de la langue française (Commission générale de terminologie et de néologie) <http://www.culture.fr/Ressources/FranceTerme/Le-dispositif-d-enrichissement-de-la-langue-francaise>
- Office québécois de la langue française, Le grand dictionnaire terminologique, Banque de dépannage linguistique, Lexiques et Vocabulaires <https://www.oqlf.gouv.qc.ca/accueil.aspx>
- IATE, Base de terminologie de l'Union européenne <https://iate.europa.eu/home>
- Glossaires, lexiques et vocabulaires spécialisés.

Потребно е градење свест дека дигиталните ресурси се неограничени и се дел од алатките што секој професионалец постојано ги користи. На крајот, мора да се истакне дека стекнувањето знаења, вештини и компетенции преку наставата во рамките на предметот Стручна терминологија 3 е неизбежна компонента во обуката на идните преведувачи/толкувачи и професори по стручен јазик со оглед на тоа што, како и

професионалците, тие треба постојано да ја негуваат терминологијата во текот на својата кариера и да ги следат новините во далеку поголем број области од оние вклучени во нивната обука на додипломските студии.

Во поглед на оценувањето на стекнатите знаења, вештини и компетенции за предметот Стручна терминологија се применуваат формативно и сумативно оценување и континуирано оценување. Формативното оценување се спроведува во текот на наставата кога наставникот преку прецизни прашања ги поттикнува студентите да објаснат што разбрале од содржината на тексот преку кратко резиме, реформулирање на дел од содржината, изнаоѓање преводен еквивалент по нивното истражување, преведување неколку реченици, објаснување од страна на студент зошто дошол до конкретниот преводен еквивалент, одговарање на прашањата поставени од страна на наставникот (точно или неточно и др.), објаснување и образложување на грешките било од страна на студентите или наставникот и др. Дополнително, студентите треба да изработат повеќе проимници според горенаведениот принцип, кој наставникот ги оценува со 30/100 бода. Сумативното оценување се спроведува на крајот на наставата/семестарот преку краен испит составен од повеќе прашања: преводни еквиваленти на француски термини на македонски јазик, преводни еквиваленти на македонски термини на француски јазик, поврзување на француската дефиниција со соодветниот термин, пополнување француски текст во кој има празнини и за кои треба да се употребат соодветните термини, краток превод од француски на македонски јазик и краток превод од македонски на француски јазик. Крајниот испит се оценува на 60/100 бода. Исто така, се определуваат 10/100 бода за активност на час.

По изнесените искуства за време на работилницата, увидовме дека студентите треба повеќе да работат и истражуваат во групи надвор од наставата за да се создаде можност за размена на искуства и можност студентите да разговараат меѓу себе за разните постапки неопходни за стекнување знаења, вештини и компетенции. Исто така, сметаме дека заедничкото работење на поимниците може да биде од голема корист за нив. Од друга страна, на ниво на Катедрата или на Факултетот неопходно е да се создаде можност за повеќејазична централизирана база на стручни термини, која постојано ќе се надополнува и надградува од самите студенти и со проверка и одобрување на наставникот. Таа база на термини потоа би можела да биде јавна и достапна за пошироката публика, а не само за студентите и наставниците од Филолошкиот факултет. На тој начин придобивките би биле оптимални за сите засегнати - студенти, истражувачи, професионални преведувачи и толкувачи, професори по стручен јазик.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА МЕДИЦИНАТА

Предметот Стручна терминологија 4 (медицина) се изучува на Катедрата за преведување и толкување на англиски наставен јазик во текот на шестиот семестар.

Поради временска ограниченост (еден семестар со фонд на часови 2), наставната содржина по овој предмет опфаќа главно анатомија на човековото тело. Како основна литература се користи учебникот *Medicine and Dentistry* од Пандора Димовска (УКИМ, 2000), но во текот на наставата се користат и автентични текстови од релевантни извори од интернет и соодветни видеа. Активностите вклучени во наставата по овој предмет вклучуваат:

- кратки видеа, кои опишуваат одреден систем или орган, нивно функционирање и болести или други медицински термини;

- преведување делови од текст посветен на соодветна тема, при што студентите работат во парови, а потоа искуствата од својот превод ги споделуваат со другите студенти;

- групно истражување термини, при што секоја група добива еден термин што треба да го истражи за време на часот, да направи кратка презентација, која ќе содржи објаснување на тој термин, да пронајде негов преводен еквивалент и презентацијата да ја сподели со другите колеги;

- подготвување глосар за даден систем. Глосарот се работи како дел од домашната задача, а опфаќа: термини на англиски и на македонски јазик, одредување на преведувачката постапка (на пример, буквален превод, описен превод, транскрипција, фонетска адаптација и сл.), објаснување на македонски јазик, наведување барем еден релевантен извор во кој студентот го сретнал терминот на македонски јазик;

- групни дискусии поврзани со одреден глосар, споредба на преводните решенија и споделување на тешкотиите и предизвиците и др.

Конкретната вежба што ќе биде претставена подолу целосно го става студентот во фокусот на наставата и се нарекува „Сложувалка“.

Со оваа вежба се постигнуваат повеќе дидактички цели:

- (1) Во однос на стекнување знање, со оваа вежба се постигнува апликативна примена на претходно научени факти и податоци во нова ситуација, но и изучување факти и податоци што треба да ги запамети студентот. Станува збор за термини што се однесуваат на повеќе аспекти на едно прашање (во случајов одредена болест се разгледува од три агли) и притоа се користат термини од нервниот систем (тема работена на петходниот час);

- (2) Во однос на стекнување вештини, со оваа вежба се стекнуваат следниве вештини:

- истражувачка вештина - студентите треба да консултираат повеќе извори за да дојдат до што повеќе релевантни и научно потврдени податоци;

- користење ИТ и постигнување писменост за препознавање релевантни извори - истражувањето се прави со користење извори од интернет, кои треба да се наведат на крајот на презентацијата, а и самата презентација се прави во PowerPoint;

- преведување - за истражувањето се користат извори на разни јазици, па во однос на тоа дали презентацијата се прави на англиски или на македонски јазик, податоците од изворите од другиот јазик мора да се преведат;

- презентирање *податоци* - студентите прават кратка презентација во која слајовите треба да бидат организирани на соодветен, разбирлив начин, а податоците да бидат јасно изложени и објаснети;

- комуникациски вештини - работата во групи поттикнува соработка и размена на мислења, но во исто време ги зајакнува тимското работење и интерперсоналните компетенции.

Во однос на содржината, студентите се делат во групи и секоја група добива задача да истражи одреден аспект на некое прашање и да подготви кратка презентација за другите студенти, во која ќе раскаже што открил, кои извори ги користел и да сподели со колегите 4-5 нови термини. Вежбата опишана овде се однесува на болест што опфаќа дел од одреден анатомски систем. Во однос на методологијата оваа вежба опфаќа:

- (1) комуникациски приод (приод насочен кон студентот);

- (2) примена на активности преку тимска работа; и

- (3) примена на компјутер и интернет

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по терминологија од областа на медицината:

Фаза 1: Студентите се воведуваат во видот на вежбата што се однесува на одредена болест, на пример, Алцхајмерова, откако на претходниот час е работен нервниот систем, односно се воведуваат во темата што се обработува и во целите;

Фаза 2: Студентите се делат во три групи и секоја група добива задачи да истражи, преку презентација да објасни и истакне термини поврзани со зададената тема. Група 1 ги истражува причинителите, група 2 ги истражува симптомите, а група 3 лекувањето на болеста.

Фаза 3: Секоја група одредува свој претставник или претставници, кои потоа го презентираат делот од задачата на нивната група, а потоа сите студенти дискутираат дали добро разбрале што им било презентираано и дали презентацијата била јасна.

Фаза 4: Во оваа фаза студентите се изјаснуваат дали вежбата им била корисна и од кој аспект. Тие најчесто се задоволни од својата вклученост во наставата, соработката со колегите, но и од откривањето нови сознанија преку личното и преку истражувањето на колегите.

Оценувањето на резултатите по предметот Стручна терминологија 4 (медицина) се врши со комбинација на формативно и сумативно оценување. Работата и залагањата на студентот за време на часовите се бодираат со поени, кои заедно со поените од

резултатите на сумативното оценување (тест и поимници) ја формираат завршната оценка.

Досегашното искуство, повратната информација од студентите и резултатите од оценувањето покажуваат дека начинот на кој ја изведувам наставата по предметт Стручна терминологија за преведувачи и толкувачи од областа на медицината еднакво овозможува постигнување на предметните компетенции и низа генерички компетенции, со што оваа настава целосно ги задоволува академските наставни критериуми.

Она што сериозно би ги подобрило резултатите на оваа настава е секако промената на бројот на часовите во семестар: со оглед на тоа дека предметот е едносеместрален, со само два часа (1+1) во неделата, неговото зголемување на уште два часа би овозможило посеопфатно навлегување во предметните содржини и во нашиот случај бидејќи се проучува анатомијата на човекот, би имало доволно време за рамномерно запознавање на системите и органите во човековото тело, но и на нивните заболувања и третмани. Зголемениот број часови би придонел кон можноста за поголема разновидност на активностите, како, на пример: играње улоги, симулации на разговори доктор/сестра и пациент, при што студентите по Пит би можеле да симулираат и преведување за потребите на заедницата и да се најдат во улога на посредници помеѓу јавен работник и корисник на услуга што не говорат ист јазик.

Даниела Димовска

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ЕКОНОМИЈАТА

Предметот Стручна терминологија за преведувачи и толкувачи 3 (економија) за секоја стручна област посебно се изучува како задолжителен во петтиот семестар на Катедрата за преведување и толкување и како избран во петтиот семестар на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Се одржува на германски јазик. Материјалот се усвојува според учебникот *Wirtschaftsdeutsch* (Риглер/Штрауб/Тиле 2008), наменет за усовршување на стручниот германски јазик од областа на економијата. Метајазик и во учебникот и на часот е германскиот јазик, а предметни јазици се германскиот и македонскиот. Особено корисно е поглавјето *Fachlexik* („Стручна лексика“), кое содржи термини карактеристични за следниве теми: финансии, банки, претпријатија, трговија, осигурување, производство, реклама, истражување на пазарот и деловна кореспонденција.

Во продолжение ќе биде претставена интерактивна вежба од гореспоменатиот учебник со наслов: **Обработка на автентичен економски текст (деловно писмо) на германски јазик**. Како дополнителна задача се поставува изнаоѓањето преводни еквиваленти за стручните изрази на македонски јазик како резултат на самостојна работа на студентот и на пленарна дискусија.

Целите на вежбата се:

- а. анализа на текстот: вид, содржина, порака, структура;
- б. анализа на лексиката (зборовна група и зборообразување: именка, кратенка, акроним; јазичен стил: стандарднојазичен, разговорен израз итн.) и усвојување на германските термини и на колокациите (на пример, *ein Unternehmen gründen, dem Finanzamt eine Steuererklärung vorlegen*);
- в. основно запознавање со поимите што ги именуваат термините;
- г. изнаоѓање на македонските еквиваленти (на термилошко и на комуникациско рамниште);
- д. категоризирање на еквивалентите според Колер (денотативни, конотативни итн.);
- ѓ. категоризирање на преводот според скопосот на Фермер/Рајс и типологијата на Прунч;
- е. препознавање хомоними, полисеми (*ökonomisch*, економски и економично), пароними (*економски, економично*), синоними (*Wirtschaft, Ökonomie*);
- ж. откривање лажни двојки меѓу германскиот и македонскиот јазик и (во втор план) на односот спрема англискиот јазик: *промоција*: герм. *Promotion* (стекнување докторска титула);
- з. изработка на двојазичен термилошки глосар.

Преку вежбата студентите се запознаваат и со формата на деловното писмо (обраќање, структура и поздрав) и се оспособуваат за разбирање ваков вид текстови. Воедно, ги изучуваат и изразите што се употребуваат при деловната кореспонденција.

Вежбата содржи автентично деловно писмо на германски јазик, чиј предмет е понуда на стока (Риглер/Штрауб/Тиле 2008: 18). Преку повеќечлен избор студентите треба да ги препознаат стручните изрази што недостигаат во текстот и да ги пополнат празнините.

Во однос на методологијата, во зимскиот семестар 2021 година вежбите по овој предмет се одржуваа онлајн на платформата „Зум“. За споменатата вежба се применуваат индуктивната и контрастивната метода со комбинирани работни форми. Првин се објаснува конкретната тема (во случајот формата, содржината и целта на деловното писмо на германски јазик). Кога студентите ќе ја сработат вежбата индивидуално, ги презентираат решенијата пред целата група. Покрај учебникот, се препорачува користење еднојазични и двојазични речници на германски и на македонски јазик и библиографски ресурси од областа на економијата, кои го олеснуваат разбирањето на темата. Воедно, се употребуваат и дигитални ресурси, како, на пример: интернетската страница *Forum Wirtschaftsdeutsch* (<https://www.wirtschaftsdeutsch.de/lehmaterialien/index.php>), на која се наоѓаат материјали, тестови и глосари од повеќе економски области (финансии, трговија, маркетинг, претпријатија) и онлајн-речникот: *Gabler Wirtschaftslexikon* (<https://wirtschaftslexikon.gabler.de/>), кој содржи опширни дефиниции на економските термини изготвени од стручни лица.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по терминологија од областа на економијата:

Фаза 1: Реализацијата на вежбата почнува со вовед во деловната кореспонденција и дискусија за формите и за карактеристиките на овој вид комуникација.

Фаза 2: Студентите добиваат вежба во вид на автентично деловно писмо на германски јазик, во кое станува збор за понуда на стока. Во писмото недостигаат одредени изрази, а точните одговори се наоѓаат во делот за повеќечлен избор.

Студентите го анализираат текстот и користејќи разни ресурси (речници, термилошки бази), ги истражуваат значењето и употребата на потребните термини. По анализата, тие треба да решат кои изрази или зборови одговараат во дадениот контекст и да го образложат својот одговор.

Фаза 3: Студентите ги презентираат изразите што ги избрале и потоа се дискутираат соодветноста и точноста на изборот. Како дополнителна вежба следува издвојување на стручните изрази од писмото и изнаоѓање преводни еквиваленти на македонски јазик.

Фаза 4: Студентите изработуваат термилошки глосар на германски и на македонски јазик, кој треба постојано да си го дополнуваат со нови изрази.

За предметот Стручна терминологија 3 (економија) се применува сумарно оценување. На крајот од семестарот се спроведува писмен испит во два дела. Првиот дел се состои од 25 економски термини, кои треба концизно и јасно да се дефинираат на германски јазик. Овој дел носи 50 бода. Вториот дел од испитот, којшто го носи истиот број бодови, содржи текст од областа на економијата, кој треба да се преведе од

германски на македонски јазик. При оценувањето се зема предвид точноста на текстот од граматички, од правописен и од стилски аспект, а особено внимание се обрнува на лексиката и на употребата на соодветните стручни изрази.

Корисно би било на студентите да им се препорача примена на дополнителни ресурси во процесот на учење. Тоа би ги поттикнало да истражуваат на теми од областа на економијата, при што ќе користат стручна литература, научни списанија, енциклопедии и слично. Потребно е да се воведат и употреба на софтверски алатки, кои на студентите ќе им ги олеснат обработувањето на терминологијата и создавањето термилошки бази.

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА МЕДИЦИНАТА

Предметот Стручна терминологија 4 (медицина се изучува како задолжителен во шестиот семестар на Катедрата за преведување и толкување и како избран во шестиот семестар на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Се предава на германски јазик. Се користат текстови од областа на медицината, преземени од учебникот *Deutsch für Ärztinnen und Ärzte: Kommunikationstraining für Klinik und Praxis* (Шримпф/Банеман 2012) и од интернетската страница на германскиот весник „Der Spiegel“ (https://www.spiegel.de/thema/ein_raetselhafter_patient/). Метајазик и во текстовите и на часот е германскиот јазик, а предметни јазици се германскиот и македонскиот. Целите на овој предмет се: усвојување на термините од областа на медицината, стекнување вештини за преведување медицински текстови од германски на македонски јазик и обратно, со посебен осврт на анатомијата на човекот, т. е. на системите од органи во човековиот организам и на нивните заболувања (физиологија и патологија).

Во продолжение ќе биде претставена интерактивна вежба, која потекнува од гореспоменатиот учебник и која е со наслов: **Преведување медицински текст (специјална анамнеза) од германски на македонски јазик.**

Целите на споменатата наставна активност се:

- (1) а. анализа на текстот: вид, содржина, порака, структура;
- б. анализа на лексиката (зборовна група и зборообразување: именка, кратенка, акроним; јазичен стил: стандарднојазичен, разговорен израз итн.) и усвојување на германските термини и на колокациите;
- в. основно запознавање со поимите што ги именуваат термините;
- г. изнаоѓање на македонските еквиваленти (на термилошко и на комуникациско рамниште);
- д. категоризирање на еквивалентите според Колер (денотативни, конотативни итн.);
- ѓ. категоризирање на преводот според скопосот на Фермер/Рајс и типологијата на Прунч;
- е. препознавање хомоними, полисеми, пароними, синоними;
- ж. откривање лажни двојки меѓу германскиот и македонскиот јазик;
- з. изработка на двојазичен термилошки глосар;
- (2) Стекнување поимно и термилошко знаење: студентите ги изучуваат респираторните заболувања на германски и на македонски јазик и се запознаваат со формата и со содржината на анамнезата; и
- (3) Обработка на општественојазичниот аспект: оваа димензија има особено значење за медицинската термилологија бидејќи е чест предмет на преведувањето

медицински текстови за лаици (дијагнози, наоди, терапии итн.) и на т.н. толкување во заедницата. Преведувачот (а ова важи и за толкувачот) мора да оцени кога да употреби стручен израз (*xenar* во комуникацијата меѓу стручни лица) или општојазичен израз (*црн дроб* во комуникацијата меѓу лекар и пациент). Со оглед на тоа што станува збор за човековото здравје, (не)разбирањето на пораката од страна на примачот може да има судбоносно значење.

Станува збор за специјална анамнеза за човековиот респираторен систем, а во вежбата се дадени и германските називи на најчестите респираторни заболувања (Шримпф/Банеман ²2012: 60). Задача на студентите е да ја преведат анамнезата од германски на македонски јазик и да обрнат особено внимание на изборот на преводните еквиваленти за стручните изрази.

Во однос на методологијата, во летниот семестар 2021 година вежбите по овој предмет се одржуваа онлајн на платформата „Зум“. За споменатата вежба се применуваат индуктивната и контрастивната метода со комбинирани работни форми. Првин се објаснува конкретната тема и се анализира изворниот текст. Кога студентите индивидуално ќе го преведат текстот на македонски јазик, ги презентираат преводните решенија за стручните изрази пред целата група. Покрај текстовите од учебникот, на студентите им се препорачува да користат еднојазични и двојазични речници на германски и на македонски јазик и библиографски ресурси од областа на медицината, кои ќе им го олеснат разбирањето на темата. Воедно, се употребуваат и дигитални ресурси, како, на пример: интернетската страница: *DocCheck Flexikon: Das Medizinlexikon zum Medmachen* (<https://flexikon.doccheck.com/de/Spezial:Mainpage>), на која се наоѓаат статии изготвени од стручни лица и опширни објаснувања на медицинските поими.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по терминологија од областа на медицината:

Фаза 1: Реализацијата на вежбата почнува со вовед во темата. Се дискутира за респираторниот систем, за најчестите заболувања и за земањето анамнеза како најважен чекор во поставувањето правилна дијагноза;

Фаза 2: Студентите добиваат медицински текст (специјална анамнеза) на германски јазик, во кој се наведени и термините за респираторните заболувања. Следува анализа на изворниот текст и издвојување на стручните изрази. При оваа фаза се дискутира за можните преводни решенија и потоа им се остава простор на студентите за самостојно да истражуваат и да применуваат разни ресурси (речници, термилошки бази, научни статии и сл.);

Фаза 3: Студентите ги презентираат своите преводи, а се развива и дискусија за соодветноста и за точноста на преводните еквиваленти. Во продолжение следуваат називите на најчестите респираторни заболувања претставени на германски и на македонски јазик:

- *die Dyspnoe* (диспнеја);
- *die Heiserkeit* (засишнатост);
- *die Mandelentzündung (Angina tonsillaris)* (воспаление на крајниците/тонзилитис);

- *die Lungenentzündung (Pneumonie)* (воспаление на белите дробови/пневмонија);
- *die Lungenfellentzündung (Pleuritis)* (воспаление на плеврата/плевритис);
- *die Tuberkulose (Tbc)* (туберкулоза);
- *die chronisch obstruktive Bronchitis (COPD)* (хронична опструктивна белодробна болест (ХОББ)/хроничен бронхитис);
- *das Asthma* (астма);
- *das Lungenemphysem* (белодробен емфизем);
- *die Lungenembolie* (белодробна емболија);
- *das Schlafapnoesyndrom* (синдром на апнеја при спиење).

Фаза 4: Со оглед на значењето на општественојазичниот аспект студентите определуваат стручнојазични и општојазични денотативни синоними за секој јазик посебно (*пневмонија* и *воспаление на белите дробови*). Потоа ги издвојуваат термините и изработуваат глосар на германски и на македонски јазик, кој треба постојано да си го дополнуваат со нови изрази.

За предметот Стручна терминологија (медицина) се применува сумарно оценување. Испитните задачи се состојат во преведување текстови од германски на македонски јазик и изготвување глосари. Во оценката се вклучуваат и бодовите за домашните задачи, за редовноста и активноста на студентите во текот на наставата. При оценувањето на преводите се зема предвид точноста на текстовите од граматички, од правописен и од стилски аспект, а особено внимание се обрнува на лексиката и на употребата на соодветните медицински термини.

Корисно би било на студентите да им се препорача примена на дополнителни ресурси во процесот на учење. Тоа би ги поттикнало да истражуваат на теми од областа на медицината, при што ќе користат стручна литература, научни списанија, енциклопедии и сл. Потребно е да се воведат и употреба на софтверски алатки, кои на студентите ќе им ги олеснат обработувањето на терминологијата и создавањето термилошки бази.

Ивана Трајаноска

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ДЕЛОВНА ТЕРМИНОЛОГИЈА

Предметите Деловна терминологија (на англиски јазик) и Пишување извештаи, предлог-проекти и деловни планови се изучуваат на Факултетот за странски јазици во рамките на насоката деловна комуникација и превод во третиот и шестиот семестар соодветно.

Предметот Пишување извештаи, предлог-проекти и деловни планови е едносеместрален и трае 15 седмици (од кои седмата и петнаесеттата седмица се наменети за колоквиуми). Часот се одржува еднаш седмично и трае три часа. За време на првите 6 седмици, преку комбинација на предавања и вежби, кратки студии на случај и слично, се усвојуваат концептите и неопходните теоретски содржини. Потоа во следните 7 седмици се одвива активноста, која е предмет на овој труд. Студентите уште од првиот час се запознаваат со начинот на работа и активностите што следуваат, па во континуитет размислуваат и генерираат деловни идеи за свои организации, здруженија и активности во зависност од нивните интереси.

Конкретната активност што ќе биде претставена подолу е **преведување и пишување предлог-проекти**.

Цел на оваа наставна активност е студентите да стекнат вештини за преведување и пишување предлог-проекти, критички да анализираат јавни повици и критериуми за подобност, да развиваат идеи за предлог-проекти, да го применат претходно наученото во практична и реална ситуација, како и да решаваат проблеми и да изнаоѓаат разни начини за нивно решавање. Оваа наставна активност овозможува да се совладаат и соодветно да се употребуваат деловни термини на англиски и на македонски јазик и нивните преводни еквиваленти, да се анализираат понудени преводни еквиваленти, да развиваат преведувачки вештини и вештини за пишување и соодветна употреба на термини на англиски и на македонски јазик.

Всушност, целта на оваа активност е холистичка. Преку комбинација на методи, приоди, техники и алатки оваа активност има цел да ги подготви студентите за нивната идна професија, која подразбира деловната комуникација и преведување. Поттикнати од потребите на пазарот на труд, кој сè повеќе има потреба од професионалци што имаат развиено повеќе компетенции и вештини, наша цел е да им дадеме можност на студентите да развијат вештини и за деловна комуникација и за преведување. Покрај ова, целта на самиот предмет и на оваа активност е студентите во иднина да може да бидат и активни фактори во деловниот свет и во општеството, да развијат вештини за аналитичко и критичко размислување со претприемачки и креативен дух, а кои ќе знаат како да ги реализираат своите деловни или непрофитни идеи.

Во оваа активност се разгледуваат реални јавни повици за предлог-проекти. Во иминатите години со студентите се разгледуваат разни повици од голем број фондации, фондови, организации и слично. Како најсоодветни за наставните цели се покажале повиците на Фондот за иновации и технолошки развој, кои се двојазични, односно се пишуваат на македонски и англиски јазик, а проектната апликација со дел од придружните документи треба да е проследена со верзија на англиски јазик. Јавните

повици и критериумите за подобност се разгледуваат и анализираат во однос на деловната терминологија и понудените преводни решенија, но и во однос на содржината. Потоа се работат разни вежби, кои најпрвин вклучуваат преведување, а потоа создавање содржина притоа користејќи автентични наставни материјали. На крајот, секој студент изготвува свој предлог-проект на македонски и англиски јазик симулирајќи дека би аплицирал на повикот што се разгледува и дополнително усно го презентира на англиски јазик. Исто така, во соработка со Деловниот совет на Универзитетот Американ колеџ во Скопје, студентите посетуваат пракса во консултантски компании кои се занимаваат со консултантски услуги за организации и индивидуалци при пишување и поднесување предлог-проекти, се запознаваат со начинот на работа и често се вклучуваат во активностите како дел од нивната задолжителна или дополнителна пракса на крајот од секоја академска година.

Методологијата на работа при реализацијата на конкретната наставна активност, која се работи во 6-7 седмици, се заснова на комуникацискиот приод и е во целост насочена кон студентот. Во текот на овие седмици наставникот го следи процесот и ги насочува студентите што ги работат вежбите во парови, а потоа работат на својот предлог-проект во фази индивидуално како домашна задача. Секоја седмица се работи по еден елемент од предлог-проектот. Ова му овозможува на студентот да ги усвои наставните содржини од предавањата во првите 6 седмици од семестарот и преку практична примена да ги утврди. Одредени концепти се воведуваат првпат во текот на оваа активност, но преку практични вежби. Во текот на предавањата и учењето се користат компјутер и интернет, платформата Padlet за колаборативна работа во реално време, автентични материјали како активни и неактивни повици, апликациски формулари, документи (изводи од Централен регистар и слично), веб-страници на компании и организации, анонимизирани проектни апликации и слично.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по деловна терминологија:

Фаза 1: Разгледување и критичка анализа на повик за поддршка на компании/организации на англиски јазик, критериуми за подобност, потребни документи, апликациски формулари и понудените верзии на македонски јазик. Оваа фаза се изведува како групна активност. Како домашна задача, која почнува од првата седмица, а се поднесува претпоследниот час, студентите ги внесуваат термините во своите поминици (се надополнуваат поимниците што ги почнале за време на предметот Деловна терминологија). На овој начин се овозможува поврзување на наставните предмети и нивните содржини. Целта на оваа фаза е студентите практично да се запознаат со елементите на еден повик и проектна апликација, како и со деловната терминологија застапена во нив и понудените преводни еквиваленти. Исто така, друга цел на оваа фаза е студентите да развијат способности критички да ги анализираат повиците и преводните еквиваленти и да ги адаптираат своите идеи на повикот.

Фаза 2: Во втората фаза секоја седмица на студентите им се задваат вежби што произлегуваат од автентични материјали. Во оваа фаза студентите работат во парови. Најпрвин студентите пополнуваат податоци за компанија на англиски јазик во формуларот и пишуваат кратки наративни резимеа за проектниот тим од дадени работни биографии. Потоа ги преведуваат на македонски. Втората вежба се состои од разгледување на веб-страницата на дадената компанија, пишување опис на компанијата,

нејзината мисија, визија и вредности, незината дејност и нејзините основни активности на англиски јазик, а потоа текстот го преведуваат на македонски. Третата вежба се состои од критичко разгледување и анализирање на веќе напишана проектна активност на македонски јазик за која се бара финансиска поддршка и се споредува со повикот и критериумите за подобност; се разгледува понудениот деловен модел (најчесто „Канвас“) и текстот се преведува на англиски јазик. Потоа добиваат опис на проектна активност за која се бара финансиска поддршка на англиски јазик и за неа студентите изготвуваат деловен модел на англиски јазик. Следните вежби се одвиваат на сличен начин и во нив се разгледуваат преостанатите делови од проектната апликација, како анализа на ризици, буџет и финансиски проекции. По секоја седмица во која се работел дел од проектната апликација, студентот за дома, како индивидуална проектна активност, која се поднесува по 15. седмица, во фази подготвува своја проектна апликација за повикот со своја идеја симулирајќи дека би учествувал на повикот. Секоја напишана фаза од проектот студентот ја прикачува на платформата „Мудл“ на Универзитетот како домашна задача и за неа добива повратен одговор од професорот во форма на насоки за подобрување, јазични корекции и сл.

Фаза 3: По секоја вежба што се работи во парови за време на часот, студентите ги презентираат своите решенија, евентуални дилеми и тешкотии, кои потоа групно се дискутираат. Последната седмица секој студент има петнаесет минути да го презентира својот предлог-проект. Другите студенти пополнуваат во свој формулар за евалуација, кој претставува адаптирана верзија на формуларот за евалуација кој е составен дел од повикот, и на крајот му ги даваат на студентот.

Фаза 4: Во последната фаза индивидуалните проекти ги оценува професорот. Евалуацијата на предлог-проектот професорот ја врши според адаптиран формулар за евалуација, кој е составен дел од повикот. Адаптирацијата на формуларот е направена во насока на воведување критериуми, кои се однесуваат на јазикот, соодветната употреба на деловна терминологија и преводот на апликацијата.

Начинот на оценување што се применува по предметот Пишување извештаи, предлог-проекти и деловни планови се состои од сумативно, формативно и дијагностичко оценување. Најнапред се врши дијагностичко оценување во првите шест седмици преку вежбите и студиите на случај, кои се работат покрај предавањата. На тој начин наставникот добива информации за вештините на студентите и за нивото на нивните претходни знаења, како и за темпото на усвојување нови знаења и развивање вештини. Овие информации потоа наставникот ги користи за да го избере повикот и да ги приспособи автентичните материјали и вежби според нивните веќе развиени вештини и стекнати знаења, но и според нивните интереси.

Потоа се користи формативното оценување, односно се врши процена на тоа колку студентите го разбираат материјалот, колку и со какво темпо го совладуваат, напредокот што го остваруваат за време на часот и од седмица на седмица преку вежбите што наставникот им ги задава секој час и преку домашните задачи. На почетокот на часот наставникот повремено дава кратки квизови на материјалот од претходната седмица. Во финалната оценка на студентот домашните задачи учествуваат со 10 %, исто како и активноста на час (вклучувајќи ги и квизовите, вежбите и дискусиите).

На крајот, се користи и сумативно оценување. Седмата и петнаесеттата седмица студентите полагаат прв и втор колоквиум, кои учествуваат по 30 % во финалната оценка. Нивна цел е да се тестира нивото на студентот по определен временски период од 6 до 7 седмици. Тестот, односно колоквиумот, се состои од 30 % теорија, 30 % апликативна примена и 40 % критичко размислување преку вежби со надополнување, избирање точен одговор од неколку понудени одговори, точно/неточно, апликативни прашања или ситуации што бараат одговор во форма на параграф/објаснување, кратки студии на случај со соодветни прашања или задачи што треба да се одговорат.

Со цел да се олесни пристапот до материјали во тек е изготвувањето прирачник со вежби. Овој прирачник/вежбанка ќе овозможи систематизација и прегледност на материјалите и вежбите, со што значително ќе му се олесни работата и на студентот и на професорот.

Виолета Јанушева

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЧАС ПО ТЕРМИНОЛОГИЈА ОД ОБЛАСТА НА ИНФОРМАТИЧКАТА ТЕХНОЛОГИЈА

Предметот Терминологија 1 е застапен во седмиот семестар во предметната програма на студиската програма Преведување од македонски на англиски јазик и од англиски на македонски јазик на Педагошкиот факултет при Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола. Предметот се предава на македонски јазик.

На предметот Терминологија 1 се работат разни наставни активности што опфаќаат пребарување терминологија на интернет. Пребарувањето онлајн-ресурси е многу корисно затоа што овозможува зголемување на интересот и на мотивацијата на студентите. Овој вид вежби ја зголемуваат активноста на студентите и ја поттикнуваат интерактивноста на часот.

Конкретната вежба што ќе биде претставена подолу е **Пребарување терминологија на интернет** и опфаќа пребарување речници, стручни и научни статии, разни видови текстови, новинарски статии и друго.

Оваа наставна активност им овозможува на студентите:

(1) стекнување знаење за терминолошката лексика како еден вид специјализиран јазик што е дел од општиот лексички фонд на македонскиот јазик и дел од терминолошкиот систем на одделна научна дејност. Потоа студентите стекнуваат знаење за процесите терминологизација, ретерминологизација и детерминологизација, што се јавуваат како резултат на брзиот општествен развој, на процесите европеизација и глобализација, на растот на популација со високо образование итн. Притоа студентите самостојно ги применуваат стекнатите знаења за терминолошката лексика на конкретни терминолошки единици, ги решаваат проблемите и дилемите поврзани со нив пребарувајќи на интернет, дискутираат и предлагаат можни решенија; и

(2) стекнување вештини, пред сè, комуникациски, како и вештини за критичко и креативно размислување и решавање проблеми, што им помагаат понатаму за пишување есејски текстови, за критичка анализа на стручни и научни текстови и во процесот на преведување од македонски на англиски јазик. Студентите исто така развиваат вештини за работа со компјутер, особено во однос на техниките за пребарување и за техничко средување на текстот.

Имајќи ја предвид сè поголемата употреба на ИКТ и во наставата и во секојдневниот живот, од големо значење е правилно да се усвојат информатичките термини и да се истражуваат можностите за нивно преведување, односно предавање на македонски јазик. Исто така, како резултат на сè почестата употреба на овие термини важно е да се согледаат процесите терминологизација, ретерминологизација и детерминологизација на информатичките термини, семантичките промени кај информатичките термини како резултат на овие процеси и нивната употреба во согласност со стилските карактеристики на текстот.

Во однос на методологијата на работа при реализацијата на оваа вежба се применува следново:

- со оглед на фактот дека станува збор за нова дисциплина со која студентите не се имаат претходно запознато, се применува комбиниран приод на работа, при што нужно е на почетокот наставникот да ја објасни теориската основа од која се поаѓа во сфаќањето на термините. По краткото излагање, сите натамошни активности се насочени кон студентите, односно се практикуваат комуникацискиот и интеракцискиот приод;

- примена на активности што му овозможуваат на студентот да ја разбере наставната содржина и кои опфаќаат теоретска настава, практични вежби (самостојно, во парови и во групи), самостојна домашна задача и проектна задача;

- во текот на наставата се употребуваат компјутер (неопходна е стабилна интернет-врска), речници, стручни и научни текстови, разни пишани текстови, новинарски статии и друго.

Детален опис на реализација на конкретната наставна активност на час по информатичка терминологија:

Фаза 1: Опфаќа вовед и објаснување на темата. Наставникот ја објаснува термилошката лексика како дел од лексичкиот систем на македонскиот јазик и како дел од термилошкиот систем на одделна научна дисциплина, конкретно на информатиката, и ги воведува поимите општ лексички фонд наспорти специјализиран јазик. Наставникот наведува примери за термини од информатиката и ги воведува студентите во процесите терминологизација, ретерминологизација и детерминологизација:

- Терминологизација > премин на лексичките единици од општиот лексички фонд во термилошкиот систем на одделна научна област: копче;

- Ретерминологизација > премин на термилошките единици од една во друга научна област: вирус;

- Детерминологизација > премин на термилошките единици од одделна научна област во општиот лексички фонд: хардвер.

Наставникот ги повикува студентите да размислуваат за семантичките промени што се случуваат во текот на овие процеси, да ги објаснат со сопствени зборови и да наведат свои примери, како и да дискутираат дали информатичките термини треба да се преведуваат. Од нив се бара да го објаснат својот став (да/не) и да ги објаснат причините за изборот. Потоа наставникот ги запознава студентите со Поимникот на македонските зборови од областа на информатичката технологија и со неговата важност во зачувувањето на нормата на македонскиот јазик и во стручни информатички текстови. Студентите треба да го изразат своето мислење и во однос на поврзаноста на употребата на термините со стилската вредност на текстот. Наставникот обезбедува конкретна, индивидуализирана и корективна повратна информација за размислувањето и дискусијата на студентите.

Фаза 2: Студентите се фокусираат на конкретната задача имајќи предвид дека истражувањата покажуваат оти усвојувањето на терминологијата од J1 влијае на усвојувањето на термилошките единици во J2. Секој студент добива по еден информатички термин: даунлодира, постира, компајлира, рандомизира итн. Студентот размислува и ги споделува со групата своите сознанија за специфичностите на терминот

(граматички карактеристики) и пребарува на интернет за да најде доказ дека дадениот термин е навистина термилошка единица. Наодите за присуството/неприсуството на термилошката единица во одреден речник, за неговото значење и за неговата употреба (контекст во кој се употребува) и своите размислувања, студентот ги споделува со групата.

Наставникот ги повикува студентите да ги пребараат и Дигиталниот речник на македонскиот јазик, Толковниот онлајн-речник на македонскиот јазик и Поимникот, да ги согледаат значењето и контекстот на информатичките термини наведени во нив и да направат споредба со резултатите од претходното пребарување (често има разни значења за даден термин во разни речници). Студентите треба да предложат сопствен контекст во кој ќе го употребат дадениот термин. Наставникот обезбедува повратна информација. Понатаму, наставникот им дава краток текст (неколку реченици составени од наставникот) на студентите поврзан со информатичките термини:

Во програмирањето се важни алгоритмите за копирање датотеки од диск на УСБ, како и податоците чија вредност не се менува ($\pi=3,14$). Понатаму, важно е да се означи почеток, што се прави со зборот почеток (анг. begin). „Добагер“ е апликација со која се бараат грешки. Се прават т.н. аплети (на интернет преку веб-разгледувач). Некои оператори се нарекуваат шифт-оператори. Со контролната for-наредба се извршува иста група наредби повеќепати, т. е. во повеќе циклуси. Има оператор за инкрементирање и оператор за декрементирање. Има знак - базирани датотеки, а тоа се прави со get-методата.

Потоа следува самостојна работа на студентите потпирајќи се на своите претходно усвоени сознанија од разни дисциплини на СМЈ. Студентите ги согледуваат отстапувањата во однос на стандарднојазичната норма - употреба на мала/голема буква, употреба на правописни и интерпункциски знаци, на скратеници, збороред итн. и самостојно ги идентификуваат информатичките термини, пребаруваат во онлајн-речници (на македонски и на англиски јазик), во Поимникот и ги согледуваат значењето и употребата на термините. Притоа студентите ја разгледуваат можноста за терминологизација, ретерминологизација и детерминологизација, како и семантичките промени кај најдените термини и ја испитуваат можноста за поставување на термилошката единица од текстот во синонимен, хомонимен, антонимен и паронимен пар. Се испитуваат и зборообразувачките можности на термините од текстот, а за сите самостојни задачи студентите пребаруваат разни научни и стручни текстови и слично, ги споделуваат резултатите од својата работа со групата, споредуваат, дискутираат и добиваат навремена повратна информација..

Фаза 3: Студентите ги презентираат резултатите од дадените активности и добиваат домашна задача.

Фаза 4: Резултатите од самостојните задачи се оценуваат формативно во однос на степенот на успешност на реализација на дадените активности, а секако и од аспект на нивната примена, инвентивност, креативност итн.

Во однос на начинот на оценување се применуваат сите три типа:

(1) Се применува дијагностичко оценување на почетокот пред да се почне со вовед во спецификите на предметот Терминологија 1. Студентите пополнуваат наставно ливче, на кое има прашања што се однесуваат на терминолошката лексика и на работата со компјутер. На тој начин, но и преку споделување на размислувањето на студентите за оваа тема, наставникот добива сознанија за нивото на претходните знаења на студентите и за нивните вештини во работа со компјутер и може во одредена мера да ја приспособи својата работа на интересите на студентите;

(2) Формативното оценување (оценувањето во текот на учењето) се реализира континуирано во текот на секој час преку разни техники со кои наставникот ги проценува разбирањето на студентите и нивниот напредок во учењето. Преку формативното оценување наставникот им помага на студентите да ги зајакнуваат сопствените предности, но и самостојно да преземаат активности за надминување на слабостите, а тоа значи дека ова оценување има превентивен, но и корективен карактер. Се употребуваат разни техники, како ЗСН (знам, сакам да знам, научив), пишување есејски текстови, пишување петминутен состав, пишување дневник со двоен запис, подготовка на усна презентација, гласно размислување и друго. Постојан елемент на формативното оценување е континуираната и корективна повратна информација.

(3) Сумативно оценување се реализира по одреден временски период кога е завршено проучувањето на дел од материјалот предвиден за наставниот предмет (прв и втор колоквиум) или на материјалот во целина (завршен испит) и е резултат на низа формативни оценувања реализирани претходно во текот на учењето. Со него наставникот го оценува степенот на усвоеност на наставните цели, што значи дека се оценуваат степенот на постигањата на студентите. Наставата по овој предмет може да се подобри во иднина преку употреба на стратегии за уште поинтерактивен пристап на часовите и што поголема ангажираност на студентите, како и изнаоѓање начини за дополнително подобрување на нивната мотивација.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Милена Саздовска Пигуловска
Солзица Поповска
Катарина Ѓурчевска Атанасовска
Сања Гавриловска

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ПРЕДАВАЊЕ И ИЗУЧУВАЊЕ ТЕРМИНОЛОГИЈА

Во рамките на научноистражувачкиот проект се одржа онлајн работилница за „Методи на предавање терминологија во настава по преведување и/или толкување“ во јуни 2021 година на којашто наставниците коишто одржуваат настава по предмети по терминологија на Катедрата за преведување и толкување на Филолошкиот факултет во Скопје разменија искуства со наставниците од други катедри и универзитети кадешто постојат преведувачки насоки со предмети по терминологија. Работилницата претставуваше можност за дискусија за сите важни аспекти на наставата по термилошките предмети, а особено за областите коишто треба да се подобрат во иднина. По споделените искуства, учесниците на работилницата дојдоа до одредени заклучоци и дадоа препораки во врска со најсоодветниот начин за организирање настава по терминологија во иднина. Целта на проектот е да се обезбедат конкретни препораки и насоки за наставниците во оваа област, како и да се подобри сегашната настава по термилошките предмети.

По изнесените искуства за време на работилницата, горенаведените членови на проектниот тим може да ги издвојат следниве конкретни заклучоци и препораки за академскиот кадар на сите факултети на коишто се изучуваат термилошки предмети на настава по преведување и/или толкување:

- Потребно е да се обезбеди соодветен фонд на часови по терминологија, односно да се зголеми сегашниот фонд на часови по овие предмети. На одредени факултети овие предмети се застапени со само два часа неделно што е премалку за стекнување соодветна термилошка (под)компетенција;

- Во однос на методите на предавање терминологија, како најприменлив се покажува моделот што опфаќа учење преку истражување (Learning through Discovery model), кадешто наставникот ја насочува работата на студентите преку наставни активности што им овозможуваат на студентите да учат преку самостојно истражување;

- Комуникациски приод, којшто се реализира преку активно вклучување на студентите во процесот на учење и истражување терминологија, поттикнува самостојно учење и поголема мотивираност;

- Потребна е примена на методи и наставни активности коишто поттикнуваат автономност, односно поголема самостојност на студентите во процесот на учење и истражување терминологија и за таа цел се препорачува примена на определени техники и активности, како што се интерактивна работа на часовите, симулации и проекти, професионална пракса, задавање термилошки проблеми, дискусија на претходно зададени материјали за читање, итн.;

- Главна цел е применетите методи и наставни активности на термилошките предмети да ги оспособат студентите за самостојно решавање термилошки проблеми со кои се среќаваат во процесот на преведување или толкување, односно со кои би се среќавале во иднина во професионалната практика. Притоа е важно секогаш да се има

предвид концептот на термилошка работа ориентирана кон преводот (translation-oriented terminology);

- Неопходно е вклучување современи онлајн термилошки ресурси (бази на податоци) во наставата преку кои студентите самостојно ќе истражуваат нови поими во определна област и ќе бидат во тек со најновите случувања во различни актуелни области со голема практична примена, како што се правото, економијата, дипломатијата, Европската Унија, образованието, животната средина, медицината, информатичките и комуникациските технологии, итн. Целта е студентите да продолжат да ги користат дигиталните ресурси и по дипломирањето;

- Мотивираноста на студентите за самостојно истражување терминологија може да се зголеми само преку нивно активно вклучување во иновативни практични активности, како на пример изучување терминологија преку професионална пракса;

- Неопходна е примена на технологија со цел да се овозможи колаборативно учење и интерактивно учество на студентите на часовите (без разлика дали следат настава со физичко присуство или онлајн настава). Студентите треба повеќе заеднички да работат и да истражуваат и во групи надвор од наставата и да се создаде можност за дискусии, форуми и размена на искуства меѓу студентите. На тој начин значително се зголемува мотивираноста на студентите за истражување и изучување терминологија, како и за совладување терминологија;

- Неопходно е напуштање на стариот начин на изготвување термилошки поимници во Ворд и Ексел формат и на стариот начин на нивно традиционално споделување, односно потребно е усогласено на сите јазични групи да се премине кон изработка на термилошки поимници во дигитален формат со помош на алатката Мултитерм. Термилошките бази на податоци во Мултитерм не можат да се изгубат бидејќи може да се изработуваат и онлајн, односно да се снимат во облак и потоа да се менуваат и подобруваат кога ќе биде потребно да ги користат студентите во иднина тогаш кога ќе им биде потребна терминологија во иста област, односно тие остануваат засекогаш. Во услови кога не е достапен Мултитерм, алтернативна алатка претставува Мултитерм онлајн;

- Во наставата е неопходна поголема застапеност на софтверски апликации за уредување и истражување терминологија. Наставниците по термилошките предмети е потребно да ги истакнуваат предностите на алатки како Мултитерм со цел да се мотивираат студентите да ги користат на часовите и надвор од часовите со цел тоа да им премине во практика и по дипломирањето, односно да се истакнат придобивките од различни софтверски алатки за нивната идна професија како преведувач и толкувач;

- Примената на технологија во наставата е од клучно значење за сите студенти коишто изучуваат терминологија. На ниво на катедра или факултет, неопходно е да се создаде можност за повеќејазична централизирана база на стручни термини којашто постојано ќе се надополнува и надградува од самите студенти, но со претходна проверка и одобрување од наставникот. Тоа би претставувало огромна придобивка за сите сегашни и идни студенти коишто истражуваат во определена област;

- Неопходна е промена во начинот на оценување, односно потребно е да се воведат редовни тестови за континуирано да се проверува колку студентите ја совладуваат терминологијата што ја изучуваат. Тоа ќе му овозможи увид на наставникот во ефикасноста на методите на работа што ги применува во текот на семестарот и би се избегнало т.н. „кампањско учење“ од студентите непосредно пред испитот. Затоа се

препорачува напуштање на сумативното оценување преку завршен испит и целосен премин кон формативно оценување преку квизови, кратки тестови и слично, преку коишто наставникот врши континуирана проценка на разбирањето на учениците и на напредокот за време на часовите.

За крај треба да се истакне дека во согласност со европското искуство и наставните програми на реномирани европски универзитети, терминологијата претставува еден од столбовите на студиите по преведување и толкување, како и основен инструмент за работа на секој стручен преведувач и толкувач со цел остварување комуникација во определена стручна област и дискурс. Терминолошката (под)компетенција е од клучно значење за профилот преведувач, односно толкувач во согласност со меѓународните и европските стандарди и неопходно е да биде соодветно развиена уште за време на додипломските студии. Стекнатите вештини преку терминолошките предмети треба да им користат на студентите и по дипломирањето, односно во нивната идна професија како преведувач или толкувач или сродни професии.

